

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Maxim Obukhov

TREST SMRTI

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Oto Novotný, CSc.

Katedra: Trestního práva

Datum vypracování práce: leden 2011

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 27. 1. 2011

Maxim Obukhov

Poděkování:

Rád bych poděkoval vedoucímu svojí diplomové práce panu prof. JUDr. Otovi Novotnému, CSc. za konzultace při tvorbě této práce.

Obsah:

Obsah:	3
Úvod	5
I. Vybrané dějiny trestu smrti	7
1.1 Starověké civilizace	7
1.2 Trest smrti ve středověku	12
1.2.1 Středověk v Evropě	12
1.2.2 Východní civilizace v období středověku	14
1.3 Otázka trestu smrti v novověkých dějinách	17
1.3.1 Teoretický spor kolem trestu smrti v období osvícenství	17
1.3.2 Názory učenců v průběhu 19. století	19
1.3.3 Trest smrti ve 20. století	21
II. Dějiny trestu smrti na území ČR	23
2.1 Od dějinných počátků	23
2.2 Trestní právo stavovské (1434-1620)	25
2.3 Období absolutismu (1620-1848)	26
2.4 Trest smrti v letech 1848-1918	27
2.5 Trest smrti v období 1918-1938	28
2.6 Protektorát Čechy a Morava	29
2.7 Trestní právo v letech 1945 – 1948	30
2.8 Úprava trestu smrti v letech 1948-1990	31
2.9 Zrušení trestu smrti, trest odnětí svobody na doživotí	34
III. Tendence a stav užívání trestu smrti v současném světě	36
3.1 Trest smrti v některých státech Asie	37
3.1.1 Čína	38
3.1.2 Indie	43
3.1.3 Singapur	44
3.1.4 Vietnam	45
3.1.5 Pákistán	46
3.2 Blízký východ	47
3.2.1 Írán	48
3.2.2 Saudská Arábie	49
3.3 Afrika	51
3.3.1 Súdán	52
3.3.2 Nigérie	53
3.4 Státy na území bývalého Sovětského svazu	54
3.4.1 Kazachstán, Kyrgyzstán a Uzbekistán	54
3.4.2 Rusko a Bělorusko	55
3.5 Japonsko	56
3.6 Spojené Státy Americké	58
3.6.1 Otázka rasové nerovnosti	59
3.6.2 Geografická a sociální nerovnost	61
3.6.3 Snižování tendence ukládání rozsudků smrti a výkonu poprav	63
3.7 Shrnutí	64
IV. Mezinárodní dokumenty týkající se trestu smrti	67
4.1 Organizace Spojených Národů	67
4.1.1 Všeobecná deklarace lidských práv	67

4.1.2 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech	68
4.1.2 Rezoluce OSN	69
4.2 Rada Evropy	70
4.2.1 Evropská úmluva o ochraně lidských práv	70
4.2.2 Protokoly č. 6. a č. 13. k EÚLP	71
V. Pro a proti trestu smrti	73
5.1 Argumenty zastánců trestu smrti	73
5.1.1 Odstrašující účinek trestu smrti	73
5.1.2 Trest smrti jako pojistka	74
5.1.3 Trest smrti jako odplata	75
5.1.4 Ekonomický aspekt trestu smrti	76
5.2 Argumenty odpůrců trestu smrti	77
5.2.1 Nenapravitelnost trestu smrti	77
5.2.2 Zneužití trestu smrti	78
5.2.3 Právo na život, předsudky, diskriminace	79
Závěr	81
Seznam zkratk:	83
Použitá literatura	83
A. Knižní publikace	83
B. Periodika	85
C. Články a příspěvky	85
C. Internetové odkazy	86
Trest smrti - abstrakt	87
Death Penalty - Summary	88

Úvod

I po zrušení trestu smrti ve většině vyspělých demokratických států diskuze o něm zůstává otevřena. Zastánci a odpůrci uvádějí četné argumenty pro a proti, trestu smrti se věnují celé monografie a početné články. Diskuze o trestu smrti má doopravdy mezinárodní rozměr. O jeho zrušení nebo naopak obnovení usilují státy, mezinárodní organizace a občanské iniciativy. Omezení a zrušení trestu smrti je předmětem rezolucí Organizaci Spojených Národů, a mnoha mezinárodních smluv. Každá významnější událost, ať už mezinárodní nebo vnitrostátní, týkající se tohoto téma, nebo spáchaný trestný čin, za který v minulosti trest smrti mohl být uložen, vyvolávají okamžitou reakci společnosti a odborníků. Na zmínky a názory o trestu smrti narážíme každý den. Znovu a znovu, již mnoho let po jeho zrušení. I přes zjevné abolicionistické tendence ve světě, pořád se uplatňuje v některých státech. A to včetně několika předních a vyspělých světových zemí jako jsou USA a Japonsko. Není také vůbec jisté, zda některé státy po zrušení nebo vyhlášení moratoria na trest smrti ho jednou znovu nezavedou. Situace ve světě se pořád mění, a to ne vždy lepším směrem. Eskalace napětí v souvislosti s nárůstem teroristických útoků na počátku 21. století nepochybně ovlivnila názory veřejnosti. Drastické útoky s velkým počtem obětí vždy mají za následek zesílení volání po stejné odplatě a pomstě způsobem „oko za oko“. Stejně tak „nelidské“ a bestiální trestní činy, zvláště pokud byly spáchány na dětech, vyvolávají v lidech vztek a větší jednotu společnosti v touze potrestat pachatele smrtí. Názory laické a odborné veřejnosti se na tuto problematiku ale málokdy shodují. Obyčejní lidé se v těchto otázkách řídí spíš city, zatímco odborníci se zaměřují na všechny aspekty této problematiky a jejich bádání by mělo být ryze rozumové. Ale ani vzdělaná odborná veřejnost, znalá všech souvislostí, faktů, statistik a argumentů pro a proti trestu smrti, není zdaleka ve svých názorech jednotná. Podle mě je to dáno tím, že otázka přípustnosti trestu smrti není jen právní problematikou. Působí na lidské city, dotýká se náboženských názorů, mravního nazírání, filozofických postojů. Kromě etických má rovněž své ekonomické aspekty. Stejně tak tato problematika nenechává lhostejným ani mě. Zajímal jsem se o téma trestu smrti v podstatě od dětství, určitě to bylo dáno i tím, že jsem vyrůstal ve společnosti, kde se trest smrti pořád ještě ukládal a vykonávaly se i

popravy. Ještě před 10 lety jsem byl jeho jednoznačným zastáncem. V současné době můj názor není vůbec tak jednoznačný, nedokážu říct, zda jsem pro nebo proti používání absolutního trestu. Pokusím se proto ve své diplomové práci rozebrat většinu výše zmíněných aspektů, podrobně zhodnotit názory zastánců a odpůrců trestu smrti, zjistit fakta a statistiky související s jeho aplikací nebo zrušením, a další věci, které by mi pomohly si ujasnit vlastní názor.

V kapitole první bych se chtěl zaměřit na historii trestu smrti ve světě, od starověku až po počátek 20. století.

V kapitole druhé se budu věnovat dějinám trestu smrti na území nynější České Republiky.

Třetí kapitola bude věnovaná rozboru současné situace kolem používání trestu smrti ve světě. Zmíním se o státech, které pořád trest smrti uplatňují. Pokusím se zjistit, jakým způsobem pokračující používání trestu smrti souvisí s mentalitou, náboženstvím nebo jinými faktory.

Ve čtvrté kapitole se zaměřím na důležité mezinárodní dokumenty, týkající se trestu smrti. Zmíním se o některých mezinárodních organizacích, které prosazují jeho zrušení.

Pátou kapitolu věnuji rozboru nejdůležitějších argumentů zastánců a odpůrců trestu smrti.

I. Vybrané dějiny trestu smrti

Trest smrti je jedním z nejstarších trestů, které lidstvo zná. Uplatňovat se začal ještě dříve, než vznikl samotný institut trestního práva. Vyvinul se pravděpodobně z obyčejné krevní pomsty, který v té či oné míře znaly všechny civilizace a etnika. Po dlouhá tisíciletí existence tohoto trestu byly popraveny miliony lidí. Pokud se podíváme na problematiku trestu smrti z historického hlediska, zjistíme, že během jednotlivých historických období, trvajících desítky let, nebo i celá století se vedly debaty o účelnosti tohoto trestu. Horlivá diskuze o trestu smrti se vedla již ve starověkém Řecku během peloponéské války. Od té doby uplynulo přibližně dva a půl tisíce let, některé státy doposud mají „dědictví“ trestu smrti ve svých právních řádech a s ním i samotnou problematiku tohoto trestu, a to jak právní tak i morální.

1.1 Starověké civilizace

Starověký Egypt byl přibližně 3000 před n. l. již poměrně dobře organizovaným státem s centralizovanou statní moci a vládcem (faraonem) v čele. Už v té době dokázali staří Egypťané vytvořit spoustu právních institutů, které se v právních řádech evropských zemí objevily až o několik tisíciletí později, a to i v oblasti trestního práva. Požadavky spravedlnosti a ekvivalence, vyjádřené v egyptském právním řádu se v oblasti trestního práva projeví jako zásady „život za život“, „oko za oko“, „zub za zub“.¹ Potrestání mělo mít hlavně odstrašující účinek. Za zločiny se proto ukládala široká škála tělesných trestů, hojně se používal trest smrti, a to hlavně v oblasti zločinů proti náboženství.

První kodifikované zmínky o trestu smrti nalezneme v zákoníku krále Chammurapiho (přibližně 18 stol. před n. l.), který byl zakladatelem Babylonské říše na území starověké Mezopotámie. Kazuistickým způsobem jmenuje několik desítek zločinů, za které se popravovalo. Přesto, že již neobsahuje výslovné zmínky o krevní pomstě i v tomto zákoníku pořád ještě přetrvávají principy primitivní odplaty. Tak např. pokud stavitel postavil dům špatně a budova následně spadla a pohřbila svého vlastníka, má být stavitel rovněž usmrcen. Pokud přitom zahynul vlastníkův syn, má být usmrcen syn stavitelův. V případě, že někdo ukradl z domu věc v době, kdy pomáhal hasit požár,

¹ АННЕРС, Э. *История европейского права* [online]. МОСКВА : "НАУКА", 1994. [ANNERS, E. *Istorija jevropejskogo prava*]. Dostupné z WWW: <<http://www.ex-jure.ru/law/news.php?newsid=119>>.

má být sám vhozen do ohně. V tomto ustanovení je vidět jeden z nejstarších příkladů potrestání, smyslem kterého je trest, který zrcadlově odráží zločin.²

Princip „oko za oko“ je vyjádřen i v právu Mojžíšově, formulovaném v pěti knihách Starého zákona. V knize Leviticus ustanovení nesou typické rysy pomsty, kdy vražda má být potrestaná usmrcením. Nicméně v knize Numeri jsou již použita vyspělejší ustanovení, byť pořád kazuistická. Ten kdo jiného usmrtil bez úmyslu, měl dle těchto ustanovení být chráněn před mstiteli.³

Zákoník Manův (Manusmrti) ve starověké Indii se rovněž nezmiňoval přímo o krevní pomstě. Trest smrti se zde ukládal za zločiny proti státu, cizoložství, vraždu, krádež a úmyslné poškození cizího majetku. Způsoby poprav byly utopení, nabodnutí na kůl, upálení, roztrhání psy nebo rozdupání slony, atd.

Právo starověkého Řecka bylo značně nejednotné. Nejdůležitější role tu sehrály dvě ohniska – Atény a Sparta. Aténské právo znalo několik skupin zločinů (např. proti státu, rodině, osobě, nebo majetku), rozlišovalo se mezi úmyslným a nedbalým jednáním. Existoval zde i pojem sebeobranu. Z pohledu problematiky trestu smrti je zajímavý Drakónův zákoník, který tento trest ukládal hojně i za méně závažné zločiny. Pokud byl v Řecku uložen trest smrti, rozlišovalo se mezi svobodným a nesvobodným obyvatelstvem. Nejčastějším způsobem poprav svobodných obyvatelů bylo svržení ze skaly na kameny nebo do lomu, později vypití číše s jedem (Atény), uskrčení (Sparta), někdy také stětí hlavy mečem. Nesvobodné obyvatele zpravidla čekalo ukamenování, utopení (Makedonie), stětí mečem nebo ukřižování.

Dle řeckého historika Thúkýdida, autora klasického díla „Dějiny peloponéské války“, proběhla v Aténách (pravděpodobně v roce 427 před n. l.) zajímavá debata o trestu smrti. Během peloponéské války spojenecké město Mytilene povstalo proti Aténám, vzpoura však byla potlačena a na shromáždění v Aténách bylo rozhodnuto potrestat vzbouřilé město popravou všech mužů. Avšak tehdy vystoupil Diodotus, který ve své řeči přesvědčil ostatní nastávající masakr zrušit. Zpochybnil, že by se tímto krutým trestem dalo zamezit podobným událostem v budoucnu. Volal raději po konstruktivní nápravě nastalé situace než po agresivní pomstě.

Pojetí „hrdelního“ trestu ve starověkém Římě mělo poněkud širší význam, než pojetí moderní. Ovlivňovalo status (caput) odsouzeného a zahrnovalo potrestání, které

² Tamtéž.

³ Tamtéž.

vedlo ke ztrátě občanství nebo svobody, stejně jako života. Trest smrti se označoval jako *summum supplicium*. Jinými tresty byly vyhnanství (*relegatio*, *deportatio*), bičování, uvěznění, ztráta hodnosti, nebo pokuty.

Podobně jako v případě jiných civilizací zaměřovalo se nejstarší římské trestní právo hlavně na potrestání zločinů proti bohům a náboženství. Zločiny proti osobám a majetku byly zprvu chápány jako činy soukromé, netrestané státem ale soukromými prostředky. Zločiny proti bohům mohly ale přivolat jejich hněv vůči celému lidu a proto byl pachatel posvátnou obětí. V počátcích existence Římu měli králové nejvyšší moc (*imperium*), která se týkala nejen věci světských ale i náboženství. Tato moc dávala králům možnost udělovat i rozsudky smrti. Většinou se ukládaly za závažné zločiny proti státu, jeho základům nebo jeho vládci anebo za spolupráci s nepřítelem. Všechny podobné zločiny se daly spojit jednotným pojmem „*perduellio*“ (zrada, od *per-duellis*, veřejný nepřítel). Není také pochyb o tom, že na počátcích existence římského státu rozhodovali o spoustě prohřešků otcové rodin (*pater familias*), a to včetně ukládání rozsudků smrti za závažné zločiny, spáchané osobou v jejích moci (*patria potestas*).

V pozdější době se zločiny trestané státem začaly označovat pojmem „*crimina publica*“, zatímco zločinům v soukromé oblasti se říkalo „*crimina private*“. K okamžiku vzniku Zákona dvanácti desek v polovině 5. stol. před n. l. znalo římské trestní právo již celou řadu „veřejných“ zločinů. V tomto období se trestaly urážky na cti a urážlivé písně, ublížení na těle, poškozování majetku, krádeže, vloupání, falešná svědectví, vraždy, hříšná kouzla a veřejné nepokoje. Zákony dvanácti desek rovněž mluví o zločinech podplacení soudců, podněcování nepřátel k útokům na Řím, nebo o vydání římských občanů do rukou nepřítele. Pokud dospělá osoba v noci sklízela cizí úrodu nebo pásala na cizím pozemku svůj dobytek, byla potrestána smrtí. Rovněž měl být popraven noční zloděj nebo otrok přistižený při krádeži. Smrtí se trestaly i noční výtržnosti a nepokoje. Za křivé svědectví se shazovalo z Tarpejské skály. Úmyslná vražda svobodného občana, stejně jako podání jedu nebo hříšné kouzlení byly hrdelnými zločiny. Žhář byl potrestán zmrskáním a upálením.⁴ Už kolem 2. stol. před n. l. se z Říma stalo obrovské město se spoustou žijících zde svobodných občanů a otroků. Pro zachování základů bezpečnosti obyvatel a dodržování pořádku bylo potřeba zavést další opatření. Výčet závažných trestních činů se časem rozšiřoval, objevily se nové

⁴ BURDICK, William Livesey. *The principles of Roman law and their relation to modern law*. Clark, New Jersey : The Law Book Exchange Ltd., 2004. str. 679.

skutkové podstaty, např. podplacení voličů během volební kampaně, zpronevěra státního majetku, zneužití postavení veřejného činitele (hlavně při výběru daní), padělání peněz nebo závěti, atd.⁵

Za nejhorší a nejzávažnější byly římským právem pokládány již výše zmíněné zločiny shrnuté pod názvem „perduellio“ (zrada). Tyto činy byly v pozdějších dobách označeny komplexním pojmem „crimen laesae majestatis“. Zahrnovaly nejen velezradu jako takovou, ale i pobuřování, které mohlo vyvolat veřejný neklid. V době vlády Tiberia do této kategorie byly zařazeny i urážky nebo projevy neúcty k císaři.⁶

Co se týče samotného výkonu trestu smrti, nejjednodušším způsobem poprav bylo stětí, přičemž v období Republiky se za tímto účelem používala hlavně sekera, a v období Císařství meč. Mečem se rovněž popravovali vojáci. V Římě získala tato „smrt železem“ charakter aristokratičnosti. Podříznutí mečem hrdla (na rozdíl od stětí při něm nedochází k oddělení hlavy od těla) byla římská specialita, které se proto říkalo „římská spravedlnost“. Přes svou přezdívku nebylo nikdy kodifikováno jako řádný hrdelní trest. Sloužilo hlavně k hromadným a mimosoudním popravám. Ke kvalifikovaným způsobům poprav patřily ukřižování, utopení, upálení, roztrhání zvířaty, oběšení, zaldění nebo svržení ze skály. Rozdělení do společenských tříd se ve starověkých světech dodržovalo velmi důsledně, a vztahovalo se také samozřejmě i na trest smrti, co se týče přísnosti trestu, i co se týče způsobu jeho výkonu. Ve svém pojednání „De officio proconsulis libri x.“ římský právník Domitius Ulpianus (170-228 n. l.) píše, že by se prokonzul měl rozhodnout, zda trestat zločince za svatokrádež přísně či nikoliv, v závislosti na osobě zločince, okolnostech místa a času, a také věku a pohlaví zločince. Dále píše, že někteří z pachatelů jsou odsouzeni k souboji se zvířaty v aréně, někteří jsou upalováni zaživa, a jiní ukřižováni. Avšak trest by se měl zmírnit jen na souboj se zvířaty pro ty, co se vloupají v noci do chrámu a odnesou odtud dary. Pokud někdo ve dne odnese z chrámu něco ne velmi významné tak by měl být potrestán odsouzením k práci v dolech. A pokud patří tento pachatel ke vznešeným (honestiores, např. jezdci, senátoři či decurioni) by měl být vyhnán na ostrov.

⁵ АННЕРС, Э. *История европейского права* [online]. МОСКВА : "НАУКА" , 1994. . [ANNERS, E. *Istorija jevropějskogo prava*]. Dostupné z WWW: <<http://www.ex-jure.ru/law/news.php?newsid=119>>.

⁶ BURDICK, William Livesey. *The principles of Roman law and their relation to modern law*. Clark, New Jersey : The Law Book Exchange Ltd., 2004. str. 676-682.

Ukřižování bylo v republice určeno spíše otrokům. Za císařství i svobodným občanům (zrušeno bylo až Konstantinem). „*K prvním ukřižováním prý v Římě došlo za Tarquinia Superba, posledního ze sedmi králů. Římané poznali tento trest u Kartáginců, kteří jej zase převzali od Féničanů. Římští senátoři a soudci, kteří k němu odsoudili římského občana, byli obžalováni z „atentátu“. Připomeňme si, jak Cicero ostře kritizoval Verra, že během sicilského prokonzulátu odsoudil na kříž římského občana.*“⁷ Když římské úřady vynášeli rozsudek smrti ukřižováním, velmi často předcházelo popravě mučení. Všichni spisovatelé, kteří v té době žili, se shodují, že na kříži skončilo obrovské množství obětí. Popravy probíhaly ve velkém počtu za vlády císařů Septimia Severa, cara Cally, Heliogabala, Maximina, a zejména Diokleciána, Decia a Domiciána. Ukřižování jako způsob poprav bylo zrušeno po nástupu křesťanských císařů, pro něž byl kříž symbolem Kristova utrpení.⁸

Válečným zajatcům a cizincům, kteří zběhli z římské armády, byl vyhrazen trest, o kterém se zmiňoval Ulpiánus - odsouzení k souboji se zvířaty v aréně. Pak se však tento trest začal rovněž používat pro otroky jako ztížení trestu smrti. Předhození šelmám byla nejpotupnější, nejhanebnější smrt, která byla vyhrazena zlodějům, lupičům, uprchlým otrokům, později také křesťanům. Popravy pomocí zvířat začali dávno před křesťanskou érou, přežili i nástup křesťanských císařů. Usmrcování zvířaty tak přetrvalo jistě do 5. století. Během sedmi staletí doznala tato praxe několika změn. Odsouzení, kteří byli předhazováni šelmám, byli zprvu svázáni, později volní, ale s holýma rukama. Později dostávali i lehké zbraně, aby jejich odpor a agonie trvali déle. Nakonec se přišlo na to, že by bylo možné učinit výkon trestu součástí divadelních her, v nichž smrt odsouzeného znamenala vyvrcholení.⁹

Za účelem utopení používali Římané tzv. caleus (kožený pytel na přepravu tekutin). Zmiňuje se o něm již zákon 12 desek. Za vraždu „svobodného muže“ byl pachatel utopen zašitý v koženém pytli s některým zvířetem: kohoutem, opicí, kočkou nebo hadem. V pozdějších dobách Římané odsouzence svazovali, zatěžovali řetězy a kameny (už bez pytle). Tento trest měl zvláště v oblibě římský císař Tiberius, který místem poprav určil ostrov Capri. Dle Suetonia, římského polyhistora, se odsouzení po dlouhém a zákeřném mučení, shazovali do moře přímo před Tiberiem. Z moře je poté

⁷ MONESTIER, Martin. *Historie trestu smrti*. Praha : Rybka publishers, 1998. str. 55.

⁸ Tamtéž, str. 59.

⁹ Tamtéž, str. 23-24.

lovili námořníci, jejichž úkolem bylo dohlédnout, aby někdo náhodou nepřežil. Za vlády Tiberia (stejně jako před ním i po něm) se odsouzení házeli taky do Tibery. „Římané upalovali již první křesťany a císař Nero se bavil tím, že ukřížované natíral dehtem a smolou a měnil je v živé pochodně. Velké ohnivé koberce sloužili k upalování „Kristových obdivovatelů“ v celých skupinách.“¹⁰

Zazdění v Římě hrozilo vestálkám, dívkám vybíraným, aby udržovaly oheň bohyně Vesty, pokud nedostály svým povinnostem. Ve skutečnosti bývaly častěji zahrabávány do země, jak předpisovala náboženská pravidla. Vysoce postaveným osobám byly určeny domácí druhy poprav jako tajné uškrcení nebo sebevražda pod dohledem (vypití jedu, podřezání se v teplé koupeli atd.).

Místem výkonu běžné poprav bylo zpravidla vězení nebo prostor před městskou bránou. Odsouzenému přikryli hlavu, zbičovali jej a nakonec popravili. V období republiky jedním z míst výkonu rozsudku byl Esquiliae, jeden ze sedmi kopců v Římě. V období císařství se jako místo poprav používal Campus Martius.¹¹

1.2 Trest smrti ve středověku

1.2.1 Středověk v Evropě

Kruté poměry evropského středověku představovaly příznivou půdu pro rozsáhlé uplatňování trestu smrti. Nepřetržité místní konflikty ve středověké Evropě vyvolávaly ničení kulturních a ekonomických hodnot. Proti tímto jevům se snažila zakročit jak církevní, tak i světská moc. Církev prosazovala zásady Pax Dei (dočasný zákaz soubojů) a Treuga Dei (zákaz soubojů v době církevních svátků), snažila se zavést chráněná místa, za porušení klidu na kterých hrozilo odlukou od církve. Panovníci se snažili zavést na svém území přísné mírové zákony. Nehledě však na tuto spolupráci obou moci, stát a církev nedokázaly zabránit šíření a eskalaci násilí. Důsledkem bylo zpřísnění trestního práva, které bylo ideologicky založeno na spojení prvků pomsty a odstrašení. Zvláště velký význam mělo teokratické učení o odplatě, dle kterého měl být pachatel potrestán poměrně jeho zločinu, jinak v opačném případě zasáhne Boží trest celý národ. A tak např. padělavatel mincí byl uvařen zaživa stejným způsobem jako on sám taval kov. Zvláště kruté způsoby trestu smrti se staly běžným způsobem potrestání.

¹⁰ Tamtéž, str. 99.

¹¹ Tamtéž.

Před exekucí byl trest smrti často „zostřován“, odsouzení byli surově mučeni, například vlečením na popravni místo, trháním řemenů ze zad či trháním částí těla rozžhavenými kleštěmi. Jelikož chytit a potrestat pachatele se podařilo málokdy, veřejné exemplární popravy se staly dobrým způsobem odstrašení. Principy odplaty a odstrašení, stejně jako zpřísnění trestu, se postupně staly všeobecnou normou trestního práva. Popravy poutaly značnou pozornost veřejnosti. Například ve Francii se „*při každé popravě tiskl bezpočetný lid, aby se na ni díval. Nával byl takový, že občas došlo ke zmrzačení lidí a zadušení koní; diváci tleskali šikovnému katovi a protestovali, když mistr popravčího řemesla nevěděl zacházet se sekerou a z popravy udělal masakr.*“¹² Nehledě na rozvoj ve mnoha oblastech práva, nepodařilo se ve středověku vybudovat efektivní systém, který by zajistil současně humánní a účinnou ochranu společnosti.

Zákoník Salských Franků (Lex Salica) zakázal krevní pomstu a svévůli. Zavedl systém vysokých pokut, které si obyčejní rolníci nemohli dovolit. Pokud pachatel (nebo jeho příbuzní) nemohl zaplatit pokutu, byl popraven. Za zločiny proti státu (urážka krále, velezrada, spiknutí) ukládal zákoník trest smrti. Stejně jako za zločiny v oblasti náboženství nebo falšování mincí. Zločiny proti osobám (vražda, ublížení na těle) se trestali hlavně peněžitou pokutou. Ze zločinů proti majetku se smrtí trestala jenom loupež. Salický zákoník rovněž obsahoval obdobu zásady zákazu odmítnutí spravedlnosti. Mluví o tom, že pokud hrabě odmítne spravedlnost, má být potrestán velmi přísně, může být uložen i trest smrti. To vše ovšem platí, pokud se jedná o svobodné obyvatele. Otroci byli většinou trestáni smrtí. Vždy, když spáchali zločin, za který svobodnému člověku byla uložena pokuta v určité výši.

V následujícím období až do 15. století hlavním zdrojem trestního práva na území moderní Francie byl obyčej (coutume). Známý právník 13. století Philippe de Beaumanoir ve svém pojednání o obyčejích provincie Beauvaisis („Coutumes de Beauvaisis“) rozlišuje tři druhy zločinu: těžké, střední a lehké. Trestem smrti se trestaly hlavně zločiny těžké, ke kterým patřily velezrada, náboženské zločiny, vražda, znásilnění, padělání mincí, žhářství a krádež. Co se týče samotné techniky popravování, pořád přetrvávaly mimořádně kruté a důmyslné způsoby. Například mimořádně ohavným a nejstrašnějším trestem bylo ve Francii rozčtvrcení koňmi. Popravy byly často zostřovány strašlivým mučením. Klasickou ukázkou poprav tohoto období je

¹² IMBERT, Jean. *Trest smrti*. Bratislava : Archa, 1994. str. 50.

poprava krále Jindřicha IV. Ravailaca. „*Pálili ho sírou, lili na něj roztavené olovo, vroucí olej, smůlu i pryskyřici, pak ho trhali po celém těle kleštěmi a nakonec byl rozčtvrcen na náměstí Gréve.*“¹³

Hlavním zdrojem trestního práva středověké Anglie byly soudní precedenty. V průběhu 13. století se v trestním právu zformulovalo pojetí felonie (angl. felony), zahrnující zvláště těžké zločiny jako jsou velezrada, vražda, žhářství, loupež, znásilnění, některé druhy krádeže atd. V průběhu 14. století se z pojmu „felony“ vyčlenil další pojem „treason“ (zrada). Za zradu státu se pokládaly následující činy: vražda krále, královny, následovníka, znásilnění královny, starší dcery krále, ženy jeho staršího syna, povstání proti králi, poskytnutí pomoci nepřátelům státu, napodobení státního razítka nebo vražda královského sudího. Tresty za všechny výše jmenované zločiny byly zvláště surové. Za zradu státu dostal pachatel trest smrti rozčtvrcením a lámáním kolem (pro muže), nebo upálením (pro ženy). Za zločiny „felony“ běžným trestem bylo oběšení. Avšak i některé méně závažné zločiny se trestaly smrtí, například protržení vodní hráze rybníku, pokud kvůli tomu uplaval ryby, za sběr višní v cizí zahradě, za krádež dopisu, za krádež v kostele při částce převyšující jeden šilink. Velmi přísně byli trestáni tuláci a žebráci. Když žebráka chytili poprvé, byl mu uložen tělesný trest, podruhé bičování a uříznutí uší, potřetí trest smrti. Za Jindřicha XIII. bylo popraveno na 72 000 tuláků obviněných z krádeže.

1.2.2 Východní civilizace v období středověku

Muslimské právo je těsně propojené s normami náboženství a morálky. Na počátku dějin Arabského chalífátu a vývoje islámu tvořily muslimské bohosloví a právní věda v podstatě jednotný celek. Později, přibližně v polovině 10. století, se začala právní věda oddělovat od muslimské teologie. Základním zdrojem muslimského práva je Korán (posvátná kniha), k němuž se koncem 7. století přidal jako další zdroj sunna (doslovně zvyk), skládající se z hadísu (výpovědi o činech a skutečích proroka Mohameda). V trestním právu šaría byl slabě propracován systém zločinů a trestů, zachovala se krevní pomsta. V období středověku vznikla v chalífátu klasifikace zločinů, dle které se rozlišovaly tři její druhy. Do první skupiny patřily zločiny nejnebezpečnější a nejzávažnější, které byly trestány přesně stanovenou sankcí (tzv.

¹³ MONESTIER, Martin. *Historie trestu smrti*. Praha : Rybka publishers, 1998. str. 167.

hadd). Do druhé skupiny patřily zločiny, za spáchání kterých se ukládala rovněž přesně stanovená sankce (tzv. kisas), založena na principu odvety neboli talia (potrestání přesně odpovídající zločinu). Třetí skupinu tvořily všechny ostatní činy, za jejichž spáchání nebyla sankce předem přesně stanovena a závisela na volném uvážení soudců (ta-zir). První skupinu tvořily takové zločiny jako vzpoura, odpadlictví, loupež, krádež, cizoložství, požití alkoholických nápojů. Vzpoura byla vykládána velmi široce, zahrnovala pokus o svržení hlavy státu, nepodrobení se státní moci a jiné druhy protistátní činnosti, za které Korán a sunna vždy ukládaly trest smrti. Smrtí se trestala i loupež. Krádež se trestala zmrzačením, avšak třetí recidiva mohla již bý potrestána smrtí. Pokud se muslimský muž nebo žena dopustili v manželství cizoložství, byli za to ukamenováni. Požití alkoholu se trestalo obvyklé pokutou, ale pokud se toho obviněný dopouštěl častěji, mohl být i popraven. Do druhé skupiny deliktů patřily takové činy jako vražda, ublížení na těle. Dle sunny úmyslná vražda se trestala smrtí, ale mohla být odpuštěna nejbližšími příbuznými, a pachatel se mohl vyplatit. Třetí skupina deliktů zahrnovala jak porušení přikázání Alláha, tak i činy týkající se státních nebo i soukromých zájmů. Některé z těchto činů byly trestány smrtí, například špionáž, vyvolávání nepokojů, odmítnutí principů muslimské víry, nebo čarodějnictví.¹⁴

Základním právním zdrojem středověké Číny byly zákony. Nejrůznější právní kodifikace se objevují již v raně feudální době. Jednou z nejdůležitějších kodifikací čínského práva byl trestní zákoník z období dynastie Tchang (tzv. „Táng lü“), který se stal základem pro pozdější kodifikace nejen v Číně, ale i v celé východní Asii. V tomto zákoníku je zvláště patrný vliv konfucianismu. Zákoník se řídil názorem, že efektivita státního systému musí být založena na souladu morálních norem a tvrdých zákonných ustanovení. Klasifikace trestních činů také vznikla pod vlivem konfuciánské filozofie odsuzující společenské zlo, proto dostala již za starých časů název „Deset opovržení“ (angl. „Ten Abominations“). Byly to: 1. spiknutí a povstání, 2. vzpoura, 3. velezrada, 4. neposlušnost, 5. mravní zkáza, 6. velká neuctivost, 7. nedostatek synovské poslušnosti, 8. neshody (s blízkými příbuznými), 9. nečestnost a nespravedlnost, 10. krvesmilstvo. Čínské právo znalo i pojem milosti, avšak v případě spáchání zločinu ze skupiny „Deseti opovržení“ nemohl pachatel být omilostněn, nemohl se ani vyplatit. Subjektem trestního činu mohl být pouze člověk. Čínské trestní právo rozlišovalo úmyslné činy a

¹⁴ LYONS, Lewis. *History of punishment*: The Lyons Press, 2003.

činy z nedbalosti. Velmi rozšířený byl princip kolektivní zodpovědnosti. Tak například byli potrestáni i příbuzní pachatele zločinu proti státu. Často byl dokonce popraven i jeho učitel, protože nedokázal žáka dobře vychovat. Nejtěžšími zločiny byly činy proti císaři a jeho majetku. Spiknutí, vzpoura a povstání se trestaly smrtí. Otcové povstalců a jejich synové starší 16 let byli rovněž popraveni. Za kritiku císařského počínání byl udělován trest smrti. Smrtí se trestala také úmyslná vražda, únos za účelem prodeje do otroctví, některé druhy krádeže a úplatkářství. Nejběžnějšími způsoby poprav byly uškrcení nebo stětí. Od 10. století se k těmto způsobům přidalo také popravní rozřezání na kusy.¹⁵

Japonský zákoník Taihó (vydán kolem roku 700 n. l.) určil základní pravidla chování společnosti na více než 500 následujících let. Byl významně ovlivněn čínským zákonodárstvím a konfucianstvím. Vzpoura nebo spiknutí s cílem útoku na císařský palác se podobně jako v Číně trestaly smrtí. Odsouzení byli s'tati. Stejný trest čekal toho, kdo se dopustil velezrady. Za pouhý úmysl spáchat tento skutek byl odsouzený oběšen. Podobně jako ve středověké Číně byli v Japonsku trestáni nejbližší příbuzní odsouzených. Avšak již nikoliv smrtí, používalo se tu „pouze“ potrestání vyhnanstvím nebo zabavení majetku. Absolutní trest byl udělován také za úmyslnou vraždu. Vliv konfucianské filosofie je patrný právě zvláště ve vztahu k příbuzným. Vražda staršího člena rodiny byla pokládána za zvláště nebezpečný delikt. Jen za úmysl spáchat podobný skutek měl být odsouzený s'tat. Zákoník Taihó přitom znal i vraždu z nedbalosti, vraždu během hádky, nájemnou vraždu a travičství. Velmi tvrdě se trestala i pouhá výroba nebezpečných látek, ten kdo jed vyrobil nebo tomu učil jiného, byl oběšen a členové jeho rodiny vyhnaní, a to i když o okolnostech jeho činu ani nevěděli. Zákoník hovoří rovněž o některých případech jednání v sebeobraně. Ublížení na těle, krádež a loupež japonské právo trestalo mírněji než právo jiných středověkých států, trest smrti hrozil jen tomu, kdo ukradl posvátnou pečeť nebo se dopustil krádeže již potřetí. Ve středověkém Japonsku nemohly být popraveny osoby starší 90 let a děti do 7 let věku.

¹⁵ HEGEL, Robert I.; CARLITZ, Katherine. *Writing and law in late imperial China: Crime, conflict and judgement*: University of Washington Press, 2007.

1.3 Otázka trestu smrti v novověkých dějinách

1.3.1 Teoretický spor kolem trestu smrti v období osvícenství

Největší dopad na humanizaci systému trestů měly osvícenské reformy v oblasti trestního práva. Pro trestní proces 17. a počátku 18. století byla příznačná krutost, běžné používání mučení a kvalifikovaný trest smrti jako hlavní nástroj odstrašení. Proti nedokonalosti a krutosti tohoto systému razantně vystoupili takové představitelé této epochy jako Voltaire, Diderot, Rousseau, Montesquieu a další.

V době osvícenství začínají první teoretické spory kolem ospravedlnění trestu smrti. Jako jeden z prvních mu vyhlásil boj Thomas Morus ve svém díle „Utopia“. Tvrdě se postavil proti krutosti systému trestů v tehdejší Evropě. Dle něj má lidský život nesmírně velkou hodnotu, je dán člověku Bohem, který zakázal nejen brát život druhému ale i svůj vlastní. Lidé si ale mezi sebou uzavřeli smlouvu o oprávněné vraždě sobě podobných za jistých okolností, zaměnili tedy Boží přikázání právem, obešli je a přizpůsobili své výhodě. Kritizoval také odstrašující používání trestu smrti, dle Mora není účelné trestat stejně tvrdě takové zločiny jako krádež a vražda. Způsobí to jen větší odhodlání pachatele zavraždit osobu, kterou původně plánoval jen okradnout. Už jen kvůli tomu aby nezůstali žádní svědci. V Utopii proto většina závažných deliktů již nebyla trestána smrtí ale zotročením, které tento nejvyšší trest nahradilo kvůli větší účelnosti. Vzhledem k přísnosti tehdejšího trestního práva v Evropě lze tento způsob potrestání pokládat za pokus o volání ke zjemnění krutého systému trestů.¹⁶

Naprosto nejdůležitějším a nejdále jdoucím spisem avšak bylo dílo mladého italského právníka Cesara Beccarii „*Dei delitti e delle pene*“ („O zločinech a trestech“), vydané poprvé v roce 1764. V době, kdy „*se jednalo o všeobecný rozpad soudnictví*“,¹⁷ byl úspěch spisu, ve kterém se kritizovaly nejrůznější nepravosti tehdejší trestní justice, v podstatě zaručen. Beccaria zpochybnil samotné právo státu vynášet rozsudky trestu smrti. Argumentuje podobně jako Morus ve své „Utopii“ – „*neboť jestliže není člověk oprávněn vzít si sám život, nemůže mít ani právo – práva myšlenka osvícenství – na zabití jiného, nebo toto právo převést nějakou společenskou smlouvou na stát*“.¹⁸ Spravedlivý trest je, dle Beccaria, takový, který má určitý stupeň tvrdosti, přesně

¹⁶ MORE, Thomas. *Utopie*. Praha, 1950.

¹⁷ BESTOVÁ, Cornelié C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*. Brno : Doplněk, 1996. str. 71.

¹⁸ Tamtéž, str. 71.

dostačující aby lidi odradil od páchaní zločinů. Trest smrti, který tento stupeň tvrdosti překračuje, je v důsledku jednoduše nespravedlivý. Stejně jako u Mora, je i Beccariovým názorem, že potrestání zločinů smrtí občany spíše k jejich páchání povzbuzuje, než aby je od toho odstrašovalo. Působení trestu smrti na lidské vědomí je, podle něj, vůbec menší než například doživotní odnětí svobody, jelikož nikoliv tvrdost potrestání ale spíš jeho délka jsou rozhodujícím odstrašujícím faktorem. Silný, ale krátký zážitek zanechává menší dojem a poučení než slabší avšak dlouhotrvající. Trest smrti není podle slov Baccarii právem, a ani jim být nemůže. Je to válka státu s občanem, v těch případech, kdy pokládá za nutné a užitečné zbavit ho života.¹⁹

Beccaria ale ve svém odmítání trestu smrti nezůstal naprosto důsledný, přimluvil se totiž za ponechání těchto rozsudků pro některé politické delikty, zvláště v případech kdy i po odnětí svobody zůstává občan natolik vlivný a mocný, že by byl schopen ohrozit základy státnosti či svobody. Ani přílišnou humanitou jeho dílo také netrpí. Trest smrti měly, dle něj, nahradit zvláště dlouhé a strašlivé extrémní tresty, které by byly horší než smrt. Každé potrestání by se takto stalo důrazným a trvalým odstrašujícím příkladem. Měly by případného zločince navést na myšlenku, že bude vržen do stejně politováníhodného postavení, pokud spáchá podobný zločin.²⁰ A táto myšlenka by měla být hlavním napomínáním a prevencí zločinů.

Myšlenky Beccarii, týkající se zrušení trestu smrti našly odezvu u některých zákonodárců období osvícenství. Vynášení rozsudků smrti bylo zrušeno (i když jen na poměrně krátkou dobu) velkoknížetem Leopoldem I. v Toskánsku a císařem Josefem II. v Rakousku. V jiných státech zůstalo zachování trestu smrti sice normou, avšak vliv myšlenek Beccarii vedl ke snížení počtu zločinů trestaných smrtí. Příkladem může být francouzský Code Penal z roku 1791, dělo se to i v dalších státech, např. v Prusku, Bavorsku a Anglii.²¹

Existovali však i odpůrci a kritici jeho názorů. Prvním kdo reagoval negativně na některé Beccariovy myšlenky, byl pravděpodobně mnich Ferdinando Facchinei. Tak například kritizoval otroctví a následné nucené práce jako tresty, které měly nahradit trest smrti. Dle něj, život odsouzených nešťastníků, pocházejících zpravidla z chudých

¹⁹ BECCARIA, Cesare. *ON CRIMES AND PUNISHMENTS* [online]. 2002. Dostupné z WWW: <<http://www.crimetheory.com/Archive/Beccaria/index.html>>.

²⁰ Tamtéž.

²¹ BESTOVÁ, Cornelié C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*. Brno : Doplněk, 1996. str. 71-72.

vrstev obyvatelů by se v podstatě nelišil od jejich života před vynesením rozsudku. Nouze a bída byly vždy jejich společníky, jen jeden krok by odděloval tyto lidi od života odsouzených otroků. A jen šibenice by je mohla udržet před krádeží a jinými zločiny. Nesmíme však zapomínat, že reakce Facchinei je v podstatě reakci vládnoucích kruhů.

Další zajímavou osobností a představitelem myšlenek osvícenství byl krajan a současník Beccaria Gaetano Filangieri. V 80ých letech 18. století vydal svou knihu „La Scienza della legislazione“ (angl. „The science of legislation“, „Legislativní nauka“). Prosazoval myšlenku, že potrestání by mělo sloužit hlavně k nápravě pachatele, byl tedy v podstatě jedním z prvních zastánců moderních teorie o účelu trestu. Hlavním rozdílem od Beccariových myšlenek bylo však rozdílné nazírání na způsoby potrestání. Filangieri prosazoval vyhnání jako účinnou nápravní metodu. Odsouzený mohl začít nový život v nové zemi. Beccaria však nesouhlasil s potrestáním, které dostalo odsouzeného mimo pozornost veřejnosti a nemohl tak být nadále odstrašujícím příkladem.²² Argumentace Filangieriho proti trestu je jinak celkem podobná na tu Beccariovou. Dle něj nikdo nemá právo si vzít život, a proto stát, který je pouze uschovatelem souhrnu práv, jež mu jednotlivci přenechali, rovněž nemá právo někomu brát život.²³

1.3.2 Názory učenců v průběhu 19. století

Jeremy Bentham byl britským právním teoretikem, zastáncem liberalismu a zakladatelem utilitarismu. V základech Benthamova učení leží etika vycházející z hédonismu (z řec. *hédoné*, potěšení, slast; kromě Benthama byli zastánci tohoto směru také takové osobnosti jako Lock, nebo Beccaria). Bentham vystoupil za celkové zmírnění systému trestů, stejně jako za zrušení trestu smrti. Nevyhnutelnost potrestání je, dle něj, mnohem významnější než tvrdost trestu. Ve své knize „The Rationale of Punishment“, vydané v Londýně v roce 1830, se snaží podrobně rozebrat výhody a nevýhody tohoto trestu. Za hlavní nedostatky pokládá například to, že „*trest smrti není směnitelný za zisk*“²⁴, nepřinese tedy žádnou kompenzaci. Na druhou stranu práce pachatele tuto kompenzaci přinést může. Také je vnímán odlišně, obyčejný člověk ho

²² АННЕРС, Э. *История европейского права* [online]. МОСКВА : "НАУКА" , 1994. . [ANNERS, E. *Istorija jevropějskogo prava*]. Dostupné z WWW: <<http://www.ex-jure.ru/law/news.php?newsid=119>>.

²³ MONTAGU, Basil. *The opinions of different authors upon the punishment of death*. London, 1812. str. 20.

²⁴ BENTHAM, Jeremy; DUMONT, Étienne. *The Rationale of Punishment*. London, 1830. str. 180.

vnímá jako velmi těžký trest, avšak pro zákeřného a zkušeného delikventa je to „*skoro nic*“.²⁵ Poukazuje dále na nezvratnost trestu smrti v případě justičního omylu, píše, že „*smrt nejde napravit*“.²⁶ V případě vykonání trestu smrti je také zničen důležitý důkaz svědeckou vypovědí (testimonial proof). Nicméně v této knize Bentham neodpovídá jednoznačně na otázku, zda je pro, či proti trestu smrti. Dokonce z některých jeho výroku lze usoudit, že se vyjadřuje pro trest smrti v případě vzpoury proti vládě.²⁷ Avšak již v dalším svém díle „*Jeremy Bentham to his Fellow-Citizens of France on Death Punishment*“, vydaném v roce 1831, jednoznačně odmítá oprávněnost trestu smrti. Dle Benthama, je tento trest velmi vzdálen popularitě, a bude čím dál méně populární, postupně jak lidé budou více a více osvícení a jejich mravy rafinovanější.²⁸

V roce 1840 byla vydána práce profesora C. J. A. Mittermaiera „*Trest smrti podle posledního stavu názorů v Anglii, Severní Americe, francii, Belgii, Dánsku, Švédsku, Rusku, Itálii a Německu na zrušení tohoto druhu trestu.*“ V této práci se objevily v podstatě první statistické a právně-srovnávací podrobnosti většího rozsahu o rozsudcích smrti a popravách. Může také posloužit jako důkaz toho, že se argumentace proti trestu smrti se v 18. století přesunula do oblasti psychologických a kriminologicko-politických úvah. „*Náboženské nebo tradicionalistické zdůvodnění oprávněnosti trestu smrti Mittermaier striktně odmítá.*“²⁹ Samotnou oprávněnost podobného druhu trestů v podstatě ale nepopírá, popírá spíš nutnost takových trestů. Odůvodňuje to tím, že odsouzení na doživotí přestavuje stejnou pojistku. Trest smrti navíc, dle něj, neodstrašuje. A tam, kde byl zrušen, neproběhlo během období po zrušení trestu navýšení počtu zločinů. Mittermaier také upozorňuje na irreparabilitu vykonaného rozsudku smrti. Zajímavý je také Mittermaierův názor, že v případě zrušení trestu smrti bude muset lidstvo přehodnotit i ostatní tresty.³⁰ Mezinárodní kriminalistické sdružení (Die Internationale Kriminalistische Vereinigung, International Union of Penal Law, založeno 1889) později využilo Mittermaierových myšlenek a jeho požadavků na rozsáhlejší využití statistických materiálů při prozkoumání otázky zrušení trestu smrti.

²⁵ Tamtéž, str. 181.

²⁶ Tamtéž, str. 186.

²⁷ Tamtéž, str. 193.

²⁸ MOIR, John Macrae. *Capital Punishment, based on professor Mittermaier „Todesstrafe.“* . London, 1865.

²⁹ BESTOVÁ, Cornelia C. *Trest smrti v německo-českém porovnání.* Brno : Doplněk, 1996. str. 73.

³⁰ Tamtéž.

Ruský kriminalista a profesor Kyjevské Univerzity A. F. Kistyakovsky se ve své práci „Výzkum o trestu smrti“ („Исследование о смертной казни“), vydané v roce 1867, zabýval průzkumem všech výše zmíněných pojednání. Nehodnotil oprávněnost samotného trestu smrti, ale zaměřil se na vývoj názorů na tuto otázku. Ve své práci píše, že i přesto, že zrušení trestu smrti prosazuje velké množství vzdělaných osobností, a že vzdělaná veřejnost v Evropě je seznámena s jejich názory, pořád se zachoval v zákonech. Odůvodňuje to tím, že pořád ještě existují prvky a síly, které tento trest stvořily. Příkladem jejich existence jsou ty společenské jevy, které se dějí v období převratů a otřesů, během kterých člověk projevuje své nejlepší a nejhorší vlastnosti. A tak v tomto okamžiku je obnoven trest smrti, pokud byl dřív zrušen, nebo probíhá nárůst počtů poprav v porovnání s předcházejícím obdobím. Bylo tomu tak například po událostech roku 1848, kdy reakce vyvolala nárůst počtu poprav ve Francii, Prusku, Rakousku a dalších státech. Kistyakovsky tvrdí, že společenské prvky a síly, na kterých se zakládá existence trestu smrti, budou existovat i nadále. Avšak připomíná, že v průběhu 18. století ještě když se vedla debata o oprávněnosti používání mučení a kvalifikovaných druhů poprav, se našla spousta jejich zastánců, kteří tvrdili, že omezení nebo vzdání se těchto prostředků způsobí zhroucení celého soudního systému a neskutečný nárůst počtu zločinů. Ale v „moderní době“ (tedy kolem roku 1867) by jen barbar nebo blázen se mohl zastat používání těchto prostředků. Podobný osud předpovídá Kistyakovsky i v případě trestu smrti. Dle něj, bude mít stejný osud jako ostatní „hnusné“ instituty trestního práva.³¹

1.3.3 Trest smrti ve 20. století

20. století, ve kterém se plně rozvinulo abolicionistické hnutí, bylo také paradoxně jedním z nejkrvavějších století v dějinách lidstva. A to i z pohledu intenzity vykonávání poprav, hlavně během dvou světových válek. Ale masově byli popravováni nejen zajatci nebo nepřátelští vojáci. Některé státy popravily velký počet vlastních obyvatel (hlavně armádních příslušníků v rámci upevňování disciplíny). Tak ku

³¹ КИСТЯКОВСКИЙ, А.Ф. *Исследование о смертной казни (Киев 1867)*. Tula, 2000. . [KISTJAKOVSKIJ, A.F. *Issledovanije o smertnoj kazni (Kijev 1867)*].

příkladu dle některých údajů kárnými orgány Rudé armády bylo kvůli dezerci v dobách 2. světové války popraveno na 158.000 vlastních vojáků.³²

K počátku 20. stol. byl trest smrti zrušen pro všechny trestné činy jen ve třech zemích – Kostarice, San Marinu a Venezuele. V roce 1932 byl zrušen také ve Španělsku, ale již v roce 1934 byl znovu zaveden. Do roku 1948 počet států, které zakázaly trest smrti, stoupl na osm. V roce 1978 bylo takových států devatenáct, a největší rozkvět abolice proběhl až v devadesátých letech 20. stol. Abolicionistické hnutí, které zaznamenalo v průběhu 19. stol. patrné úspěchy, v první polovině 20. stol. najednou zpomalilo. Jeden z důvodů musíme hledat v občanských a světových válkách. Většina zemí zpřísnila své zákony před jejich začátkem, během nich, nebo i po válkách s cílem zlepšit situaci, nebo potrestat válečné zločince. Druhým důvodem byla existence totalitních diktatur v tomto období. Tak ve výše zmíněném Španělsku byl trest smrti obnoven kvůli revolučním nepokojům, které propukly v důsledku nastolení nového autoritativního režimu. Nacistické Německo a fašistická Itálie jsou další známé případy totalitních států, kde se absolutní trest hojně používal. V Sovětském Rusku byl trest smrti zrušen v roce 1917, v rámci revolučních opatření. Avšak již zanedlouho politické potřeby zvítězily a trest smrti byl znovu obnoven.³³

Abolicionistické hnutí začíná nabírat na síle znovu až ve druhé polovině 20. stol. Největší vliv na postupné prosazování zrušení absolutního trestu ve světě a zavedení moratoria na vykonávání poprav měly bezpochyby snahy mezinárodních organizací. Mezinárodní úmluvy, deklarace a rezoluce, které tyto organizace přijaly po 2. světové válce, vedly ve výsledku ke zrušení trestu smrti ve většině vyspělých států. Tyto procesy pokračují i ve 21. století. Na nejdůležitější mezinárodní dokumenty týkající se trestu smrti se podrobně zaměřím v kapitole IV.

³² SHEEHAN, Paul. Patriots ignore greatest brutality. *The Sydney Morning Herald* [online]. August 13, 2007, [cit. 2011-01-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.smh.com.au/news/opinion/patriots-ignore-greatest-brutality/2007/08/12/1186857342382.html>>.

³³ IMBERT, Jean. *Trest smrti*. Bratislava : Archa, 1994. str. 91-94.

II. Dějiny trestu smrti na území ČR

Trestní právo zvláště výrazně odzrcadluje stav společnosti, její kulturnost, lidskost a morálnost. Stejně tak existence a pojetí trestu smrti v jednotlivých etapách vývoje českého státu nám toho hodně napovídá.

2.1 Od dějinných počátků

Trestní právo raně feudálního státu (9. -11. století) bylo značně závislé na obyčejích předstátní společnosti. Středověká společnost tyto obyčeje absorbovala a nakonec se staly nástrojem k prosazování zájmů státu a šlechty. Projevovalo se to v definici osoby pachatele a oběti, kde se hledělo na jejich společenské postavení, dále v posuzování výměry trestu a jak byly jednotlivé tresty provedeny. Nejvíce používaný způsob výkonu trestu je zaznamenán ještě ve Statutech Konrádových (vydané roku 1189). Jedná se o ukamenování, kdy byl delikvent ukamenován celou pospolitostí, osadou.

Dalším významným znakem, který v té době definoval trestní právo, byl soukromý charakter tohoto práva. V Dekretech Břetislavových (vyhlášeny roku 1039) je zaznamenána soukromá msta, která byla „omezována placením náhrady za způsobenou škodu či výkupem z krevní msty“³⁴, taktéž se tomu říkalo příhlavní peníze neboli peníze za hlavu, vraždu. Následným krokem tedy byla regulovaná soukromá msta v podobě ordálu soudního souboje. Jedná se o smlouvu, kterou se strany zavážou k souboji. Ten, kdo se nedostavil k souboji a tudíž nedodržel smlouvu, byl vydán napospas protivníkovi, který jej mohl usmrtit. Tento ordál také ustálil formu trestu pro poraženého protivníka po uskutečněním souboji, „tj. useknutí hlavy a položení na ni dvou penízů symbolického výkupného“³⁵. Další příklady soukromé msty můžeme vidět v případě únosu (stětí pachatele unesenou nebo jejím otcem) nebo v možnosti zabití cizoložné dcery nebo nevěrné manželky otcem či manželem (dokonce až do 17. století). Zajímavým projevem soukromého charakteru trestního práva byl azyl. Přesněji ochrana toho, kdo se vyhýbal souboji před pomstychtivým protivníkem u české

³⁴ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. doplněné vydání. Praha : Linde, 2003. str. 143.

³⁵ Tamtéž, str. 144.

královny, vlastní ženy nebo v kapli Svatého Václava. V Českých zemích se tato instituce moc nerozvinula.³⁶

Postupně můžeme zaznamenat změnu v trestním právu - překonání soukromého charakteru. Hlavně co se týče obecných zájmů. Postih deliktů proti obecným zájmům „přejímá stát ve snaze o zajištění své stability a autority. Tresty smrti bývaly časté, prováděly se stětím, oběšením, upálením, zahrabáním.“³⁷ Částečně v tom figurovala osoba panovníka, kupř. delikt vraždy či poranění před osobou panovníka nebo před soudem. Avšak na druhou stranu, ani panovník nesměl schovávat psance, který spáchal zjevný zločin.

Trestní právo předhusitské doby (období rozmachu feudalismu 11. -14. století) již má rozlišování deliktů proti osobě, jako např. delikt ohrožující život, zdraví, čest, důstojnost člověka. Stíhala se vražda, zabití, ublížení na zdraví, únos, svémocné zajetí, znásilnění. Ostatní byly delikty proti feudálnímu vlastnictví, bezpečnosti státu, osobě panovníka nebo katolické víře. A to krádež, svémocné obsazení majetku, výboj, žhářství, podvod, falšování a poškozování mince. V případě, že nebyla uzavřena soukromá dohoda mezi pachatelem a poškozeným, došlo k výkonu trestu. Tresty se rozdělovaly na trest smrti a tresty mrzačící. Potrestání pachatele se vyznačuje jistým symbolismem (např. vytržení jazyka za rouhání).³⁸

Již v předhusitské době začal panovník přenášet svou hrdelněprávní pravomoc na královská města a pozemkové vrchnosti. Hrdelní jurisdikce královských měst byla upravena listinami, které vydal v roce 1337 Jan Lucemburský (udělení hrdelní pravomoci s výhradou některých hrdelních zločinů). Zatímco v královských městech fungovaly soudy celkem samostatně, v poddanských městech naopak byly závislé na zájmech vrchnosti a jejich úřednicích. Delegováním hrdelní jurisdikce se do 16. století vytvořila hustá síť několika set hrdelních soudů.³⁹ Během husitského revolučního hnutí (15. stol.) „došlo k podstatnému omezení trestu smrti, zazněly dokonce i názory požadující jeho úplné odstranění.“⁴⁰

³⁶ Tamtéž, str. 144.

³⁷ FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha : Rybka Publishers, 1999. str. 32.

³⁸ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. doplněné vydání. Praha : Linde, 2003. str. 145-146.

³⁹ FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha : Rybka Publishers, 1999. str. 17.

⁴⁰ Tamtéž, str. 32.

2.2 Trestní právo stavovské (1434-1620)

V porovnání s předcházejícím obdobím došlo v době stavovské monarchie k mnohem většímu rozvoji trestního práva. Šlo o reakci na nové politické, ekonomické a sociologické poměry. Jedná se hlavně o normy na ochranu feudálního státu, dále ideologických základů státního zřízení, náboženství a církve, právního řádu, státního aparátu, bezpečnosti a veřejného pořádku. Kupř. každému, kdo bezdůvodně obvinil zemské úředníky a soudce z protiprávního jednání a nedokázal svoji kritiku, hrozil trest smrti. Speciálně se chránilo feudální vlastnictví a institut poddanství. To dokazuje významný pramen této doby, rozsudek nad Daliborem z Kozojed z roku 1497. Tento šlechtic, lákajíc jej rozmnožení svého majetku, přijal poddané, kteří se předtím vzbouřili proti vrchnosti kvůli zhoršeným životním podmínkám. Avšak zemský soud, který posléze ze soudního vytvořil nálezný, pravil, že každý kdo se dopustí podobného jednání, tak: „...hrdlo propadl jest a statek ten odjatý má zase tomu navrácen býti, komu jest byl odjat.“⁴¹ Právní úprava v oblasti života, zdraví a cti zůstává nezměněna. Za zmínku stojí, že trestnost pachatelů deliktů proti životu a zdraví je stále ještě soukromá záležitost závislá na iniciativě poškozeného.

Ucelený systém trestů zpočátku ještě neexistoval, byly i nadále vnímány jako pomsta.⁴² První pokusy o zavedení systému trestů v dnešním slova smyslu můžeme najít v Koldínově zákoníku (Práva městská Království českého) z roku 1579. Tresty byly stanoveny právem, nebo závisely na uvážení soudce. Hojně používán byl trest smrti, který mohl být uložen podmíněně či nepodmíněně. Vykonával se různými způsoby, zpravidla v závislosti na spáchaném činu. Za krádež mohl být pachatel oběšen, stětí se ukládalo za vraždu, upálení za živa při obvinění z čarodějnictví či žhářství, zahrabání za živa při čarodějnictví ženy (s případným proboděním srdce kulem). Za úkladnou vraždu byl pachatel vláčen ulicemi a lámán kolem (i za násilné smilstvo). Kromě trestu smrti se používaly tresty tělesné, odnětí svobody, nucených prací, dále tresty majetkové a zneuctující (praní, cejchy atd.).⁴³

⁴¹ Tamtéž, str. 154.

⁴² Tamtéž, str. 33.

⁴³ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. doplněné vydání. Praha : Linde, 2003. str. 148.

2.3 Období absolutismu (1620-1848)

Nejdůležitější změnou je zásada oficiality v trestním řízení, která se objevuje již v Obnoveném zřízení zemském (1627). Ústní řízení se změnilo na písemné, inkviziční (vyhledávací) proces vytlačil obžalovací. V pobělohorské době se zemské soudy staly spíše institucemi panovníka a navíc vycházejíce z platných norem psaného práva nemohly volně nalézat právo. V té době také došlo k dočasné stagnaci hrdelních soudů, což vedlo k jejich rušení.⁴⁴ V Obnoveném zřízení zemském se trestaly trestem smrti, konfiskací majetku a ztrátou cti hlavně politické delikty, zejména urážka panovníka (*crimen laese majestatis*). Patří sem i osobování si panovníkových oprávnění, svolávání sněmu bez jeho souhlasu apod. Trestána nejvyšším trestem byla dokonce i zákonodárná iniciativa na sněmu bez panovníkova předcházejícího souhlasu. Vzdávající úlohu panovníka a ustupující vliv stavů můžeme vidět i na dalších deliktech, které jsou trestány smrtí, a to nejen vzpoura proti králi, ale taktéž neoznámení přípravy povstání či neposkytnutí pomoci panovníkovi.

V období pozdního feudalismu první kodifikované trestní zákony jako např. *Constitutio Criminalis Josephina* z roku 1707 nebo *Constitutio Criminalis Theresiana* z 31. prosince 1768 dovolovaly použití trestu smrti, dokonce je charakterizovala jeho široká aplikace, přičemž způsoby výkonu tohoto trestu se vyznačovaly mimořádnou krutostí. Dle zásad Tereziánské tresty měly spíše odstrašující charakter, protože zákoník nedodržel úměrnost mezi společenskou nebezpečností spáchaného činu a adekvátním trestem. Místo toho se tresty vyznačovaly symbolismem a již zmíněnou krutostí. Za nejtěžší zločiny byly považovány delikty proti Bohu (trest vytržení jazyka popř. useknutí ruky, nakonec upálení), svatým, náboženství, panovníkovi a společenskému řádu, panovnické moci a regálům, správě země a jejím výsadám. Dále bylo trestem smrti trestáno čarodějnictví a některé sexuální delikty.

Průlom v duchu osvěcenského absolutismu nastává v roce 1787 vydáním Všeobecného zákoníku o zločinech a trestech na ně Josefa II. Tento pokrokový zákoník zrušil trest smrti (i když jen na krátkou dobu) v řádném řízení, a ponechal ho jen pro případ vyhlášení výjimečného stavu. Josef II. byl hodně ovlivněn ideály humanismu a osvícenství. Na jeho názory v oblasti absolutního trestu významně zapůsobil Caesare

⁴⁴ FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha : Rybka Publishers, 1999. str. 18-19.

Beccaria a jeho spis „O zločinech a trestech“ z roku 1764. Tato pokroková událost je významným okamžikem ve vývoji otázky trestu smrti. Zákoník se stal základem veškerého dalšího trestního zákonodárství na našem území až do roku 1950.⁴⁵

Cílem trestů v Josefském trestním zákoníku byla převýchova pachatele, tedy určitá úměrnost mezi spáchaným činem a trestem, nikoli msta. Tím však byly tělesné tresty zpřísněny, někdy až nepřiměřeně, což byl jeden z nedostatků tohoto jinak osvíceného zákoníku.⁴⁶

Konec tohoto krátkého období zrušení trestu smrti byl vázán na datum 2. ledna 1796, kdy umřel Josef II. a zanedlouho poté následující panovník František II. vydal dekret, který trest smrti znovu zaváděl do praxe, a to pro velezradu a pokus o ni. Dekret byl vydán hlavně z obav před myšlenkami francouzské revoluce.

Od té doby až do 1. července 1990 byl trest smrti nejen zakotvený v trestním právu platném na českém území, ale byl v praxi více či méně používán.⁴⁷

Dalším krokem ve vývoji trestního práva je Západohaličský trestní zákoník z roku 1796 pro Západní Halič, a od roku 1803 pro celou monarchii (vyjma Uher). Jiný název - Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích. Toto dílo, na svou dobu velice moderní, ovlivnilo vývoj trestního práva v Čechách prakticky až do roku 1949, protože trestní zákoník z roku 1852 byl pouze jeho novelizací. Pokud jde o trest smrti, který bylo možné dle zákoníku uložit, prováděl se pouze jediným způsobem a to výlučně oběšením.⁴⁸

2.4 Trest smrti v letech 1848-1918

Již výše zmíněný Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích z roku 1803 je novelizován dne 27.5.1852 č. 117 ř. z. (účinnost 1.9.1852 - zrušení k 1.8.1950). Novelizace spočívaly v likvidaci feudálních přežitků. Trest smrti byl zakotven v §13 a vykonával se pouze oběšením. V době stanného práva bylo ho možné vykonat také zastřelením. Uložen mohl být za zločin pozdvižení a vzbouření při stanném právu (§74).

⁴⁵ FICO, R. *Trest smrti*. Bratislava : Kódexpress s.r.o., 1998. str. 43.

⁴⁶ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. doplněné vydání. Praha : Linde, 2003. str. 198-199.

⁴⁷ FICO, R. *Trest smrti*. Bratislava : Kódexpress s.r.o., 1998. str. 44.

⁴⁸ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. doplněné vydání. Praha : Linde, 2003. str. 199-200.

Trest smrti byl také používán při deliktu útoku na císaře nebo velezradě (§58-59),⁴⁹ za zločiny „veřejného násilí zlomyslným uškozením na cizím majetku, zlomyslným činěním nebo opominutím za okolností zvláště nebezpečných, za zločiny dokonané vraždy, loupežné vraždy a žhářství.“⁵⁰

Další delikt, pro který je možné uložit trest smrti, můžeme najít v zákoně č. 134 ř.z. ze dne 27.května 1885 o opatřeních proti obecně nebezpečnému užívání třaskavin a obecně nebezpečném zacházení s nimi. Konkrétně se jedná o §4, který stanoví, že v případě, kdy viník mohl předvídat, že úmyslné použití třaskavin způsobí smrt člověka, je trestem smrt. Avšak skutečným smyslem tohoto zákona bylo zastrahování dělnictva a potlačování možného individuálního teroru.

Popravy se vykonávaly na dvoře vrchního zemského soudu na Karlově náměstí v Praze, i v sídlech krajských soudů. Poslední veřejná poprava se uskutečnila v Praze roku 1866 a v Čechách v Plzni roku 1871.⁵¹

Trest smrti byl v té době přijímán velice rozpačitě, veřejnost si byla vědoma jeho potřeby, ale nezapomínala na možnost justičního omylu. Z přednášek T.G.Masaryka z roku 1895: „Nezabiješ - i duše zločinců jsou nesmrtelné. Popravy jsou nejd'ábelštější druhy zabití, poněvadž schvalují je lidé vládnoucí s úplným klidem a rozmyslem, s dostatečnou lhůtou pro udělení milosti, pod ochranou bodáků.“⁵² Byl toho názoru, že místo finálního trestu by bylo vhodnější řešit otázky zločinnosti systematicky a průběžně.

2.5 Trest smrti v období 1918-1938

V novém československém státě v rámci recepce rakouského a uherského práva platil rakouský trestný zákoník z roku 1852 v novelizované formě k 28. říjnu 1918, a zároveň předpisy trestního práva uherského. Přejímání zákonů vyžadovalo zrušení těch, které neodpovídaly zásadám republikánského řízení. Z toho vyplývá, že i nadále zůstal v platnosti zákon č. 117 ze dne 27.5.1852 a tím byl absolutní trest recipován do právního řádu první republiky.

⁴⁹ Tamtéž, str. 284-286.

⁵⁰ FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha : Rybka Publishers, 1999. str. 67.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Tamtéž, str. 68.

V roce 1934 byl vydán zákon č. 91 Sb. o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech. V případě zjištění tak závažných polehčujících okolností, že by trest smrti byl nepřiměřeně přísný, zákon stanovil možnost uložení trestu těžkého žaláře doživotního, nebo dočasného (15-30 let). Také zdůraznil, že trest nesmí být vykonán před rozhodnutím prezidenta republiky o neudělení milosti. Prezident svoje právo milosti v hodném počtu využíval, ale v některých případech brutálních vražd souhlasil s absolutním trestem. Za trvání samostatného československého státu bylo popraveno 15 osob.

Nesouhlas se zachovalým trestem smrti se výrazně projevil v obsáhlé anketě v toku 1923, které se zúčastnila také elita národa kupř. na 350 představitelů veřejného života, právníků, vědců, publicistů a umělců. V rozhovoru s Karlem Čapkem Masaryk řekl: „... Věřím a čekám, že (trest smrti) bude zrušen vyšší vzdělaností a mravností obyvatelstva, se souhlasem nás všech.“⁵³

2.6 Protektorát Čechy a Morava

Protektorát Čechy a Morava bylo území okupované nacistickým Německem od okamžiku obsazení dne 15. března 1939 až do jeho kapitulace dne 8.-9. května 1945. Během šestileté okupace platilo zde trestní právo domácí i německé, dva právní systémy, avšak německé trestní právo se aplikovalo i na příslušníky protektorátu, a to v některých případech obligatorně. Také v článku 12 výnosu ze dne 16. března 1939 stojí: „Právo platné nyní v Čechách a na Moravě zůstává v účinnosti, pokud neodporuje smyslu převzetí ochrany Německou říší.“⁵⁴ Cílem politiky okupantů byla likvidace českého národa, osídlení země německým obyvatelstvem, maximální využití pracovních a hospodářských sil pro válečné potřeby - úplná germanizace prostoru a lidí. Poslední zbytky práva v pravém slova smyslu zlikvidoval Hitler výnosem z 21. března 1942. Tím se německé soudy změnily v podstatě v nástroje teroru, „zjednodušování“ jejich činnosti pokračovalo. Kupř. zvláštní soudy (Sondergerichte) posílaly na popraviště stovky lidí. Jednaly skutečně rychle bez předběžného vyšetřování a bez možnosti odvolání. Teror vyvrcholil zavedením stanných soudů (Standgerichte), které

⁵³ ČAPEK, K. *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha, 1947. str. 182.

⁵⁴ *Holocaust.cz* [online]. 2002 [cit. 2011-01-26]. Výnos Vůdce a říšského kancléře o Protektorátu Čechy a Morava ze dne 16. března 1939. Dostupné z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/resources/documents/pbm/rp19390316>>.

organizovaly masové popravy. Jen stěží o nich můžeme mluvit jako o soudech.⁵⁵ Co se týče trestů, mnohdy neodpovídaly povaze deliktu. Trest smrti byl obvyklý i za nedbalostní delikty.⁵⁶ „Jestliže bylo v letech 1918 až 1938 popraveno v Československu 15 osob, situace se radikálně změnila po německé okupaci. V letech 1943 až 1945 bylo v pankrácké věznici popraveno 1079 osob.“⁵⁷

2.7 Trestní právo v letech 1945 – 1948

Po osvobození Československa si dala vláda za cíl, vedle odsunu Němců, potrestat nacistické zločince, zrádce a kolaboranty. Již 19. června 1945 podepsal prezident republiky tzv. velký retribuční dekret (č. 16/1945 Sb.), kde v preambuli stojí: „*O přísnou spravedlnost volají neslýchané zločiny, kterých se dopustili nacisté a jejich zrádní spoluviníci na Československu. Porobení vlasti, vraždění, zotročování, loupení a ponižování, jehož obětí byl československý lid, a všechna ta stupňovaná zvěrstva, kterým bohužel pomáhali anebo asistovali i zpronevěřivší se občané českoslovenští, z nich někteří zneužili přitom i vysokých úřadů, mandátů nebo hodností, musí dojít zaslouženého trestu bez průtahů, aby nacistické a fašistické zlo bylo vyvráceno z kořenů.*“⁵⁸ Tímto nastalo období tzv. retribučního soudnictví dle latinského retributio, což znamená náhrada, odčinění, náprava. „Nešlo o přísnou spravedlnost, nýbrž spíše o mstu.“⁵⁹ Trestné činy nepromlčitelné byly tímto dekretem rozděleny na zločiny proti státu, osobám, majetku a udavačství. Trestní sazby byly poměrně vysoké, existoval žalář dočasný (5-20 let) a doživotní těžký. Také se ukládal trest smrti. Podle §31 se měl trest smrti vykonat do dvou hodin po vynesení rozsudku, případně o hodinu později (dle přání odsouzeného). Vykonavatelem hrdelních trestů byl kat. Velký retribuční dekret byl upraven zákonem ze dne 24. ledna 1946 (č. 22 Sb.).

V sídlech krajských soudů vznikly na základě retribučního dekretu 16/1945 Sb. mimořádné lidové soudy. Tyto soudy byly složeny ze senátu o 5 členech, který zahrnoval jednoho soudce z povolání a čtyř soudců z lidu. Řízení bylo ústní a veřejné. Obžalovaný si tady mohl zvolit svého obhájce, pokud toho nevyužil, byl mu přidělen

⁵⁵ FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha : Rybka Publishers, 1999. str. 79-80.

⁵⁶ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. doplněné vydání. Praha : Linde, 2003. str. 47.

⁵⁷ MONESTIER, Martin. *Historie trestu smrti*. Praha : Rybka publishers, 2001. str. 371.

⁵⁸ FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha : Rybka Publishers, 1999. str. 83.

⁵⁹ Tamtéž.

z úřední moci. Celé řízení je charakterizováno rychlým průběhem. Opravné prostředky proti němu neexistovaly. Mimořádné lidové soudy ukončily první období své činnosti v květnu 1947. Z celkově 21 342 odsouzených bylo odsouzeno k trestu smrti 713 osob.

Dále byl zřízen Národní soud, který měl za úkol soudit osoby české národnosti, které zastávaly ve veřejném životě významné postavení, např. členové bývalé vlády. Vznikl z popudu komunistické strany. Národní soud v trestních věcech odsoudil z 80 osob jen 65, z toho 18 k absolutnímu trestu (3 osoby omilostněny).

Nakonec retribuční soudnictví nesplnilo zamýšlené plány. Soudy nerozhodovaly jednotně, hodně lidí bylo nakonec zproštěno viny, jinde byly tresty nesmyslně vysoké.

2.8 Úprava trestu smrti v letech 1948-1990

Převrat v únoru 1948 nastolil v Československu totalitní režim na více než 40 let. V roce 1948 byl přijat zákon č. 231 na ochranu lidovědemokratické republiky, jenž nahradil dosavadní zákon č. 50/1923 na ochranu republiky. Stalo se to tedy ještě před schválením jednotného Trestního zákona č. 86/1950 Sb. Zákon č. 231 dovozoval ukládat trest smrti i za politické delikty, což se v praxi použilo pro čistky v řadách politické opozice. Ze statistiky z let 1948-1950 vyplývá nesmírný rozsah, v jakém soudy zákon aplikovaly. Za politické delikty bylo tehdy uloženo 99 trestů smrti.⁶⁰

Jednotný Trestní zákon č. 86/1950 Sb. ze dne 12. července 1950 poskytl pro trest smrti úrodnou půdu jako nikdy předtím ani potom. Účelem trestu dle Trestního zákona z roku 1950 bylo hlavně „zneškodnění nepřítelů pracujícího lidu“ (§17 odst.1 písm. a). Trest smrti jako významný a účinný prostředek tohoto „zneškodnění“ stal tedy na prvním místě ze tří hlavních trestů (§18). Celkově mohl být uložen až ve 25 případech, a to často jako trest jedině možný. Jeho teoretickou alternativou byl další „hlavní“ trest, a to odnětí svobody na doživotí nebo odnětí svobody na 15 až 25 let, který mohl absolutní trest nahradit v případě, že by byl nepřiměřeně přísný s ohledem na osobu pachatele či závažnost polehčujících okolností.⁶¹ Samotný výkon trestu smrti upravoval §29: „*Trest smrti se vykoná oběšením; v době zvýšeného ohrožení vlasti může být vykonán zastřelením.*“⁶² Oběšení se zpočátku provádělo „na oprátce zavěšené na

⁶⁰ FICO, R. *Trest smrti*. Bratislava : Kódexpress s.r.o., 1998. str. 45-46.

⁶¹ Tamtéž, str. 46-47.

⁶² <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1950/sb39-50.pdf>

kladce na vztyčeném prkně“.⁶³ Popravovalo se na venkovních prostranstvích v krajských věznicích. Postupem času (od roku 1953) se ale odsouzení k trestu smrti začali z krajů eskortovat do Prahy, do Ústavu nápravných zařízení, na nádvoří kterého byli popravováni. Samotný způsob poprav nebyl příliš humánní, smrt na oprátce nastávala následkem udušení odsouzeného. Postup před popravou rovněž se stal terčem kritiky představitelů vlády. Odsouzení museli čekat na vlastní popravu osmáct hodin, rozsudek jim byl vyhlášen před popravou dvakrát, popravu se účastnili dva neprofesionální popravčí, vybíraní z dobrovolně se hlásících občanů. Ale nejhorší byl pravděpodobně samotný průběh poprav, kterého se účastnilo více osob. Navíc, kvůli technickému provedení, dobře osvětlené popraviště mohli sledovat i obyvatelé domů sousedících s ústavem. Vězni z blízké vězeňské nemocnice mohli sledovat výkon trestu sluchem. Před popravou odsouzeného navštěvovalo množství příbuzných, a administrativa spojená s popravou (příprava úředních listin pro prosekturu a hřbitovní správu) rovněž rozšiřovala okruh osob zasvěcených do způsobu výkonu trestu. Všechny tyto jevy byly pokládány za velmi nežádoucí, zvláště s ohledem na to, že výkon absolutního trestu byl v té době pokládán za státní tajemství. Od roku 1954 se proto všechny popravu soustředily do suterénu věznice č. 2. na Pankráci. Kromě toho byly podniknuty i další kroky - odpadlo dvojí vyhlášení rozsudku a zkrátila se i dlouhá doba očekávání výkonu trestu. Zákon č. 86/1950 Sb. a jeho aplikace v soudní praxi jak už bylo řečeno se soustředily na „zneškodnění“ tzv. třídních nepřátel, jinými slovy na fyzickou likvidaci politických protivníků totalitního režimu. Počátkem 50. let posloužily k upevnění postavení komunistické moci a zastrašení společnosti. Jejich oběťmi v letech 1951 až 1955 se stalo 158 odsouzených za politické delikty. Přitom nebyly to pouze zjevné nepřátelé a odpůrci režimu jako Milada Horáková nebo Heliodor Píka, ale i samotní představitelé komunistické strany (např. Rudolf Slánský). Vzhledem ke všem těmto okolnostem by se dalo konstatovat, že tento zákon a jeho aplikace v praxi se více blížily poměrům okupační doby, než období první Československé republiky. Změny v zákonu č. 86/1950 Sb. přinesl rok 1956, stalo se tak po novelizaci zákonem č. 63/1956 Sb. Tentýž rok se doznal změn i trestní proces, a to v podobě zákonu č. 64/1956 Sb. o trestním řízení soudním. Z trestního zákona zmizely některé skutkové podstaty, za něž byl ukládán absolutní trest, rovněž došlo k nahrazení stávajícího trestu

⁶³ LIŠKA, Otakar, a kol. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. Praha : Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006. str. 23.

odnětí svobody na doživotí odnětím svobody na dobu 25 let, který teď mohl být uložen místo trestu smrti. Byla tedy zavedena fakultativnost trestu smrti. Zákon o trestním řízení soudním přinesl povinnost přezkoumání uložených rozsudků smrti, upravil rovněž způsoby oznamování uložení tohoto trestu odsouzenému a změn se doznal i průběh exekucí.⁶⁴

Fakultativnost a výjimečnost trestu smrti potvrdil i trestní zákon č. 140/1961 Sb., který kromě toho, že přinesl spoustu vyspělejších změn v úpravě absolutního trestu, se paradoxně vyznačoval také poměrně vysokým počtem nedostatků. Tento zákon zvedl počet skutkových podstat, za které mohl být soudem uložen trest smrti až na 33. Jednalo se o politické delikty (trestné činy proti Republice), trestné činy obecného ohrožení, vraždu, trestné činy vojenské, a proti lidskosti. Nehledě na tento vzrůst počtu skutkových podstat byla možnost uložení trestu zákonem omezena. Mohl být uložen pouze v případě, že to zákon u konkrétního trestného činu dovoľoval ve zvláštní části. Absolutní trest také u žádného trestného činu nevystupoval jako trest jedině možný, vždy existovala alternativa uložení trestu odnětí svobody. Možnost uložení trestu smrti byly vázaná i na splnění dalších podmínek. Tak mohl být uložen jen v případě, že stupeň nebezpečnosti trestného činu byl mimořádně vysoký, navíc s tím, že to buď vyžadovala nutnost účinné ochrany společnosti, nebo neexistovala naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody do patnácti let. Tyto zásady byly zakotveny v §29 zákona. Stejný paragraf stanovil, že se trest smrti nevztahuje na těhotné ženy a osoby, kterým bylo v době spáchání trestného činu méně než 18 let. Významnou změnu směrem k omezení ukládání rozsudků smrti přinesla novelizace z roku 1973. Při naplnění všech podmínek, potřebných k tomu aby mohl být uložen absolutní trest, mohl nyní soud uložení tohoto trestu nahradit uložením výjimečného trestu odnětí svobody na dobu od 15 do 25 let, pokud shledal takový trest za dostatečný. V praxi soudy této nové možnosti poměrně často využívaly. Tak během prvních pěti let účinnosti zákona č. 45/1973 Sb., kterým byl trestní zákon novelizován, uložily soudy trest odnětí svobody namísto trestu smrti v 64 případech. Tato úprava vydržela až do roku 1990, kdy byl zákonem č. 175/1990 Sb. trest smrti zrušen.⁶⁵

⁶⁴ Tamtéž, str. 23-25.

⁶⁵ FICO, R. *Trest smrti*. Bratislava : Kódexpress s.r.o., 1998. str. 50-53.

2.9 Zrušení trestu smrti, trest odnětí svobody na doživotí

Zákon č. 175/1990 Sb. nabyl účinnosti dne 1. července 1990, a znovu zavedl pojem trestu odnětí svobody na doživotí, nahrazený předtím v roce 1956 trestem odnětí svobody na dobu 25 let. Pokud porovnáme dřívější úpravu trestu smrti s právní úpravou výjimečného trestu odnětí svobody, zjistíme, že možnost uložení trestu odnětí svobody je upravena přísnějším, a pro pachatele tudíž příznivějším, způsobem. A to jak kvůli zúžení okruhu trestných činů, za něž lze tento trest uložit, tak i kvůli nutnosti naplnění hned tří podmínek současně – mimořádně vysoký stupeň nebezpečnosti pro společnost, nutnost účinné ochrany společnosti a neexistence naděje, že by nápravy pachatele bylo možné dosáhnout uložením trestu odnětí svobody na dobu od 15 do 25 let.⁶⁶

Mimořádně vysoký stupeň nebezpečí pro společnost, stejně jako tomu bylo dřív při posuzování možnosti uložení absolutního trestu, musí vyplývat ze zvlášť zavrženíhodného způsobu provedení činu, zvlášť zavrženíhodné pohnutky, nebo ze zvlášť těžkého a těžko napravitelného následku. Stačí, pokud se naplní jen jedna z těchto okolností. Stupeň nebezpečnosti tedy musí být vyšší, než jaký by se u konkrétního trestného činu dalo považovat za obvyklé. Zvlášť zavrženíhodný způsob provedení činu se může vyznačovat větší mírou brutality nebo zákeřnosti než jaká bývá obvykle spojovaná s konkrétním trestným činem. Rozhoduje tu délka trvání útoku, dopad na oběť, ale i další okolnosti a zvláštnosti ve způsobu jednání pachatele. Zavrženíhodná pohnutka může pramenit z pomstychtivosti nebo ziskuchtivosti, z bezohlednosti pachatele na životy jiných lidí. Za zvlášť těžký následek trestného činu se zpravidla pokládá následek ještě těžší, než ten, který je v zákoně uveden jako znak tohoto činu.

Podmínka požadavku účinné ochrany společnosti a nemožnosti dosáhnout nápravy pachatele jiným způsobem „vyjadřují zásadu, že trest odnětí svobody na doživotí je možné uložit jen tehdy, pokud účel trestu z hlediska generální a individuální prevence není možné zajistit pomocí jiných prostředků trestního zákona“.⁶⁷ Mluvit o potřebě chránit společnost by bylo na místě v případě, kdy existuje možnost zvýšeného ohrožení společnosti trestným činem, nebo v případě mimořádného vzestupu počtu

⁶⁶ LIŠKA, Otakar, a kol. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. Praha : Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006. str. 25-26.

⁶⁷ FICO, R. *Trest smrti*. Bratislava : Kódexpress s.r.o., 1998. str. 65.

určitých trestných činů. Jedná se i o případy, kdy společnost má větší zájem na ochraně některých hodnot či osob (např. veřejných činitelů apod.). Neexistence naděje na nápravu pachatele trestem kratšího trvání je vyjádřením požadavku individuální prevence. V tomto případě musí být zřejmé, že dosáhnout nápravy pachatele jiným, než doživotním, trestem není možné, a to s ohledem na moderní poznatky.⁶⁸

Nahrazením trestu smrti trestem odnětí svobody na doživotí se český stát zařadil mezi jiné evropské země, které využívají tuto mírnější alternativu absolutního trestu. Byl to krok nezbytný pro hlubší integraci v rámci některých mezinárodních organizací a Evropského společenství. Kromě pokroku v mezinárodní oblasti přineslo toto nahrazení i další nesporné výhody. Umožňuje chránit společnost před pachateli trestných činů, přitom je ale objektivně mírnější než trest absolutní. Respektuje základní lidské právo na život. Umožňuje zjednaní pozdější nápravy v případech justičního omylu. Nevylučuje možnost nápravy a budoucí možné resocializace odsouzeného, za podmínky možnosti podmíněného propuštění. Zrušení trestu smrti je v souladu s článkem 6 (odst. 3) Listiny základních práv a svobod a článkem 1 Protokolu č. 6 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Dle těchto klíčových dokumentů je absolutní trest výslovně zakázán a jeho opětovné zavedení, s přihlédnutím k článku 10 Ústavy České republiky není možné pouhou novelizací trestního zákona.⁶⁹ Vzhledem ke světovým tendencím, mezinárodnímu postavení České republiky, její účasti v mezinárodních organizacích a členství v Evropské unii, není, dle mého názoru, na místě o možnosti opětovného zavedení trestu smrti uvažovat.

⁶⁸ Tamtéž, str. 66-67.

⁶⁹ LIŠKA, Otakar, a kol. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. Praha : Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006. str. 26.

III. Tendence a stav užívání trestu smrti v současném světě

Trest smrti není jen institut trestního práva, ale také sociálně-kulturní fenomén. Vztah k tomuto prostředku potrestání je otázkou mravních postojů každého člověka. Vztah společnosti k němu je odrazem nálad a názorů v ní vládoucích, společenské mentality, ukazatelem toho jak moc ve společnosti převládají myšlenky spravedlnosti, humanismu a civilizovanosti. Whinston Churchill svého času řekl, že nálady a chování společnosti ve vztahu k zločinům a zločincům je nejspolehlivějším testem toho, jak je země civilizovaná.

K přelomu 20. a 21. století globální tendence v aplikování trestu smrti prodělaly značnou změnu – mezinárodní společenství čím dál více, důsledněji a aktivněji směřuje ke zrušení nebo omezení tohoto trestu, sílí abolicionistické hnutí. Tyto tendence značně změnily zeměpisné rozložení používání absolutního trestu, ovlivnily názory politických vůdců a milionů lidí po celém světě. Donutily je přehodnotit své postoje ohledně něj, naplnily světové společenství humanistickými myšlenkami o cennosti lidského života. Dle organizace Amnesty International jen 25 z 52 zemí, které v roce 2008 vynesly nejvyšší rozsudek, jej vykonalo.⁷⁰ V roce 2009 bylo odsouzeno k trestu smrti nejméně 2001 osob v 56 zemích, v 18 z nich byly rozsudky vykonány.⁷¹ Pokud v roce 2008 bylo oficiálně popraveno nejméně 2390 osob, v roce 2009 jejich počet klesl na 714. Avšak i navzdory tomuto trendu umírají na popravištích stále stovky lidí, a některé země se k absolutnímu trestu vracejí. I přes veškerý pokrok lidstvo pořád ještě není jednotné v otázce trestu smrti. Vždyť každý národ má svůj specifický vztah k němu, své dějiny. Veřejné mínění v různých státech se liší v otázkách hodnocení zločinů a způsobů jejich potrestání. Je velmi důležité brát zřetel na pozadí, na kterém probíhají určité procesy. Jelikož budeme mluvit o používání trestu smrti ve státech, které se podstatně liší svou úrovní politického, ekonomického a kulturního vývoje, je potřeba si pamatovat, že toto používání, jeho odůvodnění a veškeré jeho transformace jsou vždy spojeny s výše zmíněnými aspekty vývoje společnosti. Tak například aplikování trestu smrti v Somálsku, Súdánu a některých jiných afrických zemích probíhá na pozadí dlouholetých občanských válek a územní rozdrobenosti těchto států. A používání nejvyššího trestu v Pákistánu, Íránu, Saudské Arábii nelze zkoumat, aniž by byl brán

⁷⁰ <http://www.amnesty.org/en/death-penalty/death-sentences-and-executions-in-2008>

⁷¹ <http://www.amnesty.org/en/library/info/ACT50/001/2010/en>

zřetel na islamizaci veřejného života a existenci šariatského systému justice. A nakonec pro lepší pochopení všech aspektů existenci trestu smrti v globálním kontextu je potřeba se podívat na výsledky a perspektivy abolicionistického hnutí.

3.1 Trest smrti v některých státech Asie

Dle zprávy neziskové organizace Amnesty International bylo v roce 2009 provedeno nejvíce poprav v Asii, kde rozsudky smrti vykonávalo 8 zemí: Čína, Bangladéš, Japonsko, Severní Korea, Malajsie, Singapur, Thajské Království a Vietnam. Z toho Čína je odpovědná za většinu všech poprav ve světě. V roce 2008 bylo zde popraveno nejméně 1 718 osob, počet popravených v roce 2009 není přesně znám. Statistiky o nejvyšším trestu jsou totiž i nadále považovány za státní tajemství, a pokusy o zveřejnění těchto údajů se trestají. Amnesty International, vzhledem k výše uvedené skutečnosti předpokládá, že skutečný počet popravených v Číně v roce 2008 může být podstatně vyšší. Množství vykonaných poprav v roce 2009 odhaduje na několik tisíc.⁷²

V oblasti jihovýchodní Asie bydlí víc než polovina obyvatel planety. Většina států v této oblasti v posledním desetiletí ignorovala mnohonásobné výzvy OSN k omezení a následnému zrušení trestu smrti. Během posledních 10 let byla zde také vykonána většina světových poprav. Na přelomu 20. a 21. století, nehledě na globalizační procesy a celkově rychlý ekonomický růst v řadě států této oblasti, žije většina jejich populace v mimořádné chudobě. Tak například v Indii v roce 2007 podíl obyvatel žijících za hranici oficiální chudoby byl 28%, v Pákistánu 33%, v Bangladéši 50%.⁷³ Život obyvatel zhoršují stále se opakující ozbrojené konflikty, diskriminační politika vlád a hrubá porušení lidských práv. Globální abolicionistické tendence se této oblasti téměř nedotkly. Od poloviny 90. let 20. století zde dokonce vzrostl počet států, ve kterých se vynášely rozsudky smrti. V roce 1999 se tyto rozsudky vynášely v 14 zemích regionu (popravovalo se v 10 z nich), v roce 2001 již v 15 státech (popravy ve 12 z nich), v roce 2002 se trest smrti ukládal v 19 asijských zemích.⁷⁴ V letech 2001 - 2006 se k trestu smrti odsuzovalo v 26 státech asijského regionu. V roce 2009 vynášelo rozsudky smrti celkem 16 asijských zemí.

⁷² <http://www.amnesty.org/en/library/info/ACT50/001/2010/en>

⁷³ <http://www.amnesty.org/en/library/info/POL10/007/2007/en>

⁷⁴ HOOD, R. *The Death Penalty. A Worldwide Perspective*. Oxford University Press, 2002. str. 92.

3.1.1 Čína

Za posledních 10 let tvoří podíl Číny na všech světových popravách přibližně 76 procent. V roce 2008 popravila Čína, dle Amnesty International, nejméně 1718 lidí (72 procent všech popravených). V roce 2009 její podíl na popravách zůstal přibližně stejný – popravila víc osob než zbytek světa dohromady.

V průběhu posledních desetiletí proběhly v čínském trestním právu některé reformy a změny. 14. března 1997 byl přijat nový trestní zákoník Čínské lidové republiky. V obecné jeho části se absolutnímu trestu a jeho důležité výchovné politické roli věnují čtyři články (čl.48 - čl.51). Dle těchto článků, může být trest smrti uložen jen za spáchání nejtěžších zločinů osobě, která dovršila k okamžiku spáchání trestního činu 18 let věku. Nový zákoník vyloučil možnost uložení nejvyššího trestu nejen osobám mladším 18 let, ale také ženám, které se nachází ve stavu těhotenství v okamžiku projednávání věci. Dřívější trestní zákoník umožňoval popravy ve výše uvedených případech. Změny se týkají také způsobů popravování odsouzených. Kromě zastřelení zavedl nový zákon možnost popravování pomocí smrtící injekce.

Současné trestní právo ČLR, stejně jako dřív, skýtá velmi široké možnosti použití trestu smrti (tvoří přibližně jednu čtvrtinu všech článků zvláštní části). Zákoník z roku 1997 zachoval, a dokonce i upřesnil, některé aspekty možnosti odkladu výkonu absolutního trestu na období dvou let. Tento systém existuje v Číně ještě od roku 1949. Odsouzení k trestu smrti nemusí být popraveni hned po vynesení rozsudku, pokud soud rozhodne, že v jeho vykonání není okamžitá nutnost. Poprava tedy může být odložena na 2 roky. Odsouzený se nesmí v těchto letech dopustit úmyslného trestného činu, jinak rozsudek bude okamžitě vykonán. Pokud ale chování vězně po tuto dobu svědčí o pokání a nápravě, a vězeň odčinil těžkou práci svou vinu, může mu být místo trestu smrti uložen trest odnětí svobody na dobu od 15 do 20 let.

Největší počet článků, umožňujících uložení trestu smrti, obsahuje Hlava III. zákoníku nesoucí název „Trestné činy proti socialistickému tržnímu ekonomickému pořádku.“ Následují hlavy o trestných činech proti „veřejnému pořádku“, „práv osobnosti a demokratických práv občana“ a „státní bezpečnosti“. Již od doby prvních reforem v ČLR trestalo čínské právo nejpřísněji ze všech ekonomické delikty, schopné vyústit ve velkou hospodářskou a politickou škodu. A tak i nový TZ obsahuje 20 článků, dle kterých může být uložen trest smrti. Například za výrobu nebo odby

falešných léků, pokud to způsobilo smrt nebo došlo ke škodě na zdraví občanů. V červenci 2007 byl takto popraven čínský ministr, odpovědný za nákup léků a potravin, který byl uznán vinným ze zneužití svého postavení. Stejně tvrdě trestá zákon nelegální dovoz a vývoz, paděláná peněz a finanční podvody. Přitom zvláštní pozornost věnují boji s korupcí. V této oblasti ostatně neustále probíhají velké procesy se státními úředníky. Kvůli úplatkům a zpronevře byl na podzim roku 2007 odsouzen k trestu smrti viceguvernér provincie Anhoi. Smrti jsou velmi často trestány výroba, pašování nebo prodej drog. Z trestných činů spáchaných na osobě umožňuje TZ potrestat smrtí takové jako úmyslná vražda, úmyslné ublížení na zdraví s těžkými následky, znásilnění ženy nebo pohlavní styk s dívkou mladší 14 let.⁷⁵

Čína podepsala Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, ale doposud jej neratifikovala, ignoruje veškeré výzvy OSN a Rady Evropy. Stejně jako v USA tak i v Číně perspektivy omezení a zrušení trestu smrti zvažují jen v souvislosti s významným poklesem kriminality.⁷⁶ A liberální myšlenky Západu o nepřípustnosti trestu smrti zatím čínskou vládu příliš nezajímají. Systém potírání zločinnosti je v ČLR založen jak na specifické národní mentalitě, tak i na veřejně politické struktuře, která prosazuje principy sociální a ekonomické rovnosti zakotvené v ústavě, všeobecné pracovní povinnosti a minimálního materiálního zabezpečení. Ideologie a propaganda výchovné politiky v ČLR jsou významnými faktory působení na kriminalitu, umožňují využití občanů k řešení celonárodních problémů. Tak například na počátku 90. let, kdy se citelně zhoršila situace s kriminalitou v zemi, stát podnikl rozsáhlou kampaň boje proti zločinnosti. Podobné státní akce jsou vůbec jedním ze základních způsobů řízení společnosti a ovlivnění různých sociálních procesů. V různých letech se trestní politika ČLR měnila v závislosti na zaměření, povaze a rozsahu těchto kampaní. Proto náhlé změny v dynamice ukládání trestu smrti do poloviny 90. let měly velmi chaotickou povahu. Například od roku 1983, kdy byla v ČLR zavedena opatření značně urychlující proces vyšetřování a projednávání zločinů, za které mohl být uložen nejvyšší trest, prudce vzrostl počet odsouzených k smrti osob. Některé procesy trvaly pouze několik dní. Během prvních tří let uplatňování podobného postupu bylo, dle informací Amnesty International, vykonáno minimálně 10 tisíc poprav. Dle některých jiných neoficiálních

⁷⁵ CHEN, Xin-Liang. *The Death Penalty. The United Nations Standarts and China's Legal System of Criminal Justice*. Beijing, 1998.

⁷⁶ SCHABAS, W. . *The International Sourcebook on Capital Punishment*. Boston, 1997.

zdrojů počet poprav mohl překročit i 30 tisíc. V letech 1987-1989 ale počet poprav (nebo zpráv o nich) prudce klesl. Polovina 90. let je jedním z nejpochmurnějších období v dějinách čínské spravedlnosti. V květnu 1996 podnikla čínská vláda rozsáhlou kampaň proti vrahům, násilníkům, lupičům a narkomanům, která dostala název „Tvrdý úder“ (angl. „Strike Hard“). Měla omezit rostoucí počet násilných trestných činů v zemi a zakročit také proti organizovanému zločinu. Avšak do sítě této kampaně se dostalo i obrovské množství lidí, kteří spáchali nenásilné a mnohem méně závažné delikty. Hromadné a veřejné popravy se konaly o státních svátcích, odvoláním odsouzených bylo vyhověno jen velmi zřídka, a výkon trestu nenechal na sebe dlouho čekat.⁷⁷ V roce 1996 tvořil podíl poprav v Číně 92 procent z celosvětově vykonaných! Následujících 5 let probíhal postupný pokles ukládání rozsudků smrti. Dle Amnesty International v roce 1998 to bylo „jen“ 42 procent ze světových rozsudků. Celkově bylo v průběhu 90. let popraveno kolem 18 tisíc lidí.⁷⁸

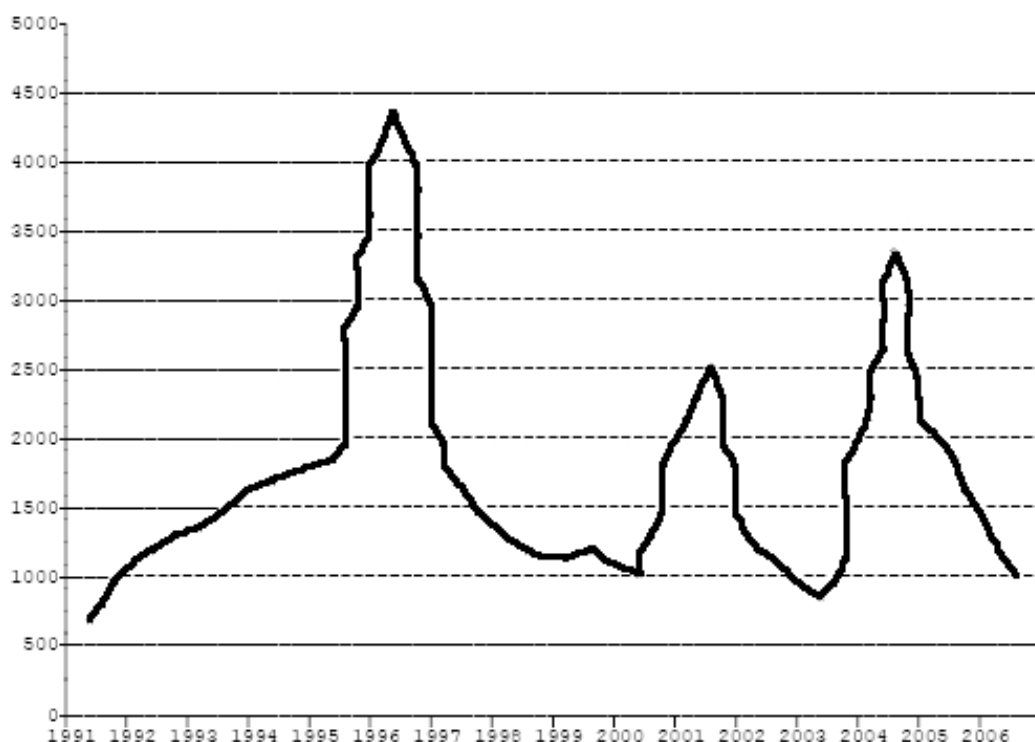
Na prahu 21. století, dle zahraničních badatelů, se čínská trestní politika stává méně rozporuplnou a více důslednou. V Číně se postupně vytváří nová právní kultura, která přebírá světové dědictví právních myšlenek a názorů. Proto čínská doktrína postupně opouští své náhlé výkyvy směrem buď k cukru, nebo k biči. Nehledě na všechny nedostatky této doktríny, nejpravděpodobnější perspektivou a tendencí bude rostoucí vnímání abolicionistických názorů.⁷⁹ Avšak někteří s tímto názorem nesouhlasí. Tak například profesor V.E. Kvashis pokládá podobné názory za příliš optimistické. Dle něj, za prvé nelze pokládat statistické údaje o popravách v Číně, se kterými musíme pracovat, za naprosto úplné. A za druhé, i kdybychom tyto údaje za úplné pokládali, pořád nemůžeme konstatovat rostoucí vliv abolicionistických myšlenek v Číně. Statistiku trestu smrti musíme spíš spojovat s politickou a ekonomickou situací v zemi, a postavením ČLR ve světě v období globálních politických a ekonomických změn. Statistické údaje zveřejňované OSN, Amnesty International a dalšími organizacemi nesvědčí o abolicionistických pohnutkách. Dynamika vynášení rozsudků smrti a vykonávání poprav varuje nás před předčasnými optimistickými závěry. Následující grafické znázornění vývoje počtu poprav na přelomu 20. a 21. století jasně

⁷⁷ СИИЬ, ЯНЬ; ЯБЛОКОВ, Н.П.; ОВЧИНСКИЙ, В. С. *Борьба с мафией в Китае*. Норма, 2006. [SIN, YAN. JABLOKOV, N.P. OVČINSKIJ, V.S. *Borba s mafii v Kitaje*].

⁷⁸ Amnesty International, Annual Report 2001, China; AI Index: ASA 17/049/2000 "People's Republic of China: death penalty Log 1999".

⁷⁹ HOOD, R. *The Death Penalty. A Worldwide Perspective*. Oxford University Press, 2002.

ukazuje výkyvy v průběhu posledních let. Jak je vidět, tyto výkyvy zdaleka neskončily. A pokud nastává spád počtu poprav, může být klidně následován prudkým vzrůstem (viz. graf č. 1.). O tom, že Čína je pořád vzdálená myšlenkám abolicionismu a nenechává se ovlivnit tlakem světového společenství, může svědčit i první poprava evropského občana po padesáti letech. Britský občan Akmal Shaikh, o osud kterého bojoval i samotný britský premiér, byl navzdory všemu popraven 29. prosince 2009.



graf 1. Vývoj počtu poprav v ČLR v letech 1991-2006⁸⁰

Další „Tvrký úder“ zasadila Čína kriminalitě na jaře 2001. Výsledky mluví za sebe – celkově 4015 rozsudků smrti a 2468 poprav v roce 2001. Patrné snížení počtu poprav v průběhu následujících dvou let (2002 – 2003) přitom žádnou větší důvěru nevzbuzuje, protirečí totiž logice čínských „tvrkých úderů“, svědčí tedy spíše o aktivnějším úsilí vlády o zatajení skutečné situace. Amnesty International ostatně při zveřejňování statistických údajů vždy upozorňuje na jejich pravděpodobnou neúplnost. Zajímavé v tomto ohledu je, že v roce 2003 administrace provincie Yunnan pořídila 18 pohyblivých popravovacích zařízení, které umožňují popravu pomocí smrtící injekce.

⁸⁰ КВАШИС, В.Е. *Смертная казнь*. Юрайт, 2007. [Kvašis, V.J., *Smertnaja kazň*]

To vše za účelem snížení nákladů a zvýšení efektivity výkonu rozsudků smrti. Navíc rozšířený výklad trestního zákona Nejvyšším soudem ČLR umožnil použití trestu smrti ohledně osob trpících SARS, pokud nemoc záměrně šířili. V letech 2004 - 2005 proběhl další dramatický nárůst poprav. Dle AI se ale pořád jedná jen o špičku ledovce. Skutečný počet poprav v těchto letech dle některých expertů se mohl pohybovat kolem 7500 až 8000. Na druhou stranu tendence snižování vynášení rozsudků smrti a vykonávání poprav v letech 2006 - 2007 se může blížit skutečnosti. Olympiáda totiž donutila čínskou vládu se starat o reputaci své země. A právě na pokračování této tendence trvají představitelé čínské moci i nadále. V červnu 2007 vystoupil s oficiálním prohlášením představitel Nejvyššího soudu. Za prvé oznámil, že v roce 2006 byl uložen nejnižší počet rozsudků smrti za posledních 10 let. Za druhé vynášení rozsudků smrti by nadále mělo být přezkoumáváno právě touto instancí. Opatření prý bylo vyvoláno rostoucím počtem justičních omylů. Na podzim roku 2007 předseda Nejvyššího soudu Xiao Yang sdělil tisku, že soud odmítl schválit velký počet vynesných rozsudků smrti.⁸¹

Je tu ještě jedna oblast, související s popravováním odsouzených v Číně, o které se nemůžu nezmínit. A to obchod s orgány popravených. Už od 80. let 20. století popisují západní sdělovací prostředky hrůzné a šokující podrobnosti tohoto dobře utajovaného a vysoce výnosného obchodování. Mezinárodní organizace na ochranu lidských práv nasbíraly množství důkazů a svědectví, které vypovídají o tom, že během posledních 30 let bylo v Číně vytvořeno celé odvětví věnující se obchodování s lidskými orgány. Ještě před 20 lety neměli čínští lékaři potřebné zkušenosti a vybavení a často selhávali. Avšak poté, co se do Číny na konci 80. let dostal přípravek „cyklosporin“, který významně zlepšuje šance na přežití transplantovaných orgánů, dosáhli značného pokroku. Rozvoj chirurgie v 90. letech významně podpořila i vláda. Již v té době se ročně provádělo do třech tisíc operací, nejčastěji transplantace ledvin a rohovky. Dle mezinárodních organizací 90 procent „materiálu“ obdrželi lékaři od popravených. Je možné, že obchod s lidskými orgány ovlivnil některým způsobem i čínské zákonodárství. Tradiční způsob poprav (výstřel do zátylku stojícímu na kolenou odsouzenému) umožňuje zachovat vnitřní orgány, ale ničí cennou rohovku oka. A tak se našla spousta vlivných odpůrců tohoto způsobu – „humanistů“, prosazujících používání

⁸¹ China says death sentences fewest in a decade. *Reuters* [online]. Mon Sep 3, 2007. Dostupný z WWW: <<http://www.reuters.com/article/idUSPEK26188120070903>>.

smrtící injekce. Avšak, dle slov bývalého zaměstnance vězení v Shanghai, způsoby popravby se právě kvůli rohovce nedodržovaly ani dřív. „*Pokud byla potřeba zachovat oči, střílelo se do srdce. Pokud byla potřeba zachovat srdce, střílelo se do hlavy.*“⁸² Každopádně v roce 1997 zavedl nový trestní zákon oficiální možnost popravby pomocí smrtící injekce. Změna v pravidlech popravování se stala dalším impulzem v rozvoji čínského transplantačního podnikání. Vždy zdrženlivá ve svých úsudcích WTO v roce 1997 oficiálně prohlásila, že nehledě na veškerá čínská popírání, existují nevyvratitelná fakta o obchodování s orgány odsouzených k trestu smrti, přičemž zpravidla se to děje bez jakéhokoliv souhlasu odsouzených, nebo jejich příbuzných.⁸³

3.1.2 Indie

Na rozdíl od Číny nepatří Indie do seznamu zemí, pro které je typické široké uplatňování trestu smrti. Spíš naopak, rozsah používání tohoto trestu zde byl vždy omezen jak v zákonech, tak i v praxi. A hlavně co se týče výkonu rozsudků. Vývoj indického zákonodárství a systému ochrany práv probíhá velmi pomalu, pro soudní systém a praxi je typický konzervatismus.

Od 70. let 20. století byla možnost používání trestu smrti omezená hlavně na takové zločiny jako vražda politického činitele, mnohonásobná vražda, loupež, která měla zvlášť těžké následky, vzetí rukojmích nebo obchod s drogami. Kromě tradičních deliktů trestaných smrtí, obsahuje indický trestní zákoník i několik unikátních skutkových podstat. Například navádění dítěte nebo duševně nemocné osoby k sebevraždě. Nebo křivé svědectví s cílem obvinít jinou osobu z trestního činu, za který může být uložen trest smrti. Jako v některých jiných východních civilizacích má v Indii problém sebevražd a navádění k nim dlouhou historii a specifiku. Doposud zde existuje rituál satí - sebeupálení vdovy spolu s ostatky jejího mrtvého manžela. Ročně probíhalo až několik tisíc těchto obřadů, než v roce 1987 byl přijat zákon o předcházení satí, který umožnil uložit trest smrti za navádění vdovy k této rituální sebevraždě. Během posledních 20 let přezkoumal indický Nejvyšší soud několikrát otázku o souladu trestu smrti s ústavou země. Pokaždé ale nenašel žádný rozpor mezi tímto trestem, způsobem jeho výkonu (oběšení) a ustanoveními ústavy. Pro Indii již delší dobu je

⁸² Китайский синдром. *Курьер (Russian Weekly Newspaper)*. 1997, N 82, s. 8-9. [Kitajskij syndrom, Kurjer]

⁸³ Tamtéž.

příznačný velký statistický rozdíl mezi počtem rozsudků smrti vynesených ročně a počtem uskutečněných ročně poprav (například v roce 1991 z 24 rozsudků smrti vykonáno bylo jen 4, v následujících letech se situace opakovala). Je to dáno aktivním používáním institutu omilostnění. V 90. letech použil prezident země tuto svou pravomoc v případě 75% – 80% odsouzených. Trest smrti se potom nahrazuje doživotím nebo dlouholetým trestem odnětí svobody.⁸⁴ V průběhu let 2001 až 2006 se pohyboval počet ročně udělených rozsudků smrti mezi 20 až 40. V roce 2004 byla poprvé od roku 1997 vykonaná poprava pachatele odsouzeného za znásilnění a vraždu. Zpráva o této popravě vyvolala vlnu protestů po celé zemi, a kat, který ji vykonal, dal veřejně výpověď. Indická vláda v posledních letech neustále oznamuje, že se trest smrti bude používat jen v nejvzácnějších případech. Avšak jen loni bylo k nejvyššímu trestu odsouzeno nejméně 50 lidí.⁸⁵

3.1.3 Singapur

Dnešní Singapur je městský stát, s počtem obyvatel blížícím se 5 milionům a vyvinutým systémem tržní ekonomiky, obsahujícím prvky socialistického zřízení. Singapur je jistou moderní realizací Orwellova světa totálního ovládnutí. Každý kousíček města je monitorován pomocí složitého systému kamer. Tento totální systém pozorování životů občanů je doplněn i dalšími technicky vymoženými prostředky. Příkladem může být spouštění upozorňujícího alarmu v autě, které překročí rychlost ve městě. Obyvatelé Singapuru souhlasili s životem ve městě alarmů a kamer výměnou za dokonalý pořádek a čistotu v ulicích. Občané jsou mimořádně dobře organizováni a přísně dodržují zákony. Singapur patří do pěti zemí s nejnižší úrovní korupce. Kvůli dokonalému systému pozorování a velice pravděpodobnému potrestání možného pachatele patří Singapur ke státům s nejnižší zločinností na asijském kontinentu. Trestní právo Singapuru zná více než 30 trestných činů, za které se může uložit tělesný trest (bití holí) a to i nezletilcům. Za nepatrné prohřešky se tu ukládají velmi citelné pokuty. Trest smrti existoval v Singapuru ještě v koloniální době a zchoval se i po roce 1965, kdy se země stala nezávislou. Celkem sedm zločinů může být potrestáno tímto trestem, z toho čtyři mohou být potrestány jedině smrtí. Jsou to vražda, velezrada, pašování a

⁸⁴ BLASKOVICH, Dagny A.; SIMON, Rita J. *A Comparative Analysis of Capital Punishment: Statutes, Policies, Frequencies, and Public Attitudes the World Over*. Lexington Books, 2007.

⁸⁵ <http://www.amnesty.org/en/library/info/ACT50/001/2010/en>

obchod s drogami a zločiny spojené s nezákonným obchodem střelných zbraní. Tyto případy projednává Nejvyšší soud, odsouzený má právo se odvolat, a v případě neúspěchu může požádat prezidenta o milost. V roce 2000 padlo v Singapuru 5 nových rozsudků smrti, 22 odsouzených bylo oběšeno (17 z toho kvůli obchodování s drogami). Dle zpráv Amnesty International bylo v Singapuru v letech 1991-2002 popraveno celkově 369 odsouzených.⁸⁶ Singapur je ve 21. století vedoucím státem v poměru počtu poprav a velikosti populace. Dle anglického badatele R. Hooda index počtu poprav na 1 milion obyvatel tvořil v Singapuru v letech 1996 – 2000 až 6,40. Bylo to čtyřikrát více než v Číně (Čína – 1,65; Saudská Arábie – 4,46; USA – 0,27).⁸⁷ Zvláště velkou pozornost a nespokojenost mezinárodního společenství vyvolávají popravy cizích státních občanů v Singapuru.

3.1.4 Vietnam

Vietnam patří ke státům, které k trestu smrti odsuzují poměrně často, to samé platí i o popravách. Stejně jako v některých jiných státech jihovýchodní Asie vzrostl ve Vietnamu na prahu nového století počet rozsudků smrti. V roce 1999 bylo vykonáno 8 veřejných poprav a 194 lidí bylo odsouzeno k nejvyššímu trestu. V prosinci 1999 schválilo Národní Shromáždění změny trestního zákoníku, které omezily rozsah používání trestu smrti ze 44 na 29 trestných činů. Popravy se ve Vietnamu často provádějí veřejně. Buď se sejde velké množství lidí, nebo jsou povoláni jen představitelé veřejnosti. Spoutaného odsouzeného se zavázanými očima a ústy ucpanými citronem přivedou před popravčí četou, která popravu provede zastřelením. Vietnam, jako většina asijských států nezveřejňuje oficiální statistiky trestů smrti, proto Amnesty International vždy ve svých zprávách varuje, že skutečné počty odsouzených a popravených jsou pravděpodobně mnohem vyšší. V červenci 2002 vietnamský Nejvyšší soud sdělil Výboru OSN pro lidská práva, že v průběhu let 1997-2002 bylo k trestu smrti odsouzeno 930 lidí, což také potvrzuje neúplnost údajů, zveřejňovaných mezinárodními organizacemi. A v lednu 2004 táto „chyba“ Nejvyššího soudu již byla napravena. Speciálním nařízením předsedy vlády byla informace o rozsudcích smrti a

⁸⁶ <http://www.amnesty.org/en/library/info/ASA36/001/2004/en>

⁸⁷ HOOD, R. *The Death Penalty. A Worldwide Perspective*. Oxford University Press, 2002. str. 92.

popravách označena za státní tajemství.⁸⁸ Vietnam popravuje také ženy. Většina odsouzených a popravených osob byla potrestána za distribuci drog. V roce 2008 požádalo ministerstvo spravedlnosti Národní Shromáždění zredukovat počet trestných činů, za které může být uložen nejvyšší trest, z 29 na 12. Avšak žádost byla zamítnuta. V roce 2008 bylo odsouzeno k smrti minimálně 59 lidí, minimálně 19 poprav bylo uskutečněno. V roce 2009 zůstal počet odsouzených stejný (nejméně 59 nových rozsudků), počet popravených lehce klesl (nejméně 9 vykonaných poprav).⁸⁹

3.1.5 Pákistán

Dle své zeměpisné polohy patří Pákistán k jihoasijskému regionu. Avšak značně se liší v principech svého státního uspořádání, úrovni sociálního a technického vývoje, a hlavně rolí náboženství v životě zemi. Tímto vším se blíží zemím muslimským. Státní systém Pákistánu je oficiálně založen na institutu parlamentní demokracie, avšak občanská společnost je tu slabá, a demokratický systém je pouhou zástěrkou reálně existující vojenské diktatury. Situaci v Pákistánu v průběhu posledních desetiletí významně komplikují dva další faktory – radikální islám a jaderný arsenál. Normy islámu jsou také hlavním zdrojem práva, které musí odpovídat zásadám šaría. To ovšem nevyklučuje snahu ke kodifikaci práva, která ale také musí probíhat na základě norem šaría. Musíme brát také ohled na to, že šaría není jen právo, je to cesta, správný způsob života muslima, který zahrnuje právní, morální a náboženské normy.⁹⁰ Ještě v roce 1978 byl u Nejvyššího soudu vytvořen oddíl šaría, který měl dohlížet na soulad nově přijatých zákonů a norem islámu. Později, v souladu s ústavou z roku 1989, byl vytvořen Federální soud šaría, jako samostatný soudní orgán. Tento soud může ukládat rozsudky smrti za sexuální delikty a vraždu při loupežném přepadení. Rovněž určuje způsoby výkonu rozsudků smrti.

Trest smrti existuje v zemi od roku jejího vzniku (1947). Trestní právo obsahuje rozsáhlý výčet deliktů, za které může být uložen. Jsou to například vražda, držení rukojmích, únos letadla, obchodování s drogami, rouhání, cizoložství (včetně mimomanželského soužití) a znásilnění. Přitom trest smrti je jediným možným trestem

⁸⁸ AI Index: ASA 41/003/2004 "Socialist Republic of Vietnam: Death penalty - a dirty secret". Dostupný z WWW: <<http://www.amnesty.org/en/library/info/ASA41/003/2004/en>>.

⁸⁹ <http://www.amnesty.org/en/library/info/ACT50/001/2010/en>

⁹⁰ КИБАЛЬНИК, А. *Преступление и наказание в доктрине мусульманского уголовного права*. Уголовное право, 2007. [KIBALNIK, A. *Prestuplenije i nakazanije v doktrine musul'manskogo prava*]

za vraždu, znásilnění, rouhání a cizoložství. Poslední z uvedených činů se trestá ukamenováním, v ostatních případech se popravuje oběšením, občasné také zastřelením.⁹¹ Trest smrti se také ukládá bývalým muslimům, odpadlíkům od víry, kteří urazili Alláha. Pokud ovšem neučiní pokání. Korán, jinak, vůbec věnuje velkou pozornost pokání. Může být dokonce důvodem upuštění od trestu. Milosrdenství je přece jednou z hlavních vlastností Alláha.⁹² Dle Bassiouniho ale, i přes veškeré „milosrdenství“, tvoří koncepci muslimské trestní politiky hlavně přesvědčení, že páchání zločinů lze předejít pomocí hrozby použití tvrdých trestů. Účelem trestu tu není useknout člověku ruku, nebo ho ukamenovat, ale vyvolat strach, být odstrašujícím příkladem.

V prosinci 2008 hlasoval Pákistán (stejně jako některé jiné asijské země) proti rezoluci Valného Shromáždění OSN, vyzývající k celosvětovému moratoriu na trest smrti. Stejně stanovisko zaujal i v prosinci 2010. Pro situaci v dnešním Pákistánu je typický silící radikalismus a rozsáhlé porušování lidských práv. Stále častěji zaznívají názory, že Pákistán prakticky ztratil naději na návrat ke světskému zřízení. V červnu 2008 prohlásil předseda vlády Yousuf Raza Gilani, že trest smrti bude v Pákistánu nahrazován doživotním odnětím svobody, avšak od té doby do konce roku bylo popraveno dalších 16 lidí. Celkově v roce 2008 jich bylo popraveno 36.⁹³ Nečekaná změna k lepšímu nastala v roce 2009, kdy v Pákistánu nebyla vykonaná vůbec žádná poprava, i přesto, že k trestu smrti bylo v průběhu roku odsouzeno nejméně 270 lidí. Amnesty International v této souvislosti vyslovila naději, že vývoj událostí nasvědčuje zavedení vládnoucí stranou Pákistánu faktického moratoria na vykonávání rozsudků smrti.⁹⁴

3.2 Blízký východ

Blízký východ a severní Afrika se umístily na druhém místě dle počtu popravených osob (nejméně 624 popravy). Írán loni popravil nejméně 388 osob, 5 z nich přitom bylo popraveno za zločiny, které spáchaly před 18 rokem svého života. 14 poprav proběhlo veřejně. Popravovalo se tu i drastickým tradičním ukamenováním.

⁹¹ BLASKOVICH, Dagny A.; SIMON, Rita J. *A Comparative Analysis of Capital Punishment: Statutes, Policies, Frequencies, and Public Attitudes the World Over*. Lexington Books, 2007.

⁹² BASSIOUNI, M.C. . *Death as a penalty in Sharia*. 2004.

⁹³ <http://www.amnesty.org/en/region/pakistan/report-2009>

⁹⁴ <http://www.amnesty.org/en/library/info/ACT50/001/2010/en>

Saudská Arábie rovněž prováděla veřejné popravy. Ve dvou případech byl odsouzený stát a následně „ukřižován“.⁹⁵ Tyto dvě země jsou nejtypičtějšími státy Blízkého východu, jejichž právní systém je založen na zásadách šaría. Společným a zároveň od jiných států této oblasti odlišujícím rysem je velmi časté používání trestu smrti.

3.2.1 Írán

Z historického a kulturního hlediska byl Írán vždy poměrně osvícenou zemí ve své oblasti, avšak v roce 1979 zde proběhla islámská revoluce, která jedním tahem odsunula do pozadí veškeré moderní instituty, a vložila moc do rukou duchovního vůdce, který má větší vliv než prezident. Ideologii islámského fundamentalismu odpovídá nejen trestní zákoník z roku 1981, ale také veškerý společenský život. Tato ideologie je zakotvena i v ústavě, která stanoví, že veškeré zákony musí být založené na normách islámu, a při ukládání trestů za trestné činy se musí vycházet z práva šaría. Zákony, prosazované vůdci islámské revoluce, nemají ale nic společného s Alláhovým milosrdenstvím. I ve 21. století se v Íránu konají veřejná bičování, amputace končetin, popravy lidí odsouzených kvůli cizoložství a podobným „hříchům“, za nedůstojný pozemský život a nesouhlas s Bohem... Režim má také spoustu odpůrců, ať už kladoucích mu skutečný odpor, nebo jen vyznávajících jiné náboženské hodnoty a politické koncepce. Ale pro všechny je trest jediný – smrt. Političtí soupeři se tu vždy trestali velmi tvrdě. Tak například v roce 1988 samotný ajatolláh Chomejní osobně dal rozkaz k popravě všech politických vězňů. A tak v zemi během dvou týdnů bylo popraveno, dle různých odhadů, od 6 do 15 tisíc lidí.

Islámské zákony upravují tři základní druhy zločinů trestaných smrtí. Je to vražda, cizoložství a odpadlictví od víry. V případě vraždy je ukládán trest dle principů odvety, přičemž způsob popravy musí odpovídat způsobu vraždy. Odpadlíci a cizoložníci jsou usmrcováni ukamenováním.⁹⁶ Taková poprava je mimořádně krutá, jelikož člověk je schopen snášet silné rány bez ztráty vědomí, a smrt nastává až poškozením mozku. V Íránu je tento druh popravy podrobně upraven, aby se předešlo příliš rychlé smrti odsouzeného. Při výkonu trestu se musí použít kamene určité velikosti, ne příliš velké aby zabily odsouzeného několika ranami, ani ne příliš malé.

⁹⁵ <http://www.amnesty.org/en/library/info/ACT50/001/2010/en>

⁹⁶ BASSIOUNI, M.C. . *Death as a penalty in Sharia*. 2004.

Dále lze v Íránu trest smrti uložit za pašování drog, ozbrojenou loupež, znásilnění, sodomii, incest, styk mezi mužem jiné víry a muslimkou, homosexualitu a opilectví (zpravidla po vícenásobných varováních a použití jiných opatření).⁹⁷

Zprávy mezinárodních organizací o popravách v Íránu také nelze označit za úplné. Tak například dle Amnesty International v roce 2002 bylo popraveno 113 lidí, ale dle některých íránských zdrojů skutečný počet popravených byl nejméně 450 osob!⁹⁸

Mnoho poprav se koná veřejně, některé z nich byly v posledních letech dokonce vysílané v televizi. Írán pořád pokračuje v popravování nezletilců. Amnesty International označuje Írán za “posledního popravního děti”.⁹⁹ Ačkoli dle zpráv AI v posledních letech nezletilce popravovala i Saudská Arábie. V roce 2005 vyzval Výbor pro práva dítěte (Committee on the Rights of the Child) Írán aby zastavil výkon rozsudků smrti u osob, které spáchaly trestný čin v době, kdy jim ještě nebylo 18 let. Nehledě na ujištění Íránu, že má moratorium na výkon takovýchto rozsudků, byl popraven Iman Farrokhi, a to tentýž den kdy Výbor projednával s íránskými zástupci tuto otázku. A nezdá se, že by poprav nezletilých od té doby ubylo. S nástupem Ahmadínedžáda do prezidentského postu v roce 2005 proběhlo konečné odstranění zbývajících stoupenců reformu. Od roku 2007 konstatuje Amnesty International prudký nárůst počtu poprav. Pokud předtím se jejich odhadovaný počet pohyboval kolem stovky ročně, v roce 2007 to bylo už nejméně 355 lidí, v roce 2008 nejméně 346 osob, a v roce 2009 nejméně 388 osob.¹⁰⁰ V prosinci 2008 a 2010 hlasoval Írán, stejně jako Pákistán proti rezoluci Valného Shromáždění OSN, prosazující celosvětové moratorium na trest smrti.

3.2.2 Saudská Arábie

Saudská Arábie má dávnou a velmi pestrou historii trestu smrti. Na rozdíl od Íránu nenajdeme zde žádné kodifikace trestního práva. Systém používání trestu smrti není založen jen na zásadách šaría jako v jiných muslimských zemích; vychází také

⁹⁷ BLASKOVICH, Dagny A.; SIMON, Rita J. *A Comparative Analysis of Capital Punishment: Statutes, Policies, Frequencies, and Public Attitudes the World Over*. Lexington Books, 2007.

⁹⁸ AI Index: MDE 13/032/2003 "Iran: Fear of imminent execution Afsaneh Nourouzi". Dostupný z WWW: < <http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE13/032/2003/en>>.

⁹⁹ <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE13/059/2007/en/b95aae3b-d38d-11dd-a329-2f46302a8cc6/mde130592007en.html>

¹⁰⁰ <http://www.amnesty.org/en/library/info/ACT50/001/2010/en>

z wahhábistické koncepce islámské právní školy Hanbali, která se opírá o staré tradice a je pokládána za jednu z nejtvrděších v islámském světě. Ne nadarmo se Saudská Arábie vždy odlišovala nejen častým používáním trestu smrti, ale i krutostí poprav. Seznam zločinů trestaných smrtí obsahuje takové činy jako vražda, znásilnění, čarodějnictví, sodomie, odpadlictví a obchodování s drogami. Útok na hlavu státu, špionáž, vzpoura nebo navádění k ní, nepodrobení se státní moci se pokládají za zločiny proti islámským základům společnosti. Za tyto činy může být uložen jedině trest smrti. Způsoby popravy jsou stejně tvrdé jako v Íránu. Pro muže je to tradiční stětí, ženy jsou popravovány zpravidla zastřelením, ale v některých případech mohou být rovněž sťaty (často veřejně). Cizoložství se trestá ukamenováním.

Princip nezávislosti soudů a soudců existuje v Saudské Arábii jen oficiálně. Ve skutečnosti soudnictví je pod dohledem ministerstva vnitra, spravedlnosti a místních vlád. Rozsudky smrti nebo rozsudky o amputaci končetin jsou přezkoumávány soudní radou, členy které jmenuje král. Pochopitelně za těchto okolností je se zatčeným jednáno v závislosti na jeho pohlaví, národnosti, náboženském přesvědčení a sociálním postavení. Kvůli utajování statistických údajů a všeho, co souvisí s činností soudních orgánů, jsou zde rozsáhlé možnosti porušování lidských práv. Na denním pořádku jsou nezákonná zatýkání, rychlé a utajované soudní procesy, nemožnost využít pomoci advokáta atd. Nehledě na to, že Saudská Arábie podepsala „Úmluvu proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání“, je kruté zacházení a používání mučení k získání výpovědi zatčených běžnou věcí. Amputace končetin a bičování jsou také v rozporu s výše zmíněnou úmluvou. Tyto tresty jsou ale velmi rozšířené a postihují široký okruh deliktů – požívání alkoholických nápojů, krádež, porušení morálních zásad, nebo sexuální delikty.

V roce 1999 bylo, dle Amnesty International, v Saudské Arábii popraveno 99 odsouzených, v roce 2001 79 odsouzených, včetně dvou žen a 23 cizinců. V roce 2002 bylo vykonáno 48 poprav, z toho 20 poprav cizinců. V roce 2003 soudy pokračovaly v ukládání takových tělesných trestů jako bičování a amputace. Popraveno bylo minimálně 50 osob, z toho 31 cizích státních příslušníků. Počty vynesení rozsudků smrti nejsou kvůli utajování přesně známy, počty popravených můžou být rovněž vyšší.

Po smrti krále Fahda v roce 2005 se králem stal jeho nevlastní bratr Abdalláh, mající pověst umírněného reformátora. Daly se tedy očekávat reformy politického a

soudního systému. Tak v roce 2005 proběhly první zkušební volby do městských zastupitelstev v provincii Rijád. Avšak ke konci téhož roku bylo popraveno 86 odsouzených, půlka z toho cizinci. Mnozí z nich neměli možnost využít pomoc konzula nebo advokáta, občas jim nebyl poskytnut ani tlumočnick. Někteří ani nevěděli, až do okamžiku poprav v jakém stavu bylo projednávání jejich věci. V dubnu 2005 bylo popraveno 6 občanů Somálska, a to nehledě na to, že již odpykaly tresty jim dříve uložené (včetně tělesných). V lednu 2006 Saudská Arábie sdělila Výboru pro práva dítěte, že během posledních 10 let v zemi neproběhla žádná poprava nezletilého. Avšak, dle Amnesty International, i přesto že Saudská Arábie v roce 1996 ratifikovala Úmluvu o právech dítěte, pokračuje i nadále v popravování nezletilých.¹⁰¹ V roce 2007 bylo popraveno nejméně 158 osob, z toho 76 cizinců. Byli mezi nimi i nezletilci. V roce 2008 bylo vykonáno 102 rozsudků, a v roce 2009 nejméně 69 rozsudků.¹⁰² Jak je vidět, žádné reformní kroky zatím neproběhly. Spíš naopak stoupl počet ročně konaných poprav.

3.3 Afrika

Konec 20. a počátek 21. století je ve většině afrických států spojen s krvavými ozbrojenými konflikty, ve kterých tisíce lidí přišly o život nebo ztratily všechny prostředky k živobytí. Probíhalo rozsáhlé porušování lidských práv, a nejvíce práva na život. V roce 1999 tresty smrti ukládaly 18 afrických států, 6 z nich vykonávaly popravy. V roce 2002 se používání tohoto trestu poněkud snížilo, oficiální popravy proběhly (nebo spíš byly zaregistrovány) jen ve třech zemích (Nigérie, Uganda a Súdán). Rozsudky se vynášely ve 14 státech. Avšak právě v roce 2002 se začaly v 17 zemích provádět mimosoudní popravy, v důsledku kterých mnoho lidí jednoduše zmizelo. Všeobecná bída, nevzdělanost a rozvrstvení společnosti zůstaly pro většinu obyvatel regionu hlavními překážkami na cestě ke spravedlnosti a důstojnému způsobu života. Nicméně v roce 2004 trest smrti byl zrušen de jure ve 13 státech afrického kontinentu a 20 dalších ho nepoužívalo de facto. Tedy téměř polovina afrických zemí se tohoto trestu vzdala. Ale nehledě na tyto abolicionistické tendence, některé státy

¹⁰¹ AI Index: MDE 23/001/2006 "Saudi Arabia: Government must take urgent action to abolish the death penalty for child offenders". Dostupný z WWW:

<<http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE23/001/2006/en>>.

¹⁰² <http://www.amnesty.org/en/library/info/ACT50/001/2010/en>

pokračovaly v hojném využívání absolutního trestu, například jenom v Súdánu ke konci roku 2004 bylo odsouzeno několik set lidí. Další státy s podobným postojem jsou Nigérie a Somálsko. V roce 2008 byl navíc tento trest obnoven v Libérii, kde byl před tím v roce 2005 zrušen pro všechny trestné činy. Je to další ukázkou nestability a nejistoty vývoje otázky trestu smrti v Africe. Když se problém absolutního trestu probírá ve Valném Shromáždění OSN, tvoří výše zmíněné africké státy, stejně jako státy Blízkého východu, jádro odpůrců jeho zrušení.

3.3.1 Súdán

Islámské právo bylo v Súdánu zavedeno ještě v roce 1983. Po krátké přestávce znovu začalo působit od roku 1989. Od roku 1991 je v Súdánu nový trestní zákoník, dle kterého je možné uložit trest smrti za takové zločiny proti státu jako útok na ústavní řád, podněcování války proti státu a špionáž. Kromě vyjmenovaných zločinů smrti můžou být potrestány zločiny proti morálce (cizoložství, homosexualita atd.), odpadlictví od víry, úmyslná vražda, zločiny v oblasti peněžního oběhu, loupež, požívání alkoholických nápojů a pomluvy týkající se ztráty panenství. Popravuje se zpravidla oběšením, ukamenováním, nebo způsobem, který použil vrah. Trestní zákoník, vycházející z principu práva šaría zná také ukřižování a amputaci končetin, předcházející popravě.¹⁰³ 21. století, jako mnoho jiných afrických zemí začal Súdán v atmosféře téměř 20leté občanské války. V podobných podmínkách lze stěží mluvit o řádném výkonu spravedlnosti. Procesy probíhaly zpravidla urychleně, samozřejmě bez zajištění práv obviněných. Většinou jim nebyl poskytnut ani obhájce. Zvláště v Dárfúru, kdy byly vytvořeny speciální vojenské soudy, se podobné rychlé procesy, a hlavně tvrdé tresty, staly na počátku 21. století normou. V roce 2009 bylo v Súdánu popraveno nejméně 9 osob. Dle Amnesty International v letech 2009 a 2010 pokračoval Súdán v odsuzování lidí k trestu smrti, včetně žen a osob mladších 18 let. Nespravedlivé procesy trvají doposud. Súdán hlasuje proti rezolucím OSN volajícím po celosvětovém moratoriu na trest smrti.

¹⁰³ МЕЗЯЕВ, А.Б. Смертная казнь в современном мире и уголовное право государств Африки. *Право и политика*. 2001, N 6. [MEZJAJEV, A.B. Smertnaja kazň v sovremennom mirě i ugolovnoje pravo gosudarstv Afriki]

3.3.2 Nigérie

Nigerijské trestní právo se formovalo za složitých a velmi specifických poměrů. Část populace země, hlavně na jihu a západu, má své vlastní tradice a obyčeje. Jiná její část, žijící v severních a východních oblastech, následuje příkázáním islámského práva. V polovině 80. let patřila Nigérie ke státům s největším počtem ročně popravovaných osob. Později množství poprav značně kleslo, ale i přesto trest smrti se tu aktivně používal. Na přelomu století skončila v Nigérii vojenská diktatura, začal pomalý, ale patrný přechod k demokratickému zřízení. Avšak začaly se projevovat i rozdíly mezi jihem a severem země. Vlády severních oblastí nebraly žádný ohled na záporný názor prezidenta země na trest smrti a zavedly zde islámské soudy. Kromě toho byly přijaty nové zákony, umožňující kruté a ponižující veřejné tělesné tresty. Vynesené rozsudky se zpravidla vykonávaly ihned, takže odsouzení neměli možnost se odvolat a často ani neměli obhájce. V roce 2000, v souvislosti s vyzváním OSN k vyhlášení moratoria na trest smrti, nebyl v Nigérii poprvé za dlouhou dobu nikdo odsouzen ani popraven. Avšak již v roce 2001 místní vlády vynesly 4 nové rozsudky smrti. V roce 2002 islámský soud odsoudil dvě ženy k ukamenování za cizoložství. Vyvolalo to však tak silné protesty veřejnosti, že tresty byly zrušeny. Od roku 2002 se situace v podstatě nezměnila. Každoročně je uloženo několik nových trestů smrti. V roce 2006 18 rozsudků, v roce 2007 nejméně 20 nových rozsudků. Od roku 2002 se v Nigérii oficiálně nekonala žádná poprava, avšak podle Amnesty International v roce 2006 bylo popraveno 7 osob ve státě Kaduna.¹⁰⁴ Tyto popravy vláda nepřiznala až do doby než AI předložila své důkazy. A toto je další nigerijský problém. Ročně tu policejní síly zabijí stovky lidí. Například při zatýkání, nebo se konají mimosoudní popravy.¹⁰⁵ V roce 2008 bylo v Nigérii nejméně 735 odsouzených k smrti. Vyneseno bylo 40 nových rozsudků, žádná poprava zaregistrovaná nebyla. V roce 2009 bylo odsouzeno nejméně 58 lidí.¹⁰⁶ Nigérie hlasovala proti rezoluci OSN o celosvětovém moratoriu na trest smrti v roce 2008, v prosinci 2010 se hlasování na toto téma zdržela.

¹⁰⁴ <http://www.amnesty.org/en/region/nigeria/report-2008>

¹⁰⁵ <http://www.amnesty.org/en/library/info/AFR44/038/2009/en>

¹⁰⁶ <http://www.amnesty.org/en/library/info/ACT50/001/2010/en>

3.4 Státy na území bývalého Sovětského svazu

3.4.1 Kazachstán, Kyrgyzstán a Uzbekistán

Po rozpadu Sovětského svazu některé státy na jeho dřívějším území (bývalé svazové republiky) zachovávaly trest smrti poměrně dlouhou dobu. Na přelomu 20. a 21. století pronikly ale i do tohoto regionu abolicionistické tendence. Zvláště dobře je můžeme pozorovat na příkladě středoasijských států, které původně tento trest hojně používaly. Tak například Kazachstán ke konci 90. let byl pořád jedním ze států, kde bylo používání trestu smrti velmi rozšířené. Dle zpráv organizace Amnesty International ještě ke konci roku 2002 probíhalo v Kazachstánu odsuzování a následné popravování značného počtu lidí.¹⁰⁷ Avšak již v roce 2003, v rámci nové koncepce trestní politiky republiky Kazachstán, bylo prezidentem sděleno, že budou přijata opatření snižující používání trestu smrti a bude také prozkoumána možnost vyhlášení moratoria na výkon tohoto trestu. A již 17. prosince 2003 bylo vyhlášeno moratorium na výkon poprav do doby, než bude definitivně vyřešena otázka trestu smrti. V následujících letech se začal snižovat počet rozsudků smrti, tak v roce 2004 byl tento trest uložen pouze 5 odsouzeným, a v roce 2006 byl uložen pouze jeden rozsudek. V roce 2007 byla pozměněna kazachstánská ústava, dle které může být trest smrti uložen jen za teroristické činy, které způsobí smrt lidí a za zvláště těžké zločiny během válečné doby. Tím pádem se Kazachstán stal státem, kde je trest smrti zrušen pro běžné trestné činy. V době zrušení zde bylo 31 osob odsouzených k nejvyššímu trestu, který jim byl v důsledku změn nahrazen trestem odnětí svobody na doživotí.¹⁰⁸

Na rozdíl od Kazachstánu, kde od konce 90. let probíhal pokles zločinnosti, v Kyrgyzstánu na přelomu století kriminalita a korupce naopak stoupaly. Zejména stoupl počet zvláště závažných trestných činů. V Kyrgyzstánu bylo moratorium na výkon trestu smrti zavedeno koncem roku 1998. Nehledě na to, že byl absolutní trest i nadále ukládán, v letech 1999 až 2007 nebyl ani jeden rozsudek vykonán. Navzdory zvýšenému počtu zvláště závažných zločinů, Kyrgyzstán byl jednou z mála asijských zemí, kde bylo moratorium striktně dodržováno. V roce 2006 byla v Kyrgyzstánu přijata nová ústava, která zrušila trest smrti pro běžné zločiny.

¹⁰⁷ <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR01/007/2002/en>

¹⁰⁸ <http://www.amnesty.org/en/region/kazakstan/report-2008>

Situace v Uzbekistánu se podstatně lišila od situací ve dvou výše zmíněných zemích. Koncem 90. let, nehledě na rozsáhlé reformy zákonodárství a soudnictví, vyvolávala otázka lidských práv v této zemi stále větší obavy a nespokojenost mezinárodního společenství. Podle zpráv Amnesty International z roku 2003 pokračovaly soudy v ukládání trestů smrti, přitom samotný soudní systém byl charakterizován množstvím nedostatků - rozšířená byla korupce a mučení. Uzbekistán rovněž nezveřejňoval žádné statistiky. Vše, co se týkalo trestu smrti a udělování milosti, bylo zahaleno tajemstvím. Příbuzní odsouzených nebo ochránci práv, kteří se snažili bojovat za zrušení trestu smrti, byli pronásledováni.¹⁰⁹ Ještě v roce 2004, nehledě na celkové abolicionistické tendence v regionu, probíhalo v Uzbekistánu ukládání utajovaných trestů smrti. O výkonu trestu smrti nevěděli ani příbuzní popravovaných, nevědělo se ani o místech pohřbení, a veškeré pokusy o otevřenou diskuzi o tomto problému byly vládou ignorovány. V roce 2004, dle prezidenta Uzbekistánu, bylo popraveno přibližně 50 až 60 lidí. Avšak, dle Amnesty International, tato zpráva jenom ukázala neúplnost informací o vykonaných trestech smrti v zemi.¹¹⁰ V roce 2005 sdělil prezident, že trest smrti bude zrušen již 1. ledna 2008, což se také skutečně stalo. Kromě zrušení trestu smrti ale nenastal v zemi žádný jiný pokrok. Nebyly zveřejněny údaje o vykonaných trestech smrti za předcházející léta, ani seznamy odsouzených, kterým byl trest smrti nahrazen doživotním odnětím svobody. Příbuzným nebylo umožněno zjistit místa pohřbení popravených osob. Takže i po zrušení trestu smrti je situace s lidskými právy v Uzbekistánu velmi závažná.¹¹¹

Poslední zemí v oblasti Střední Asie, která nezrušila trest smrti pro běžné zločiny, je Tádžikistán. Nicméně i zde od roku 2004 působí moratorium na ukládání nebo vykonávání rozsudků smrti.¹¹²

3.4.2 Rusko a Bělorusko

Velký krok směrem ke zrušení trestu smrti udělalo v minulém roce Rusko. Koncem roku 2009 zde vypršelo desetileté moratorium na trest smrti (1999 - 2009).

¹⁰⁹ <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR01/016/2003/en>

¹¹⁰ AI Index: EUR 04/009/2004: „Belarus and Uzbekistan: The Last Executioners: The trend towards abolition in the former Soviet space“. Dostupný z WWW: <<http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR04/009/2004/en>>.

¹¹¹ <http://www.amnesty.org/en/region/uzbekistan/report-2009>

¹¹² <http://www.amnesty.org/en/library/info/ACT50/001/2010/en>

V této souvislosti prozkoumal ruský ústavní soud otázku trestu smrti a konstatoval, že není nadále možné tento trest ukládat. Vzhledem k vyhlášení dlouhodobého moratoria a světových moderních tendencí ke zrušení tohoto trestu, soud pokládá za nutné dodržovat mezinárodní závazky, které na sebe Ruská federace vzala podepsáním dodatkového protokolu číslo 6. v roce 1997, dle kterého není možné tento trest ukládat, ani vykonávat.

Poslední zemí na území bývalého Sovětského svazu a rovněž na území Evropy, která doposud ukládá a vykonává rozsudky trestu smrti, zůstává Bělorusko. Dle Amnesty International bylo zde v roce 2006 uloženo 9 rozsudků smrti. Informace o výkonu těchto trestů nejsou. V průběhu roku 2008 byly vykonány 4 popravy. Předseda nejvyššího soudu Běloruska prohlásil, že v roce 2008 pouze jedna osoba byla odsouzena k trestu smrti a že ve společnosti probíhají nezvratné a výrazné procesy směrem ke zrušení tohoto trestu. Nicméně v prosinci 2008 se Bělorusko zdrželo hlasování ve Valném shromáždění OSN ve věci rezoluce volající po celosvětovém moratoriu na popravy.¹¹³ V průběhu roku 2009 uložily běloruské soudy 2 rozsudky smrti. A v březnu 2010 vykonalo Bělorusko další dvě popravy.¹¹⁴

3.5 Japonsko

V posledních letech stoupá po celém světě zájem o společenský život v Japonsku. Pozornosti neunikly ani zvláštnosti japonské politiky, zákonodárství a efektivního systému potírání zločinnosti, kvůli kterému se Japonsko považuje za jednu z nejbezpečnějších zemí světa. Rostoucí vliv abolicionistického hnutí způsobil, že se trestu smrti vzdalo víc než dvě třetiny států po celém světě. V tomto směru je zvlášť velkým kontrastem zachování a používání tohoto trestu v tak vyvinutých zemích jako je USA a Japonsko. Nehledě na mnohonásobné výzvy OSN a Rady Evropy ke zrušení tohoto trestu, vláda Japonska tuto míru i nadále zachovává a odůvodňuje to podporou veřejného mínění. Na rozdíl od Spojených států, kde o používání nejvyššího trestu existuje mnoho informačních zdrojů, monografií a publikací, v Japonsku vykonávání a ukládání tohoto trestu bylo po dlouhá léta zahaleno tajemstvím, a veškeré informace jsou v podstatě zlomkové. Jedním ze základních a nejobsáhlejších zdrojů statistické

¹¹³ <http://www.amnesty.org/en/region/belarus/report-2009>

¹¹⁴ <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR49/008/2010/en/ddd8fada-3251-495c-86a2-d889b9bc808f/eur490082010en.html>

informace o kriminalitě v Japonsku je každoročně vydávaná Bílá kniha o zločinnosti (White paper on crime), která obsahuje údaje o činnosti policie, státních zastupitelství, soudů a věznic. Jak už bylo řečeno, Japonsko je tradičně pokládáno za jednu z nejbezpečnějších zemí na světě. Avšak v posledních desetiletích se zde projevil jisté tendence nárůstu kriminality. Stoupat začala v roce 1981 (celková její výše ale byla pořád nižší než v jiných vyvinutých zemích¹¹⁵). V roce 1985 vzrostl počet zločinů na 1328 na 100.000 obyvatel, a nárůst pokračoval až do konce 20. století. Celkově v průběhu deseti let (1989 až 1999) stoupl počet zločinů o 29%, ale pokud během tohoto období rostla kriminalita postupně, v následujících letech (1999 až 2002) měla dynamika růstu velmi prudkou povahu. V roce 2003 se situace poněkud stabilizovala a kriminalita začala dokonce klesat.¹¹⁶ Nicméně, kvůli tomuto růstu kriminality v posledních letech, byly v japonském trestním zákoníku s účinností od 1. prosince 2004 provedeny jisté změny, které zpřísnily odpovědnost za tzv. „ohavné vraždy“ (angl. heinous murder). Japonský trestní zákoník (act No. 45 of 1907) umožňuje potrestat smrtí celkově dvanáct zločinů. Patří k nim takové zločiny jako: organizace ozbrojeného povstání, spiknutí/spolčení s cizím státem za účelem vyvolání vojenské agrese proti Japonsku, napomáhání vnější invazi, úmyslné zhárství, zničení obytné budovy pomocí exploze nebo zaplavení, způsobení železniční havárie nebo potopení lodě, zničení nebo poškození dopravních spojů způsobující smrt lidí, otrávení nebo znečištění vodovodu jedem, vražda, loupež s následkem smrti nebo spojená se znásilněním. Jenom jeden článek trestního zákoníku (číslo 81. - spiknutí s cizím státem za účelem vyvolání vojenské agrese proti Japonsku) uvádí trest smrti jako obligatorní. Všechny ostatní umožňují místo něj uložit trest odnětí svobody na doživotí. V naprosté většině případů je trest smrti ukládán za vraždu nebo za loupež, kterou byla způsobena smrt nebo byla spojena se znásilněním. Vedle trestního zákoníku existují v Japonsku i tzv. zvláštní zákony, které se vyvíjejí hodně dynamickým způsobem, v současné době jejich počet překročil tři desítky. Dle těchto zákonů je možné uložit trest smrti za dalších pět skutkových podstat: porušení pravidel kontroly nad výbušninami, únos letadla, činnost ohrožující letecký provoz, vražda v souboji, vražda rukojmích.¹¹⁷ Dle článku 11.

¹¹⁵ Government of Japan, Ministry of Justice, White Paper on Crime 1983. Tokyo, 1984.

¹¹⁶ Ministry of Justice, Hanzai hakusho (White Paper on Crime). Tokyo, 2005.

¹¹⁷ КОЙДЗУМИ, Е. . Система и виды наказания по уголовному праву Японии. Смертная казнь в Японии. Владивосток, 1998. [KOIDZUMI, J. *Systéma i vidy nakazanija po ugovolnomu pravu Japonii. Smertnaja kazň v japonii*]

trestního zákoníku se poprava (japonsky „shikei“) vykonává oběšením. Ve stejném článku stojí, že odsouzený se musí až do výkonu trestu nacházet ve vězení. I když formálně má každý odsouzený právo požádat o milost, de facto tato možnost už dlouhá léta nefunguje. Za posledních 60 let byl akt o milost vydán třikrát, naposledy před třiceti lety. Nehledě na zakotvení trestu smrti v trestním zákoníku, v porovnání s jinými zeměmi se trest smrti v Japonsku vykonává poměrně zřídka. Dá se říct, že v posledních patnácti letech má spíš výjimečnou a symbolickou povahu. V naprosté většině případů se tyto tresty ukládaly za zvlášť brutální vraždy, mnohonásobné vraždy a za některé loupeže, jak již bylo řečeno výše. Dle zpráv Amnesty International byla ale v posledních letech zpozorována poněkud alarmující tendence k nárůstu počtu poprav. Tak v roce 2007 bylo popraveno devět osob a v roce 2008 byl popraven největší počet osob od roku 1975, a to celých patnáct.¹¹⁸ V roce 2009 popravilo Japonsko 7 odsouzených.¹¹⁹

3.6 Spojené Státy Americké

Tato země, existující pouhá dvě století, vstřebala do sebe obyčej, tradice, kulturu, demokratické principy a základy právního státu, které se po dlouhou dobu vytvářely u jiných národů a států. Právě v tom musíme hledat kořeny specifiky fungování některých institutů státu a práva, včetně takového nástroje trestní politiky jako je trest smrti. Již dlouhou dobu je tento institut neodmyslitelným prvkem nejenom právního systému USA, ale i celé americké kultury. Na rozdíl od Japonska je pro americký justiční systém příznačná naprostá otevřenost, tak vzácná a unikátní v moderním světě. Veřejnost má volný přístup k veškerým informacím, včetně údajů o trestu smrti, statistik uložených rozsudků a vykonaných poprav. Snadno můžeme zjistit rozdíly v zákonech jednotlivých států, prozkoumat databáze odsouzených a popravených, dozvědět se o způsobech a postupech při výkonu tohoto trestu. Po celou dobu existence Spojených států bylo na trest smrti nahlíženo jako na adekvátní odpověď společnosti na spáchaný zločin. Tak např. v roce 2004 během předvolební kampaně prohlásil George Bush, že trest smrti je součástí války se zločinem. Od roku 1930, kdy byl v USA vytvořen federální systém registrující počet vykonaných trestů smrti, do 1.

¹¹⁸ <http://www.amnesty.org/en/region/japan/report-2009>

¹¹⁹ <http://www.amnesty.org/en/library/info/ACT50/001/2010/en>

ledna 2008 bylo v zemi zaregistrováno celkem 5962 poprav. Z toho 4863 poprav (81,5%) bylo vykonáno v období 1930 až 1977. Právě třicátá léta 20. století se stala obdobím vrcholného používání trestu smrti. Jenom během deseti let, od roku 1930 až do roku 1940, bylo v USA popraveno 1520 odsouzených. Přitom nejvíc poprav se uskutečnilo v roce 1935, kdy bylo vykonáno celkem 199 rozsudků smrti. V následujících letech rostoucí vliv hnutí za občanská práva způsobil pokles počtu poprav. Počátkem šedesátých let se začala v USA stále častěji a častěji pokládat otázka o ústavnosti nejvyššího trestu. Počet poprav i nadále klesal a ke konci roku 1968 vzniklo zde de facto moratorium na vykonávání rozsudků smrti. Toto neoficiální moratorium působilo až do roku 1977, kdy po téměř deseti letech jeho působení byl ve státu Utah zastřelením popraven Gary Gilmore. Počet poprav znovu začal stoupat až v roce 1984 (celkově 21) a svého vrcholu dosáhl v roce 1999, kdy bylo popraveno 98 osob.¹²⁰ Při analýze rozsahů a tendencí používání trestu smrti v USA, je důležité pamatovat na celou řadu zvláštností, které ovlivňují jak legislativu, tak i soudy při ukládání tohoto trestu.

3.6.1 Otázka rasové nerovnosti

Mnozí američtí badatelé a politici (a to jak zastánci, tak i odpůrci absolutního trestu), zdůrazňují rasovou nerovnost (racial disparity) při ukládání tohoto trestu v USA. Poukazují hlavně na to, že národní menšiny (v první řadě Afroameričané) jsou vystaveni mnohem většímu riziku uložení trestu smrti než bílí občané Spojených států. Rasový přístup a stereotypy se, dle nich, projevují ve všech člancích amerického justičního systému a ve všech stádiích trestního řízení. Zvláštní pozornost je přitom věnována silnému postavení státních zástupců. Rozhodnutí o uložení trestu smrti je ovlivněno celou řadou přitěžujících a polehčujících okolností, ale mnohé z těchto okolností (např. otázka zvláštní brutality při spáchání trestného činu) se hodnotí subjektivně. Právě státní zástupce rozhoduje o tom, zdali požádá soud o uložení trestu smrti obžalovanému. Soud a porota můžou samozřejmě tento jeho návrh zamítnout, ale jen státní zástupce rozhoduje, zda otázka možnosti uložení nejvyššího trestu vůbec zazní. Síla názorů státních zástupců se projevuje také při rozhodování otázek uložení mírnějších trestů v případech, že obžalovaný přizná svou vinu. Dle některých amerických

¹²⁰ <http://www.deathpenaltyinfo.org/executions-year>

badatelů (např. prof. Bennett L. Gershman – rovněž bývalý státní zástupce) moc státních zástupců nad osudy obžalovaných je velmi významná, a sami státní zástupci se kvůli působení řady sociálních a politických faktorů stali dominantní silou v trestním soudnictví.¹²¹

Pokud byla oběť představitelem bílé rasy, má pachatel statisticky mnohem větší šanci dostat trest smrti, než v případě, kdy oběť bílou pleť neměla. Ve zprávě Nejvyššího účetního úřadu (US General accounting office), která byla připravená v roce 1990 na žádost senátu Spojených států, byla provedena analýza a systematicky zpracovány výsledky mnoha vědeckých bádání, věnovaných problému rasové diskriminace při používání trestu smrti. Zjistilo se, že v 82% těchto bádání dospěli vědci k závěru, že pravděpodobnost uložení trestu smrti je mnohem větší v případě, kdy byla oběť zločinů představitelem bílé rasy. Zpráva přitom zdůraznila, že výsledky těchto bádání byly stále, nelišily se v závislosti na státu nebo rozdílech ve způsobu bádání a zpracování informace.¹²² Na počátku devadesátých let prohlásil známý americký bojovník pro lidská práva Jesse Jackson, že Afroameričané odsouzení za vraždu osoby bílé pleti, jsou popravováni devatenáctkrát častěji než v opačných případech, tedy když člověk s bílou pletí zabije Afroameričana. Dle jeho propočtu pravděpodobnost uložení rozsudku smrti černochovi, který zabije bělocha, je ve státě Florida pětkrát vyšší než v opačném případě, a šestkrát vyšší ve státě Texas. Ve státě Severní Karolína tvoří podíl Afroameričanů mezi odsouzenými čekajícími na popravu 47%, i když celkově tvoří jen 23% populace tohoto státu. Ve státě Mississippi tvoří podíl odsouzených k nejvyššímu trestu Afroameričanů 63%, a populačně jen 36%. Ve státě Virginie je tento poměr 49% a 19%. A ve státě Pensylvánie je dokonce 61% odsouzených k trestu smrti Afroameričanů s tím, že tvoří pouhých 10% populace tohoto státu.¹²³

Během dalšího výzkumu ve státě Maryland bylo skupinou vědců prozkoumáno 1311 případů vražd v letech 1978 až 1999. I tato skupina badatelů dospěla k jednoznačnému závěru o tom, že vedle zeměpisných faktorů hraje rasová příslušnost

¹²¹ GERSHMAN, Bennett L. The New Prosecutors [online]. Pace University : Pace Law Faculty Publications, 1992 [cit. 2011-01-26]. Dostupné z WWW: <<http://digitalcommons.pace.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1137&context=lawfaculty>>.

¹²² Death Penalty Sentencing – Research Indicates Pattern of Racial Disparities. *United States General Accounting Office* [online]. February 1990, [cit. 2011-01-26]. Dostupný z WWW: <<http://archive.gao.gov/t2pbat11/140845.pdf>>.

¹²³ JACKSON Jesse Sr., JACKSON Jesse Jr. Capital Punishment Is Applied Unfairly. In *Capital Punishment Current Controversies*. San Diego, 2000.

zločince rozhodující roli při ukládání absolutního trestu.¹²⁴ Pravděpodobnost uložení trestu smrti černochovi za vraždu bělocha je dva a půl krát vyšší, než v případě zavraždění bělocha bělochem, a tři a půl krát vyšší než v případě vraždy černochoha černochem.¹²⁵ Podobných výzkumů, zabývajících se aspekty ukládání trestů smrti v případech osob různých barev pleti ve snaze odhalit rasovou diskriminaci, je celá řada. Tak např. Evan J. Mandery propočítal, že pokud vezmeme za 100% celkový počet popravených za vraždu osoby opačné barvy pleti v letech 1976 - 2004, bude 94% z toho patřit Afroameričanům, kteří byli odsouzeni za vraždu osoby s bílou pleti. Tudíž bělochů popravených za vraždu Afroameričanů je pouze 6% z celkového počtu.¹²⁶ Stejná čísla uvádí i statistika americké neziskové organizace Death Penalty Information Center.¹²⁷ Pokud však budeme hodnotit celkový počet popravených v zemi, zjistíme, že podíl Afroameričanů popravených od roku 1976 činí 35%, a podíl popravených bílých osob dělá 56%.¹²⁸ Otázka rasové nerovnosti při výkonu trestu smrti v USA zůstává i nadále otevřená, a bude jistě předmětem neustálých debat i v následujících letech.

3.6.2 Geografická a sociální nerovnost

Otázka vlivu rasové příslušnosti při výkonu spravedlnosti v USA musí být bezpochyby zkoumána také v souvislosti s otázkou sociální nerovnosti a majetkového rozvrstvení ve společnosti. A to zejména v souvislosti s problémem zajištění stejné kvality obhajoby obviněných při projednání zločinů, za které může být uložen trest smrti. Jedním z nejčastějších argumentů proti ukládání trestu smrti ve Spojených státech je to, že obhájci ustanovení soudem mají velmi často nízkou profesionální úroveň a málo zkušeností. Nedokážou tak zvládnout složité případy a často jsou omezení i v prostředcích. Podobné situace dopadají tak, že obhajobu zajišťují advokáti přetížení spoustou jiných povinností, nezkušení nebo jednoduše nekompetentní. Příslušnost k sociální skupině určuje kvalitu právního zastoupení. A zvláště významně se to projevuje v některých případech podání odvolání. Často se musí odsouzený spoléhat na pomoc dobrovolných právníků pracujících bez odměny, kterých je poměrně málo, a to

¹²⁴ An empirical analysis of Maryland's death sentencing system with respect to the influence of race and legal jurisdiction. In *Final Report* [online]. Maryland : University of Maryland [cit. 2011-01-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.newsdesk.umd.edu/pdf/finalrep.pdf>>.

¹²⁵ <http://www.amnesty.org/en/library/info/AMR51/046/2003/en>

¹²⁶ MANDERY, Evan J. *Capital Punishment: a balanced examination*. Massachusetts. 2004.

¹²⁷ <http://www.deathpenaltyinfo.org/race-death-row-inmates-executed-1976>

¹²⁸ Tamtéž.

zvláště v jižních státech. Navíc tyto dobrovolní právníci nemají často patřičnou podporu ze strany svých kolegů. Ve výsledku nemůže být většina odsouzených v podobných případech zastoupená náležitým způsobem. Špatné sociální postavení odsouzeného tak či onak zvyšuje pravděpodobnost uložení trestu smrti.¹²⁹

Další důležitou zvláštností institutu trestu smrti v USA je geografická nerovnost (geographic disparity). Pod tímto pojmem rozumíme patrné teritoriální rozdíly jak v samotné zákonné úpravě, tak i v ukládání a vykonávání absolutního trestu. Statisticky se území USA zpravidla člení na 4 zóny: Jih, Středozápad, Západ a Severovýchod. Přitom, pokud na Západě a Severovýchodě od roku 1976 je ročně vykonáváno ne víc než jedno procento z celkového počtu poprav v USA, podíl Středozápadu činí 13%, a na jižní státy, počet obyvatel, kterých činí 36% z celkového počtu obyvatel země, připadá 83 až 86% všech popravených ročně osob. Přitom 2/3 všech poprav se vykonávají v pěti státech: Texasu, Virginii, Missouri, Floridě a Oklahomě.¹³⁰ Jenom podíl Texasu, počet obyvatel, kterého je menší než 10% z celkové populace USA, činí víc než 1/3 z celkového množství poprav vykonaných od roku 1976. Celkově tedy bylo v Texasu popraveno 464 z 1236 osob.¹³¹

V souvislosti s otázkou geografické nerovnosti se můžeme ještě jednou vzpomenout na již výše zmíněný vliv státních zástupců při výkonu spravedlnosti. A také na výzkum z Univerzity v Marylandu, který potvrdil nejen vliv rasové příslušnosti, ale i místa spáchání zločinu. A to právě v souvislosti s uvážením státních zástupců. Pravděpodobnost uložení trestu smrti dle badatelů závisí víc na místě spáchání nebo na místě kde probíhá líčení, než na samotných okolnostech případu. V některých státech, jako např. Florida, existuje více přitěžujících okolností, které mohou odůvodnit uložení trestu smrti, v jiných státech, jako např. New Hampshire, méně. Ve státě Maryland nelze za neúmyslnou vraždu, spáchanou během jiného závažného zločinu, uložit trest smrti, ve státě New Jersey lze. Kromě rozdílu v zákonné úpravě je dalším klíčovým faktorem úsudek státního zástupce. Tak, dle výzkumu, státní zástupci v okrese Baltimore (Baltimore County) byli ochotní navrhnout uložení trestu smrti třináctkrát častěji než jejich kolegové v samotném městě (Baltimore city). Pravděpodobnost, že

¹²⁹ КВАШИС, В.Е. *Смертная казнь*. Юрайт, 2007. Str. 73-74. [Kvašis, V.J., *Smertnaja kazň*]

¹³⁰ JACKSON Jesse Sr., JACKSON Jesse Jr. *Capital Punishment Is Applied Unfairly*. In *Capital Punishment Current Controversies*. San Diego, 2000.

¹³¹ <http://www.deathpenaltyinfo.org/number-executions-state-and-region-1976>

státní zástupce navrhne uložení nejvyššího trestu v tomto okrese, byla vždy několikrát vyšší než v některých jiných okresech státu Maryland (Montgomery a Anne Arundel). Jednalo se vždy o podobné případy a v obou zmíněných okresech byl zaregistrován větší počet vražd než v Baltimore. K podobným závěrům dospěly i další výzkumy prováděné novináři The New York Times, USA Today a různými komisemi (např. Nebraska Crime Commission).¹³²

3.6.3 Snižování tendence ukládání rozsudků smrti a výkonu poprav

Od přelomu 20. a 21. století se v dynamice ukládání trestů smrti projevují tendence k postupnému snižování jejich počtu. Stále častěji se porota přiklání k zamítnutí vynesení těchto rozsudků. Změna nastala přibližně v polovině 90. let a zanedlouho se tato tendence stala velmi patrnou a jednoznačnou. V roce 2009 byl vynesena nejmenší počet rozsudků smrti za posledních 34 let, a to 112, v roce 2010 přibližně stejný – 114. Počet poprav se rovněž postupně snižuje, nejméně jich bylo vykonáno v roce 2008, kdy bylo popraveno 37 osob.¹³³

Nejvýznamnějším způsobem se abolicionistické tendence projeví ve státech Kalifornie, New York a Illinois. Jako první vytáhl proti popravám republikánský guvernér státu Illinois George Ryan. V roce 2000, v souvislosti s případem Anthony Portera, vyhlásil moratorium na výkon trestu smrti. Porter byl odsouzen k nejvyššímu trestu pro zločin, který nespáchal, strávil v celé smrti 15 let, a byl osvobozen dva dny před svou popravou. Tento a několik dalších podobných případů vedly Ryana k vyhlášení moratoria.¹³⁴ Celkově za dobu, kterou setrval v úřadu, bylo osvobozeno 13 lidí, tedy víc než bylo ve státě Illinois popraveno od roku 1977 (celkem 12 osob). V roce 2003 těsně před odchodem z funkce nahradil Ryan některým dalším odsouzeným uložené jim tresty smrti doživotím. Guvernér je znám svými výroky o trestu smrti, nespravedlivém rozhodování a justičních omylech.¹³⁵

Bezprecedentní činy Ryana měly tak silnou odezvu, že donutili státní zástupce a členy porot být pozornějšími a zdrženlivějšími při svém rozhodování. Americký tisk

¹³² Scattered justice: geographic disparities of the death penalty. *American Civil Liberties Union* [online]. March 5, 2004, [cit. 2011-01-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.aclu.org/capital-punishment/scattered-justice-geographic-disparities-death-penalty>>.

¹³³ <http://www.deathpenaltyinfo.org/dpic-releases-2010-year-end-report>

¹³⁴ КВАШИС, В. Смертная казнь в США: 25 лет после моратория. *Юридический мир*. 2002, N 10. [Kvašiš, V.J., *Smertnaja kazň v SŠA: 25 let posle moratorija*]

¹³⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/George_Ryan

těsně po vyhlášení moratoria označil tento guvernérův skutek za nejdůležitější událost roku 2000. V roce 2002, pod vlivem rostoucího počtu zjištěných justičních omylů, bylo vyhlášeno moratorium i guvernérem státu Maryland (i když nepůsobilo zde dlouho), a v roce 2004 faktické moratorium začalo působit i ve státě New York. New Jersey se v roce 2006 stal prvním státem USA, kde bylo moratorium na výkon poprav zakotveno legislativním postupem kongresem státu. A v roce 2007 se New Jersey stal již 14 státem, kde byl trest smrti zrušen a nahrazen doživotním odnětím svobody bez možnosti propuštění.¹³⁶

Tendence ke snižování počtu uložených rozsudků smrti a vykonaných poprav se zachovala i v následujících letech. Dle amerického tisku je tento vývoj z velké části odůvodněn tím, že se během posledních 6-7 let prokázaly výhody používání alternativních trestů, a to hlavně trestu odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění. Nasvědčuje tomu i veřejné mínění v posledních letech. Pro trest odnětí svobody na doživotí se v roce 2010 vyslovilo celkem 61% dotázaných respondentů.¹³⁷

3.7 Shrnutí

Výše uvedený rozbor situace kolem trestu smrti ve světě ukazuje zvláštnosti a odlišnosti v tendencích, které na přelomu 20. a 21. století existovaly v různých oblastech a státech. Tak například většina zemí v oblasti střední Asie na počátku 21. století zrušila trest smrti, alespoň na dobu míru. Naprosto jiná situace se vytvořila v zemích jihovýchodní Asie, která doposud zůstává regionem, kde se trest smrti aktivně používá. Tato oblast v celosvětovém měřítku vede v počtu ročně uložených rozsudků smrti a vykonaných poprav. Země této oblasti můžeme rozdělit do 3 skupin. Do první z nich patří Čína, Singapur, Thajsko a Vietnam. Přes politické a ekonomické rozdíly se trestní politika v těchto státech vyznačuje intenzivním používáním absolutního trestu. Druhou skupinu tvoří Indie, Japonsko, Jižní Korea a Filipíny, kde se trest smrti, alespoň v posledních patnácti letech, ukládal spíše v jedinečných případech. Přitom v Jižní Koreji, dle všeho, se tento trest již nebude používat a na Filipínách byl před několika lety úplně zrušen. Do třetí skupiny můžeme zařadit v mnoha ohledech svérázný Pákistán. Zvláštností tohoto státu je jeho zeměpisná poloha a velice rozsáhlé používání

¹³⁶ <http://www.amnesty.org/en/region/usa/report-2008>

¹³⁷ <http://www.deathpenaltyinfo.org/dpic-releases-2010-year-end-report>

trestu smrti, ale hlavně významná role islámského práva a zásad šaría. Tento poslední rys přibližuje Pákistán, Írán a Saudské Arábii. V těchto třech státech procesy islamizace společenského života, zákonodárství a způsobu výkonu spravedlnosti mají v podstatě totální všeobsahující povahu. Rozsáhlé používání trestu smrti je součástí těchto procesů a také nástrojem k zachování politické moci, ochrany ideologie a k odstrašení odpůrců režimu. Islám zavrhuje jiné nemuslimské formy organizace společenského života a brání staré pořádky. Snahy fundamentalistů jsou zaměřené na rozšiřování norem šaría, na pokusy dostat je i do těch oblastí, kde jejich používání zatím není tak rozšířené. V konečném výsledku islamizace života v těchto zemích je jedním ze způsobů jak vyřešit ostré politické a sociální problémy, ve své podstatě jen nástrojem k potlačování demokratických svobod. Používání norem šaría je podle mě pohybem směrem do minulosti ke společnosti, které jsou cizí moderní hodnoty a právní principy civilizovaného světa. Islám se nemůže smířit s rozdělením státu a náboženství, chce vládnout všemu, jak státu a náboženství, tak i rodině. Taktéž neuznává lidská práva, mezi která mimo jiné patří rovnost muže a ženy. Právě proto v islámských zemích se nejtvrdějším způsobem pronásledují ženy a ochránci práv. Rouhání a porušování islámské morálky se často trestají tvrdším způsobem než vražda. Boj za zrušení trestu smrti v těchto zemích by mohl být pokládán za jeden z prostředků jak zabránit obnovení barbarských obyčejů a tradic.

Situace v zemích Afriky je mnohem pestřejší a různorodější. Trest smrti v téměř polovině zemí této oblasti byl zrušen nebo se nepoužívá. Do druhé skupiny regionu patří takové země jako Nigérie, Somálsko a Súdán. Pro tyto země jsou charakteristické trvající ozbrojené konflikty (velmi často kvůli náboženství), převážně muslimské obyvatelstvo, všeobecná chudoba a nevzdělanost. Dalším společným faktorem je snaha místních vlád k větší islamizaci společenského života. Součástí těchto snah je rozsáhlé používání trestu smrti a jiných krutých a nelidských trestů. Při všech existujících rozdílech mezi zeměmi jihovýchodní Asie, Afriky a blízkého východu, právě v těchto oblastech se soustřeďují největší ohniska aktivního odporu světovému hnutí za zrušení trestu smrti. Velmi výrazně se to projevuje i na půdě OSN při hlasování o prosazování moratoria na tento trest.

Posledním státem vykonávajícím popravu v Evropě je Bělorusko. Avšak tuto zemi bych pokládal spíše za výjimku. Podle mě, důvodem existence institutu trestu

smrti v tomto státu jsou reakční názory politicky velmi silného a v podstatě totalitního vůdce - prezidenta Alexandra Lukašenka. Myslím však, že ani Bělorusko se neubrání moderním tendencím, o čemž svědčí i prohlášení předsedy nejvyššího soudu v roce 2008 (viz. výše). Nehledě na dvě vykonané popravy v roce 2010, bych řekl, že zrušení trestu smrti v této zemi nebo minimálně zastavení jeho používání v praxi, je jen otázkou času.

IV. Mezinárodní dokumenty týkající se trestu smrti

O trestu smrti se v mezinárodním aspektu pojednává zejména z opačného hlediska - práva na život. Právo na život je nejzákladnější lidské právo. Dnes pro nás tak přirozené muselo v minulosti projít dlouhým vývojem. Největším mezníkem pro rozvoj a zakotvení mezinárodněprávní ochrany lidských práv bylo období po druhé světové válce, kdy si lidská společnost po přežitých hrůzách naplno uvědomila potřebu minimální právní ochrany. Pro představení lze uvést příkladnou definici z Mezinárodního paktu o občanských a politických právech z roku 1966, článku 6 - „*nikdo nebude svévolně zbaven života*“. V průběhu druhé poloviny 20. století se právo na život v rámci katalogu lidských práv stalo předmětem mezinárodního práva a je zakotveno nejen v mnoha ústavách, ale také v mezinárodních smlouvách. Právě tyto mezinárodní dokumenty překonávají rozpory mezi jednotlivými státy, jejich kulturními, etnickými a politickými odlišnostmi. Trest smrti, jeho udělování a rozsah je jedním z nejvýznamnějších rozporů. Jsou země, které odmítají trest smrti jak v době míru, tak za válečného stavu. Ale existují i státy, pro které používání trestu smrti je obvyklou záležitostí. Mezinárodní společenství se snaží tuto oblast sjednotit, vytvořit obecné zásady a stanovit přísné podmínky pro udělování trestu smrti. Ovšem je potřeba pamatovat, že stát je vázán mezinárodní smlouvou jenom tehdy, pokud ji jeho zástupci ratifikují. Načrtneme si tedy několik nejznámějších dokumentů, abychom získali lepší představu o mezinárodní úpravě trestu smrti.¹³⁸

4.1 Organizace Spojených Národů

4.1.1 Všeobecná deklarace lidských práv

Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948 je nejzákladnějším mezinárodním dokumentem, přijatým na půdě Organizace Spojených Národů, který se týká lidských práv a částečně i problematiky trestu smrti. Všeobecná deklarace je právně nezávazným dokumentem, její politická autorita je však uznávána po celém světě. Nejde o mezinárodní smlouvu, ale o rezoluci, obsahující nejznámější katalog lidských práv, které jsou tu pojaty jako nezcizitelná práva, pramenící ze samotné lidské podstaty, a přiznávaná všem lidem bez rozdílu. V čl. 3 této deklarace zakotvuje právo

¹³⁸ MALENOVSKÝ J.: Trest smrti v současném mezinárodním společenství. Právní obzor 4/1984.

každého na život, svobodu a osobní bezpečnost. Dále v článku 5 stanoví: „*Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.*“ Výslovný zákaz trestu smrti zde tedy nenalezneme, avšak z citovaných ustanovení můžeme vyvodit, že i pachatel trestného činu, ať už závažného či nikoliv, má stejné právo na život jako každá jiná lidská bytost. Právo na život, stejně jako další základní práva by tedy měly být jakýmsi „*mantinely pro právo státu uplatňovat sankce*“.¹³⁹ Trest smrti by se také mohl označit za druh krutého a nelidského trestu. Všeobecná deklarace lidských práv se stala předchůdcem dalšího vývoje úpravy absolutního trestu v mezinárodních dokumentech.

4.1.2 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

V prosinci 1966 byl Valným shromážděním OSN schválen Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Účinným se stal v roce 1976, a v tomtéž roce se jeho stranou stalo i Československo. Část III. tohoto paktu obsahuje katalog občanských a politických práv a v jeho rámci jak ustanovení týkající se práva na život, tak i ustanovení o trestu smrti. V článku 6. odst. 1. stojí: „*Každá lidská bytost má právo na život. Toto právo je chráněno zákonem. Nikdo nebude svévolně zbaven života.*“ Odstavec 2 téhož článku uvádí, že trest smrti lze uplatňovat pouze ve státech, kde ještě nebyl zrušen. Toto ustanovení by se dalo pojmout jako zákaz opětovného zavedení nejvyššího trestu. Ale i ve státech, kde pořád ještě nebyl zrušen, by se měl ukládat jen za nejtěžší zločiny, v souladu se zákony, které byly platné v době spáchání činu a neodporují ustanovením mezinárodního paktu a konvenci o zabránění a trestání zločinu genocidia. Proto, na rozdíl od Všeobecné deklarace lidských práv, je v paktu jasněji zakotveno, že uplatňování práv vyjmenovaných v katalogu nelze trestat absolutním trestem. A rovněž nelze tento trest uplatňovat hromadně proti určité části populace, jelikož by se jednalo o genocidu.¹⁴⁰ Pojem „*nejtěžší zločiny*“, použitý v odst. 2, byl ještě v roce 1982 poněkud vysvětlen v rámci výkladu k článku 6, který podal Výbor pro lidská práva. Ukládání trestu smrti v souladu s tímto výkladem by mělo být v podstatě výjimečným opatřením.¹⁴¹ Odstavec 4 článku 6 dále zaručuje všem odsouzeným možnost požádat o milost, a odst. 5 zakazuje ukládání trestu smrti mladistvým, kteří

¹³⁹ BESTOVÁ, Cornelia C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*. Brno : Doplněk, 1996. str. 55.

¹⁴⁰ Tamtéž, str. 56-57.

¹⁴¹ FICO, R. *Trest smrti*. Bratislava : Kódexpress s.r.o., 1998. str. 37.

spáchali zločin před dovršením 18 roku života, a také zakazuje vykonávat absolutní tresty na těhotných ženách. Žádné ustanovení článku 6 by nemělo být použito k tomu, aby bylo zdrženo nebo znemožněno zrušení trestu smrti kterýmkoli státem, který je stranou paktu. Toto zakotvuje odst. 6, a lze v něm, stejně jako v odst. 2, spatřit snahu o prosazení obecného zrušení absolutního trestu. Jako přímý cíl začalo Valné shromáždění Spojených národů požadovat zrušení trestu smrti od roku 1971. Pakt o občanských a politických právech tudíž neodpovídal daným požadavkům na 100%. Proto byl v prosinci 1989 přijat druhý Opční protokol k paktu. První odstavec prvního článku protokolu obsahuje zákaz poprav, a odstavec druhý vyzývá účastníky, aby podnikly veškerá možná opatření pro zrušení trestu smrti. Článek 2 protokolu však připouští učinění výhrady, která umožní uložení absolutního trestu v době války, za nejtěžší vojenské trestné činy. V mírových časech tedy musí smluvní státy popravy okamžitě zrušit.¹⁴²

4.1.2 Rezoluce OSN

Valné shromáždění Spojených národů přijalo v letech 1966, 1968 a 1971 několik rezolucí, podporujících zrušení absolutního trestu, a odmítajících jeho ukládání mladistvým osobám a těhotným ženám. Ale nejzajímavější je rezoluce č. 50., přijatá Hospodářskou a sociální radou OSN v roce 1984, která stanovila záruky garantující ochranu práv osob, které mohou být odsouzeny k trestu smrti. Celkově tato rezoluce obsahuje 9 záruk, poskytujících ochranu.¹⁴³ Stejně jako Pakt o občanských a politických právech umožňuje ukládat trest smrti jen za nejzávažnější trestné činy, přitom omezuje jejich rozsah na úmyslné trestné činy se smrtelnými, či stejně závažnými důsledky. Dále zakotvuje zásadu zákazu retroaktivity, kromě mladistvých osob a těhotných žen zmiňuje i osoby nepříčetné. Vzpomíná i na záruky zakotvené v článku 14 paktu, zakotvuje právo podat odvolání, nebo požádat o milost. Ohledně výkonu absolutního trestu uvádí, že způsob, jímž bude proveden, musí působit minimální možné utrpení.¹⁴⁴ Kromě výše uvedených dokumentů nesmíme také zapomenout na rezoluce Valného shromáždění OSN vyzývající k zavedení moratoria na trest smrti. Výzva tímto způsobem poprvé

¹⁴² BESTOVÁ, Cornelia C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*. Brno : Doplněk, 1996. str. 57-59.

¹⁴³ FICO, R. *Trest smrti*. Bratislava : Kódexpress s.r.o., 1998. str. 37.

¹⁴⁴ FICO, R. *Trest smrti v československom trestnom práve (a súvisiace medzinárodné aspekty)*. Juris index, Bratislava 1992, str. 16-18.

zazněla na půdě OSN v roce 2007, a od té doby byla učiněna již třikrát, naposledy v prosinci 2010. Většina států každoročně hlasuje pro prosazení celosvětového moratoria, jen některé státy v oblasti Asie a Afriky (převážně islámské), hlasují soustavně proti. Nicméně vývoj událostí jasně ukazuje rostoucí podporu abolicionistických tendencí. Pokud v roce 2007 pro hlasovalo 104 států a 54 volilo proti, v prosinci 2010 pro hlasovalo již 108 států a proti 41.¹⁴⁵

4.2 Rada Evropy

4.2.1 Evropská úmluva o ochraně lidských práv

Paralelně k vývoji v OSN probíhal vývoj i Evropě. V roce 1950 byla přijata Evropská úmluva na ochranu lidských práv a základních svobod. Svou povahou, co se týče úpravy trestu smrti, se zčásti podobá na dokumenty přijaté na půdě Spojených národů ve stejném období. V této úmluvě se státy zavázaly, že budou svým občanům zaručovat standardní západoevropskou úroveň ochrany lidských práv. Pro nás je důležitý článek 2, odst. 1, kde se stanoví: „*Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být zbaven úmyslně života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.*“ Stejně tedy, jako v nejdůležitějších dokumentech OSN, je tady zaručeno právo na život. Ale trest smrti výslovně zakázán není. Z citovaného ustanovení také není úplně jasné, zda musí být absolutní trest nutně předepsán zákonem, nebo je vynesení rozsudku ponecháno na uvážení soudce. Možnosti přípustnosti trestu smrti jsou však poněkud omezeny článkem 3, který stanoví: „*Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.*“ Jsou zaručené i minimální standardy soudního projednání. Možnosti právní ochrany dle úmluvy jsou významnější než u podobných dokumentů OSN. Pravděpodobně nejdůležitější z nich je možnost fyzických osob obrátit se prostřednictvím Evropské komise pro lidská práva na Evropský soud pro lidská práva. Samozřejmě význam to bude mít jen v případě, že stát, který právo porušil, uznává jejich kompetenci.¹⁴⁶ Zajímavé je rovněž ustanovení článku 2, odstavce 2, kde jsou taxativně vyčteny případy, kdy lze zbavit člověka života bez

¹⁴⁵ UN General Assembly Approves New Resolution For Universal Moratorium on Death Penalty . *Death Penalty News* [online]. December 26, 2010, [cit. 2011-01-26]. Dostupný z WWW: <<http://deathpenaltynews.blogspot.com/2010/12/un-general-assembly-approves-new.html>>.

¹⁴⁶ BESTOVÁ, Cornélie C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*. Brno : Doplněk, 1996. str. 61.

soudního procesu, tedy jakási výjimka z povinnosti států zajišťovat ochranu života jednotlivců. Zbavení života nebude v rozporu s tímto ustanovením, jestliže bude vyplývat z použití síly, které není více než zcela nezbytné, při obraně každé osoby proti nezákonnému násilí, při provádění zákonného zatčení nebo zabránění útěku osoby zákonně zadržené, a také při zákonně uskutečněné akci za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury.

4.2.2 Protokoly č. 6. a č. 13. k EÚLP

Ochrana práv jednotlivce v oblasti trestu smrti získala dodatečně na významu přijetím 6. dodatkového protokolu k Evropské úmluvě o lidských právech. V dubnu 1983 byl předložen k podpisu členským státům a v platnost vstoupil od března roku 1985. Nemá jen doporučující povahu, je to závazný mezinárodní dokument, jehož porušení by způsobilo patřičné následky. Podle čl. 1 protokolu se trest smrti zrušuje, a zakotvuje se zde i zákaz kohokoli k tomuto trestu odsuzovat nebo popravovat. Nicméně hned ve čl. 2 se připouští možnost použití trestu smrti členským státem, ale jen v době války nebo při bezprostředním válečném ohrožení bezpečnosti země. Výkladová zpráva k tomuto protokolu ale bez ohledu na toto ustanovení upřesnila, že každý z členských států je „zavázán vyškrtnout trest smrti ze svých zákoníků“.¹⁴⁷ Současně protokol ve čl. 3 zakotvuje nemožnost odstoupení od jeho ustanovení podle čl. 15 EÚLP. Nepřipouští také žádné další výhrady a stanoví, že jeho ustanovení platí i za výjimečného stavu. Praktický dopad tohoto protokolu je takový, že pokud se členský stát Rady Evropy chce stát jeho smluvní stranou, musí nejdřív zakázat používání trestu smrti v době míru na svém území. Jelikož se články protokolu považují za doplňující články EÚLP, je možné využít i soudní ochrany zaručené Evropskou úmluvou. V roce 1994 byla také schválena rezoluce č. 1044 o zrušení trestu smrti. Vyzvala členské státy k podepsání a ratifikaci protokolu č. 6. Ale také upřesnila, že jeho ratifikace bude považována za podmínku členství v Radě Evropy.

Dne 3. května 2002 byl členským státům otevřen k podpisu protokol č. 13. k EÚLP. Článek 1 protokolu č. 13 je totožný s článkem 1 protokolu č. 6. Na druhou stranu článek 2 protokolu č. 13 se výrazně odlišuje od článku 2 protokolu č. 6 tím, že nestanoví žádné podmínky, za kterých lze trest smrti udělit. Naopak nedovoluje za

¹⁴⁷ Tamtéž, str. 62.

žádných podmínek tento trest ukládat. Obsahuje tedy jeho absolutní zákaz za všech okolností. Nepřipouští žádné výhrady ani možnost odstoupení podle ustanovení Evropské úmluvy. Česká Republika je vázaná oběma výše zmíněnými protokoly.

V. Pro a proti trestu smrti

Soustava argumentů „pro“ a „contra“ trestu smrti se tvořila po několik století, a k počátku 21. století se ve svém základě nezměnila. Všechny důvody jsou tudíž dávno známé, a těžko se objeví nové. Mění se jen priority a důrazy, v závislosti na politických, kulturních či jiných potřebách a okolnostech v určité situaci nebo během konkrétní diskuze.

5.1 Argumenty zastánců trestu smrti

5.1.1 Odstrašující účinek trestu smrti

Pravděpodobně nejčastějším argumentem stoupenců trestu smrti je jeho odstrašující účinek. Vykonání popravu na osobě, která se trestného činu dopustila, má odradit další možné zločince od páchání podobných činů. Tento předpoklad lze však uplatnit pouze v tomto případě, že čin byl racionálně plánován a proveden. Nicméně velmi často ke spáchání závažných zločinů, takových jako např. vraždy dochází za určitých mimořádných okolností. V takových případech, kdy byl trestný čin spáchán v afektu, ve stavu psychického vypětí nebo pod vlivem omamných látek, lze pochybovat, že pachatel vůbec dokáže onen odstrašující účinek si uvědomit a procítit. Stejná situace nastává v případech, že se činu dopustila osoba psychicky labilní, nebo psychicky narušená. Jinými slovy „*vysoké procento těch, kteří se dopouštějí vraždy, je v době spáchání činu pod takovým tlakem, že si hrozících následků činu vůbec nejsou vědomi*“.¹⁴⁸ Spousta pachatelů také věří tomu, že nebudou dopadení a potrestáni, i když si dobře uvědomují riziko možného odsouzení. Takže i v případech, kdy byl čin racionálně plánován předem, není jisté, zda obava z potrestání odradí pachatele od jednání. Jednoduše s trestem nemusí vůbec počítat. Odstrašení takových zločinců by potom mělo spíše spočívat ve zlepšování metod, které by je pomohly odhalit a dopadnout. Trest smrti však v tomto případě může působit přesně naopak. Odpoutává pozornost veřejnosti od problému potírání kriminality a zbytečně zaostřuje pozornost na potrestání a odstrašujícím účinku trestu.

Statisticky se rovněž nepovedlo prokázat nebo naopak vyvrátit odstrašující účinek trestu smrti. Ve svých zprávách to neustále konstatují mezinárodní organizace

¹⁴⁸ Tamtéž, st. 16.

jako je OSN, nebo neziskové organizace bojující za lidská práva. Ke stejnému závěru dospěla i Královská komise ve Velké Británii, která v polovině 20. stol. zkoumala statistické údaje v zemích, kde byl trest smrti zrušen. Údaje hodnocené komisí neprokázaly, že by zrušení trestu smrti zvýšilo počet trestných činů s následkem zabití nebo, že by počet vražd po obnovení absolutního trestu klesl. Změny ve výskytu kriminality totiž ovlivňuje mnohem více faktorů než jen existence absolutního trestu v právním řadu. OSN v této souvislosti jednou uvedla, že státy, které se rozhodly trestu smrti vzdát, se nemusí obávat žádných náhlých změn ve výskytu kriminality. Existují samozřejmě i výzkumy, které dospěly ve svých závěrech k potvrzení existenci odstrašujícího účinku. Stejně tak jako existují šetření, které naznačují, že počet vražd po vykonaných popravách naopak stoupá. Vysvětlují to ničivým vlivem trestu smrti na mravy. Avšak jednoznačnost závěrů takových výzkumů a šetření lze zpochybnit.¹⁴⁹

„Generálněpreventivní funkce trestu smrti, (tj. zejména odstrašení ostatních kolísavých jedinců) nemůže v současné době sama o sobě odůvodnit jeho oprávněnost.“¹⁵⁰ Osobně se naprosto ztotožňuji s tímto názorem.

5.1.2 Trest smrti jako pojistka

Dalším velmi často používaným argumentem pro trest smrti je ochrana společnosti neboli tzv. argument pojistky. Trest smrti je v tomto případě jakousi jistotou, že odsouzený za vraždu se v budoucnosti nedopustí vraždy další. Na první pohled je trest smrti nejlepším existujícím způsobem speciální prevence. Popravený vrah by už rozhodně nemohl ve své trestné činnosti pokračovat. Avšak situace vůbec není tak jednoduchá jak se zpočátku zdá... Pokud s argumentem pojistky budeme souhlasit, předpokládáme v podstatě to, že úsudky vyšetřovatelů a soudců jsou naprosto neomylné. Rovněž v tomto případě předpokládáme, že stát není schopen zajistit svým občanům bezpečnost. Abychom mohli argument pojistky odůvodnit, musíme vycházet z toho, že je stát s velkou jistotou schopen předpovědět, které zločiny kterých pachatelů se v recidivě objeví. Jinak musíme nevyhnutelně počítat s tím, že bude popravena řada osob, které se své zločiny nechystají zopakovat. Objektivně odhadnout tuto skutečnost ale nelze. Navíc zrovna *„o vražích je známo, že je u nich recidiva mimořádným*

¹⁴⁹ Tamtéž, str. 16-19.

¹⁵⁰ NOVOTNÝ, O. *Trest smrti a platné trestní právo*, Právník 6/1967, str. 521.

zjevem“.¹⁵¹ Své opodstatnění tento pojistný mechanismus by mohl mít jen v jedinečných případech nenapravitelných zločinců, kterých je možnost resocializace mizivá. Ale i v těchto případech není zcela jisté, zda poprava odsouzeného je nejlepším východiskem. Účelem trestů (trest smrti nevyjímaje) nemá být pomsta, ani zadostiučinění poškozenému nebo uspokojení veřejného mínění. Základní funkci trestu by měla být ona výše zmíněná ochrana společnosti. „*I trest smrti má svou oprávněnost pouze potud, pokud je nezbytný v zájmu ochrany společnosti. Právě z těchto hledisek lze mít pochyby o současné společenské užitečnosti či oprávněnosti trestu smrti.*“¹⁵² Splnění úkolu ochrany před zločincem lze stejně dobře dosáhnout uložením trestu odnětí svobody na doživotí, případně na dlouhá léta.

Z výše řečeného vyplývá, že kvůli nedokonalosti lidského vědění, jeví se legitimita trestu smrti, odvozená z myšlenky pojistky eticky pochybná. Odůvodněná by mohla být jen v případě, kdy nebezpečí recidivy bude příliš velké. Avšak zrovna v případech vražd je tato pravděpodobnost statisticky velmi malá. V těch jedinečných a výjimečných případech, kdy je riziko recidivy větší, lze účelu trestu stejně dobře dosáhnout trestem odnětí svobody. Vězení také nabízí tu výhodu, že se dají justiční omyly alespoň částečně napravit. Nejlepší možnost pojistky tudíž stejně jako nejlepší „odstrašující účinek“ spočívá v rychlém dopadení a usvědčení co největšího počtu vrahů.¹⁵³

5.1.3 Trest smrti jako odplata

V případě argumentu odplaty se již nejedná o zabránění dalším zločinům, jako v případě argumentů odstrašení a pojistky. Jde jen o odčinění činu odpovídajícím způsobem. Trest smrti by tedy jako odplata přicházel do úvahy jen v případech, kdy byla spáchána vražda. Poprava pachatele za takový čin je demonstrací spravedlnosti. Myšlenka odplaty za spáchaný čin je snad nejstarší myšlenkou v oblasti trestání. Starověké a středověké právní systémy byly v podstatě založeny na zásadě pomsty – odplaty. V moderní době na stejných zásadách spočívá hlavně islámské právo šaría, které zná nejen trest smrti, ale i tělesné tresty jako odplatu prováděnou stejným způsobem jakým byl spáchán zločin.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ BESTOVÁ, Cornelia C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*. Brno : Doplněk, 1996. str. 22.

Thorstenem Sellin provedl vyhodnocení statistik tykajících se odsouzení a popravení vrahů ve Spojených státech a zjistil, že celkem bylo popraveno jen poměrně málo vrahů. Malé procento popravených Sellin vysvětluje odmítáním odplaty smrti. Podle něj dokonce mnozí jeho stoupenčí se obávají častého používání trestu smrti z důvodů, že by se kvůli tomu mohlo otupit naše vnímání vraždy. A jelikož není možné na 100% sledovat logiku obsazenou v myšlence odplaty, popravíme jako náhradu jen malé procento vrahů, tato „oběť“ je zadostiučiněním společnosti. Osobně však souhlasím s již výše zmíněným názorem, že trest by neměl být ani odplatou, ani pomstou, ani zadostiučiněním...¹⁵⁴

5.1.4 Ekonomický aspekt trestu smrti

Argument, že je levnější někoho popravit než ho držet celý život ve vězení, málokdy zazní během veřejných debat, jeho amorálnost je zjevná. Avšak laici ho používají pravděpodobně nejčastěji. Věřím, že velká část populace se domnívá, že odpověď na otázku „Máme krmit vrahy ze svých peněz?“ zní „Ne!“. Avšak i v tomto případě situace není tak jednoznačná. Většina výzkumů z vyspělých zemí totiž ukazuje, že ve skutečnosti odsouzení vraha k trestu smrti a hlavně výkon samotné popravy v takových státech stojí mnohem víc, než uložení jiného rozsudku, a dokonce i víc než náklady na doživotní výkon trestu odnětí svobody. Nejlépe je to vidět na příkladu justičního systému USA, pro který, jak už bylo řečeno, je příznačná naprostá otevřenost. Každoročně se tu provádějí četné průzkumy, odhalující ekonomické náklady při ukládání rozsudků smrti a výkonu poprav. Výsledky a statistické údaje těchto výzkumů můžeme zjistit z informací zveřejňovaných takovými organizacemi jako je např. Death Penalty Information Center. Tak v roce 2008 výzkum z Marylandu odhalil, že pět vykonaných poprav od roku 1978 staly dohromady 186 milionu dolarů, jedna poprava tedy přišla na 37,2 milionů dolarů. V průměru každé uložení rozsudku smrti stojí daňové poplatníky o 1,9 až 3 miliony dolarů více než uložení jiného odsuzujícího rozsudku. Tyto částky rostou kvůli potřebám důkladnějšího vyšetřování a nákladným odvolacím postupům. Přitom je potřeba si pamatovat, že pokud stát začne šetřit na výše uvedených záležitostech, poroste riziko odsoudit nevinou osobu. Peníze, které stát utrácí na trest smrti, by mohly být použity na zlepšení prevenci kriminality. Podobných

¹⁵⁴ Tamtéž, str. 25-27.

výzkumů je mnohem víc, z různých států a časových období. V roce 2010, pravděpodobně kvůli následkům světové finanční krize, sílí hlasy pro zrušení trestu smrti právě z ekonomických důvodů.¹⁵⁵ Samozřejmě v současné době existují i státy, kde odsouzení k absolutnímu trestu a výkon poprav, nestojí víc než odsouzení na doživotí. Jsou i státy kde popravu nestojí téměř nic, nebo dokonce dokážou přinést peníze do státní pokladny. Příkladem může být Čína, kde se popravu vykonávají rychle a levně. Stát mnohdy vydělává na prodeji orgánů popravených osob, a rodině popraveného dokonce pošlou účet za vykonanou popravu. Podobný systém by skutečně byl ekonomicky mnohem výhodnější než držet vraha celý život ve vězení. Chtěl bych ale v této souvislosti položit otázku všem zastáncům trestu smrti, zda skutečně tento systém pokládají za vhodný a spravedlivý, a zda si myslí, že by jeho zavedení prospělo i moderní západní společnosti? Pro mě osobně ekonomický aspekt trestu smrti se tímto stává spíše argumentem proti, než pro ukládání absolutního trestu.

5.2 Argumenty odpůrců trestu smrti

V roce 1947, během 1. mezinárodního kongresu o Společenské obraně, vznikla nová škola trestní filosofie, jejíž cíle sledovaly především ochranu společnosti před zločiny každého druhu. K trestu smrti tento první kongres zaujal jasně odmítavé stanovisko. Po roce 1947 byla doktrína společenské obrany jasněji formulována, a jejím prvním cílem se stalo vyvrácení argumentů ve prospěch trestu smrti.¹⁵⁶ Odmítnutí základních argumentů ve prospěch trestu smrti, vysvětlení jejich logických chyb a slabin z nich může v podstatě učinit argumenty proti trestu smrti. Tak pro mě, po bližším prozkoumání, je ekonomický aspekt trestu smrti spíše argumentem svědčícím v jeho neprospěch. Odplata nebo pomsta by vůbec neměly být účelem trestu, a vliv zastrašení nebyl spolehlivě prokázán. Existují ale i některé další důvody svědčící přímo proti používání trestu smrti.

5.2.1 Nenapravitelnost trestu smrti

Největším nedostatkem trestu smrti je bezpochyby jeho nenapravitelnost. Justiční omyly se můžou stát i v tom nejlépe organizovaném a nejvyspělejších státě.

¹⁵⁵ <http://www.deathpenaltyinfo.org/costs-death-penalty>

¹⁵⁶ IMBERT, Jean. *Trest smrti*. Bratislava : Archa, 1994. str. 96.

Nehledě na maximální záruky a nejmodernější prostředky trestního řízení, lidské úsudky nejsou neomylné a tak odsouzení nevinné osoby je existujícím rizikem.¹⁵⁷ Chybné rozsudky a omyly provázejí celé lidské dějiny, dochází k nim i v současnosti, a pravděpodobně bude docházet i nadále. Dle americké neziskové organizace „Innocence Project“ k nejčastějším důvodům, které způsobují justiční omyly, můžou patřit takové jako např. nesprávná identifikace pachatele očitými svědky, špatný postup vyšetřování, vynucené přiznání pachatele, špatný přístup veřejných činitelů, nekvalitní právní zastoupení, nepravdivé udání, a další. Přesné počty justičních omylů nebo osob kvůli nim popravených nejsou samozřejmě známy. Ale toto číslo nebude malé, jen počet omylů odhalených pomocí expertízy DNA ve Spojených Státech činí v současné době 266, z toho 198 od roku 2000 (první osvobození na základě expertízy proběhlo v roce 1989). Počet omylů ročně zjišťovaných tudíž neustále narůstá. 17 osob z těchto zjištěných případů bylo odsouzeno k trestu smrti.¹⁵⁸ Mluvíme zde samozřejmě jen o případech zproštění na základě expertízy DNA. Případů, kdy k tomu došlo na základě jiných skutečností, je ještě víc. Od roku 1973 bylo v USA ospravedlněno 138 odsouzených k absolutnímu trestu. Kolik nevinných osob bylo popraveno, se neví. Po vykonání poprav soudy se nadále odmítají těmito případy zabývat a nepřijímají žádné stížnosti či žádosti. DPIC uvádí nejméně 9 takových pochybných případů.¹⁵⁹ S ohledem na vše výše řečené má trest odnětí svobody či ochranné léčení nesporné přednosti před trestem smrti. Umožňují nejen nápravu možných omylů, ale i úsilí o převýchovu pachatele. Riziko spojené s jejich uplatňováním je menší než riziko spojené s uložením trestu smrti.¹⁶⁰

5.2.2 Zneužití trestu smrti

V některých státech se trest smrti používá jako nástroj k dosažení politických cílů. Hlavně jako prostředek k likvidaci politické opozice. Vyspělé státy západního světa zažily podobné jevy během svého historického vývoje, avšak i v dnešním světě existují země, kde trest smrti je nástrojem k udržení moci a potlačování lidských práv. Vedoucí místa v tomto zneužívání obsazují některé asijské země (hlavně Čína), dále

¹⁵⁷ NOVOTNÝ, O.: Trest smrti a platné trestní právo, Právník 6/1967, str. 522-523.

¹⁵⁸ http://www.innocenceproject.org/Content/Facts_on_PostConviction_DNA_Exonerations.php

¹⁵⁹ <http://www.deathpenaltyinfo.org/innocence-and-death-penalty>

¹⁶⁰ NOVOTNÝ, O.: Trest smrti a platné trestní právo, Právník 6/1967, str. 523.

islámské státy na středním východě a v Africe. Soudní procesy v těchto zemích probíhají velmi rychle, práva obviněných nejsou dodržována, a často se konají i popravy mimosoudní. Proto také tyto státy pokládají vše, co se týče trestu smrti, za státní tajemství. Politický aspekt není jediný možný, mnohdy trest smrti zasahuje i do oblasti ekonomické. Tak Čína nejen obchoduje s orgány popravených, ale popravuje i osoby odsouzené za trestné činy ekonomické povahy. Prvek zastrašení je čínskou vládou pokládán za velmi účinný. Podobným způsobem se bojuje nejen proti úplatkářství a zpronevěřám ale i proti distribuci drog. Musím uznat, že odstrašující účinek trestu smrti v takovém rozsahu, jak se aplikuje v Číně, může být opravdu významný. Avšak v tomto rozsahu se již spíše jedná o zastrašení celé populace, než jen konkrétních skupin kriminálků. Procento nevinných osob, odsouzených k absolutnímu trestu, tu bude nesmírně vysoké.

K potlačování jakýchkoliv pokusů o reformaci společenského života používá trest smrti Írán. Nejde tu jen o likvidaci politické opozice, ale v podstatě o likvidaci každého, kdo se postaví proti přísným islámským zákonům. Podle mě ale nejen totalitní státy dokážou zneužívat trest smrti. I v některých civilizovaných státech se může stát nepřímým nástrojem k dosažení cílů. Věřím, že některé autority jsou ochotny udělat cokoli pro to, aby získali přízeň společnosti. Můžou potom záměrně prosazovat uložení trestu smrti v jednotlivých případech, aby dosáhly uspokojení veřejného mínění, a zdůrazňovat spíše emocionální momenty než provokovat racionální přístup. Pokud by se něco podobného stalo, mohlo by to zvýšit riziko justičního omylu. Trest smrti bude i nadále vzbuzovat u veřejnosti silnější emoce než dlouhodobé tresty vězení, proto nebude nikdy vyloučeno riziko zneužití osoby pachatele na základě psychických potřeb společnosti.¹⁶¹

5.2.3 Právo na život, předsudky, diskriminace

Právo na život je základním lidským právem. Zaručují ho významné mezinárodní dokumenty a vnitrostátní předpisy většiny států. Z tohoto pohledu má trest smrti nehumánní povahu. Zbavení člověka života vždy bude nelidským, krutým a ponižujícím trestem. A nezáleží ani na způsobu popravy, lidská psychika bude v každém případě trpět, půd sebezáchovy je vlastností každého člověka. Očekávání

¹⁶¹ BESTOVÁ, Cornelia C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*. Brno : Doplněk, 1996. str. 164.

popravy v celách smrti a těsně před ní nemůže nezpůsobit utrpení. Navíc ani „nejhumánnější“ moderní způsoby výkonu poprav, jako např. smrtící injekce nejsou zcela jednoznačné. Debata o tomto způsobu výkonu rozsudků smrti v USA zůstává pořád otevřená.

Argument některých zastánců absolutního trestu o tom, že pachatel, který zbavil jinou osobu života, sám tím ztrácí své právo na život, nepokládám za nic jiného, než výzvu k odplatě, k primitivní pomstě, založenou na principu „oko za oko“.

Problém rasových předsudků a sociální nerovnosti jsme probraly v souvislosti s používáním trestu smrti v USA. Znevýhodnění bývají příslušníci sociálních a rasových menšin, nižších společenských vrstev zvláště tehdy, patřila-li oběť k vrstvě vyšší a dominující. Je mnoho dalších zemí ve světě, kde problémy odlišného přístupu k představitelům různých skupin obyvatelstva jsou velmi aktuální. Ať už je ten přístup založen na barvě pleti, příslušnosti k etniku, místě odkud osoba pochází, náboženství, nebo jejím sociálním postavení. Samozřejmě se zrušením trestu smrti v těchto státech problém diskriminace při trestání nezmizí. Avšak rozdíl v přístupu při možnosti uložení absolutního trestu nutí prožívat nespravedlnost a diskriminaci mnohem více než uložení jakéhokoli jiného trestu.

Závěr

Během psaní této diplomové práce jsem prostudoval množství odborné literatury věnované problematice trestu smrti, seznámil se s názory významných filosofů a politiků, prozkoumal argumentaci zastánců a odpůrců používání absolutního trestu. V úvodu této práce jsem si dal za cíl nejen objektivně prozkoumat aspekty spojené s uplatňováním trestu smrti, ale také ujasnit si svůj vlastní názor na používání tohoto trestu. Stanovený cíl jsem splnil a můžu v tuto chvíli o sobě prohlásit, že se jednoznačně řadím do tábora odpůrců absolutního trestu. Stav a tendence současného používání tohoto trestu ve světě jednoznačně ukazují, že vyspělé civilizované státy (až na několik výjimek) ho zrušily ve svých právních řadách. V ukládání rozsudků smrti a vykonávání poprav pokračují jen některé státy v oblasti Asie, blízkého východu a Afriky. Zpravidla se jedná o země islámské, země rozvojové, nebo ve své podstatě totalitní. Jejich společným rysem je porušování lidských práv a potlačování demokratizačních procesů ve společnosti. Trest smrti v těchto státech není nic jiného než nástroj politické represe, způsob zastrašení obyvatel, nebo přežitek zastaralých ustanovení o krevní pomstě. Z vyspělých států se absolutního trestu doposud nevzdaly jen Spojené státy a Japonsko. Japonsko má ale svou specifickou mentalitu a pro západního člověka je doposud těžko pochopitelná. Používání trestu smrti v USA má mnoho nedostatků, o kterých debatuje i samotná americká společnost. Navíc, dle mě, zažívá USA čím dál větší abolicionistické tendence a zrušení trestu smrti se časem nevyhnou.

Co se týče důvodů uváděných zastánci a odpůrci, řekl bych, že žádný z důvodů pro trest smrti mě nepřesvědčil, spíš naopak po jejich vyvrácení doplnily sbírku důvodů proti. Tímto se trest smrti pro mě stává přežitkem, který by se v moderní společnosti neměl vůbec uplatňovat. Měl by být nahrazen trestem odnětí svobody na doživotí, který dokáže ochránit společnost před pachatelem stejně dobře. A dále by se měly zlepšovat metody vyšetřování trestných činů, zvyšovat pravděpodobnost odhalení a potrestání pachatelů, a jako výsledek neodvratitelnost trestu.

Předpokládám, že moderní západní společnost se k trestu smrti už nevrátí. Podle mě, jen v případě zániku moderních demokratických hodnot by mohl být tento trest obnoven. Ale to by zároveň znamenalo i zánik západní civilizace jak jí dnes známe. Pro mezinárodní vývoj jsou čím dál více příznačné abolicionistické tendence. Nicméně v některých asijských zemích bude trest smrti ještě nějakou dobu přetrvávat, ale i tam

v důsledku ekonomických změn a globalizačních procesů je abolicie nevyhnutelná. Největší odpor globalizačním, a tedy i abolicionistickým tendencím, budou klást státy islámského světa. Veškerý vývoj ukazuje, že se tohoto institutu nehodlají vzdát. Je velkou otázkou, jak bude vypadat situace v těchto zemích za 10, 20, nebo 50 let... Je to spíš otázka toho, jaké bude rozložení sil a vlivů mezi moderní západní a islámskou společností v budoucnu, než jaký bude vztah islámu k trestu smrti. Tento vztah se nezmění, dokud se nezmění celková mentalita těchto zemí... Na konci chci říct, že plně souhlasím s názorem Winstona Churchilla, že chování společnosti ve vztahu ke svým zločincům je nejspolehlivějším testem toho, jak je země civilizovaná.

Seznam zkratk:

AI – Amnesty International

ČLR – Čínska lidová republika

DPIC – Death Penalty Information Center

OSN – Organizace Spojených Národů

VDLP – Všeobecná deklarace lidských práv

EÚLP – Evropská úmluva o lidských právech

Použitá literatura

A. Knižní publikace

BASSIOUNI, M.C. *Death as a penalty in Sharia*. 2004.

BECCARIA, Cesare. *ON CRIMES AND PUNISHMENTS* [online]. 2002

BENTHAM, Jeremy; DUMONT, Étienne. *The Rationale of Punishment*. London, 1830.

BESTOVÁ, Cornelié C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*. Brno, Doplněk 1996.

BLASKOVICH, Dagny A.; SIMON, Rita J. *A Comparative Analysis of Capital Punishment: Statutes, Policies, Frequencies, and Public Attitudes the World Over*. Lexington Books, 2007.

BURDICK, William Livesey. *The principles of Roman law and their relation to modern law*. Clark, New Jersey : The Law Book Exchange Ltd., 2004.

CHEN, Xin-Liang. *The Death Penalty. The United Nations Standarts and China's Legal System of Criminal Justice*. Beijing, 1998.

ČAPEK, K. *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha, 1947.

FICO, R. *Trest smrti*. Bratislava : Kódexpress s.r.o., 1998.

FICO, R. *Trest smrti v československom trestnom práve (a súvisiace medzinárodné aspekty)*. Juris index, Bratislava 1992.

FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha : Rybka Publishers, 1999.

HEGEL, Robert I.; CARLITZ, Katherine. *Writing and law in late imperial China: Crime, conflict and judgement*. University of Washington Press, 2007.

HOOD, R. *The Death Penalty. A Worldwide Perspective*. Oxford University Pres 2002.

IMBERT, Jean. *Trest smrti*. Bratislava : Archa, 1994.

- LIŠKA, Otakar, a kol. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. Praha : Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006.
- LYONS, Lewis. *History of punishment*: The Lyons Press, 2003.
- MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. doplněné vydání. Praha : Linde, 2003.
- MANDERY, Evan. *Capital Punishment: a balanced examination*. Massachusetts. 2004.
- MOIR, John Macrae. *Capital Punishment, based on professor Mittermaier „Todesstrafe.“* . London, 1865.
- MONESTIER, Martin. *Historie trestu smrti*. Praha : Rybka publishers, 1998.
- MONTAGU, Basil. *The opinions of different authors upon the punishment of death*. London, 1812
- MORE, Thomas. *Utopie*. Praha, 1950.
- NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M. a kol. *Trestní právo hmotné- I. Obecná část*. Praha: ASPI, a.s., 2007
- SCHABAS, W. . *The International Sourcebook on Capital Punishment*.. Boston, 1997.
- АННЕРС, Э. *История европейского права* [online]. МОСКВА : "НАУКА" , 1994. . [ANNERS, E. *Istorija jevropejskogo prava*].
- КВАШИС, В.Е. *Смертная казнь*. Юрайт, 2007. [Kvašis, V.J., *Smertnaja kazň*]
- КИБАЛЬНИК, А. *Преступление и наказание в доктрине мусульманского уголовного права*. Уголовное право, 2007. [KIBALNIK, A. *Prestuplenije i nakazanije v doktrine musul'manskogo ugovnogo prava*]
- КИСТЯКОВСКИЙ, А.Ф. *Исследование о смертной казни (Киев 1867)*. Tula, 2000. [KISTJAKOVSKIJ, A.F. *Issledovanije o smertnoj kazni (Kijev 1867)*].
- КОЙДЗУМИ, Е. . *Система и виды наказания по уголовному праву Японии. Смертная казнь в Японии*. Владивосток, 1998. [KOIDZUMI, J. *Sistěma i vidy nakazanija po ugovnomu pravu Japonii. Smertnaja kazň v japonii*]
- СИНЬ, Янь; ЯБЛОКОВ, Н.П; ОВЧИНСКИЙ, В. С. *Борьба с мафией в Китае*. Норма, 2006.[SIN,YAN. JABLOKOV, N.P. OVCINSKIJ, V.S., *Borba s mafii v Kitaje*]

B. Periodika

GERSHMAN, Bennett L. The New Prosecutors. In *The New Prosecutors* [online]. Pace University : Pace Law Faculty Publications, 1992.

JACKSON Jesse Sr., JACKSON Jesse Jr. Capital Punishment Is Applied Unfairly. In *Capital Punishment Current Controversies*. San Diego, 2000.

MALENOVSKÝ J.: Trest smrti v současném mezinárodním společenství. *Právní obzor* 4/1984.

NOVOTNÝ, O.: Trest smrti a platné trestní právo, *Právník* 6/1967.

SHEEHAN, Paul. Patriots ignore greatest brutality. *The Sydney Morning Herald* [online]. August 13, 2007.

КВАШИС , В. Смертная казнь в США: 25 лет после моратория. *Юридический мир*. 2002, N 10. [Kvašis, V.J., *Smertnaja kazň v SŠA: 25 let posle moratorija*]

МЕЗЯЕВ, А.Б. Смертная казнь в современном мире и уголовное право государств Африки. *Право и политика*. 2001, N 6. [MEZJAJEV, A.B. *Smertnaja kazň v sovremennom mirě i ugovovnoje pravo gosudarstv Afriki*]

C. Články a příspěvky

- An empirical analysis of Maryland's death sentencing system with respect to the influence of race and legal jurisdiction. In *Final Report* [online]. Maryland : University of Maryland.

- China says death sentences fewest in a decade. *Reuters* [online]. Mon Sep 3, 2007.

- Death Penalty Sentencing – Research Indicates Pattern of Racial Disparities. *United States General Accounting Office* [online]. February 1990.

- Scattered justice: geographic disparities of the death penalty. *American Civil Liberties Union* [online]. March 5, 2004.

- Китайский синдром. *Курьер (Russian Weekly Newspaper)*. 1997, N 82. [Kitajskij sindrom, Kurjer]

C. Internetové odkazy

www.aclu.org

www.amnesty.org

www.deathpenaltyinfo.org

www.deathpenaltynews.blogspot.com

www.holocaust.cz

www.innocenceproject.org

Trest smrti - abstrakt

Ve své diplomové práci jsem se zaměřil na jeden z nejvíce diskutovaných a jeden z nejstarších institutů trestního práva – trest smrti. Nehledě na to, že v důsledku abolicionistického hnutí byl tento trest zrušen ve většině vyspělých států, pokračují některé země v jeho aktivním používání. Rovněž názory veřejnosti nejsou na tuto otázku jednotné. Cílem této práce není jen prozkoumat veškeré aspekty související s uplatňováním trestu smrti na světě, ale rovněž dospět k subjektivnímu názoru na tuto problematiku.

Tato diplomová práce se skládá z pěti kapitol. Každá z nich pojednává o různých aspektech používání absolutního trestu. V kapitole první jsem se zaměřil na historii trestu smrti ve světě, od starověku až po počátek 20. století. Popisuji uplatňování tohoto trestu u různých národů a civilizací, rozebírám zakotvení absolutního trestu v zákonech a způsoby výkonu poprav. Rovněž jsem se zabýval názory známých učenců na otázku trestu smrti.

Druhá kapitola pojednává o dějinách trestu smrti na území nynější České Republiky, a to od dějinných počátků až po zrušení tohoto trestu v roce 1990.

Třetí kapitola je věnovaná rozboru současné situace kolem používání trestu smrti ve světě. Popisuji legislativu a způsoby výkonu poprav ve státech, které pořád uplatňují trest smrti. Kapitola je rozdělená na několik částí, věnovaných větším regionům – Asii, blízkému východu, Africe, státům na území bývalého Sovětského Svazu, Japonsku a Spojeným Státům.

Ve čtvrté kapitole popisuji důležité mezinárodní dokumenty, týkající se trestu smrti. Kapitola je rozdělena na dvě části, první je věnovaná dokumentům vzniklým na půdě OSN, a druhá dokumentům Rady Evropy.

Pátou kapitolu jsem věnoval rozboru nejdůležitějších argumentů zastánců a odpůrců trestu smrti. Zabývám se rovněž ekonomickým aspektem a rizikem justičního omylu.

V závěru práce hodnotím současnou situaci kolem používání trestu smrti ve světě a vysvětluji svůj vlastní názor na problematiku. Po hlubším prozkoumání otázky trestu smrti souhlasím s názory a argumenty odpůrců absolutního trestu. Pokládám ho za přežitek, a myslím, že abolicionistické tendence budou i nadále nabírat na síle. Nevidím možnost obnovení tohoto trestu ve vyspělých západních státech.

Death Penalty - Summary

In my thesis I focused on one of the most discussed and one of the oldest institutes of criminal law - the death penalty. Despite the fact that the death penalty was abolished in most of countries (as a result of the abolitionist movement), some countries still continue to apply it. Also public opinion on this issue is not constant. The purpose of this research is not just to explore all aspects of capital punishment in the modern world, but also to reach a subjective opinion on this issue.

This thesis is composed of five chapters. Each deals with the different aspects of the capital punishment. In the first chapter, I focused on the history of capital punishment in the world, from ancient world to the early 20th century. Chapter describes the application of the death penalty in different times and different cultures. I analyze the laws of different nations and countries and describe the methods of executions. I also pay attention to the opinion of well known authors (philosophers and politicians).

The second chapter describes the history of the death penalty in Czech Republic, from the early beginning until abolition of death penalty in 1990.

The third chapter is devoted to analysis of the current situation in the world. It describes laws and methods of executions in the countries which still use death penalty. This chapter is divided into several parts, each of them describes situation in the specific region - Asia, the Middle East, Africa, countries on the territory of the former Soviet Union, Japan and the United States of America.

The fourth chapter describes important international documents about the death penalty. This chapter is divided into two parts: the first one is devoted to documents of United Nations, and the second part describes the documents of the Council of Europe.

The fifth chapter is devoted to analysis of the most important arguments of proponents and opponents of the death penalty. Including economical aspects and the risks of judicial errors.

The conclusion evaluates the current situation of the death penalty in the world. Also I explain my own view on the issue. After exploring the issues and aspects of capital punishment, I agree with the arguments against the absolute punishment. I regard it as an anachronism, and I think that the abolitionist movement will become

stronger in the following years. I see no possibility death penalty can be restored in modern European countries.

Klíčová slova:

- Trest smrti
- Popravy
- Absolutní trest

Key words:

- The Death Penalty
- Executions
- Capital Punishment